

FAMILIA

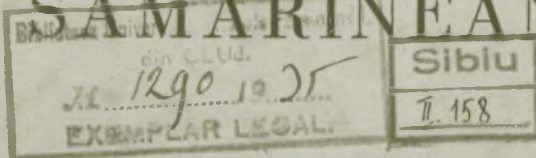
REVISTA LUNARA
DE CULTURA

BCU Cluj / Central University Library Cluj

DIRECTOR

M. G. SAMARINEANU

INSTITUT DE ARTE GRAFICE A. SONNENFELD S. A. ORADEA

BCU Cluj / Central University Library Cluj

PENTRU CULTURA ȘI CONTRA POLITICII CULTURALE

de MIRCEA ELIADE

Cea mai bună verificare a resurselor rasei noastre se poate face numai pe tărâmul spiritual. (Și când scriu cuvântul „rassă” nu cad în greșala rasiștilor de modă nouă, ci mă gândesc numai la totalul organic al acestui popor românesc, la substanța lui ireversibilă). Lucrul acesta mi se pare că îl uită acei oameni cari propovăduesc un primat al acțiunii politice cu orice preț. Politica nu trebuie să se ocupe numai cu echilibrul și confortul tuturor cetățenilor acum, în prezent. Politica — adevărata politică — trebuie în primul rând să promoveze virtuțile unui popor, să-i exalte orgoliul nu prin gesturi și vorbe, ci prin înfăptuiri, să-i verifice resursele în toate tărâmurile de activitate.

Lucrurile acestea par truisme — și totuși nimeni nu le ține în seama. Ceva mai grav, pentru mai târziu, pentru o eventuală revoluție, ni se făgăduiește un regim și mai puțin „spiritual”. Dar să vedem mai întâi despre ce este vorba.

Esența politicii, am văzut, este să obțină un cât mai perfect echilibru al cetățenilor, în prezent, și să creieze o mistică a Statului, a rasei, pentru viitor. Orice om politic (nu mă gândesc la „politicieni”, ci la acei oameni cari gândesc cu adevărat aceste probleme practice, naționale) se străduiește să exalte orgoliul poporului său, să-l întărească, să-i justifice existența sa istorică. Perfect. Și totuși acești oameni politici, uită că cea mai bună justificare istorică a unui popor — mai mult chiar, cea mai sigură verificare a resurselor

sale biologice — se face prin realizările așa numite „spirituale”. Nu e vorba numai decât de „creații” geniale, de opere superlative, de excepții. Inclini să cred că asemenea capodopere nu reprezintă prea exact — posibilitățile unui popor întreg, într'un anumit moment istoric. Ele sunt întâmplări extraordinare, sunt momente cari transcend istoria.

Când spun „realizări spirituale” mă gândesc la lucruri mai puțin excepționale. Mă gândesc, bună oară, la o simplă descoperire științifică, la o ediție critică riguroasă, la o monografie istorică; după cum vedeți mai mult la lucruri de cultură decât la creație. Și totuși, cred că asemenea opere verifică mai exact posibilitățile unui popor, resursele rasei. Cineva mă întreabă: „Ce poate interesa Statul dacă un savant român descoperă câțiva microbi necunoscuți, sau un istoric român editează științific un document din secolul XVI-lea, sau un erudit român face o descoperire fără nici un rezultat practic?”

Intr'adevăr, la prima vedere, „Statul” n'ar avea nimic de câștigat de pe urma acestor opere de cultură. Dar gândiți-vă ce înseamnă asemenea opere? Înseamnă că celula românească poate accepta condițiile riguroase ale muncii științifice apusene; înseamnă că stringența disciplinei intelectuale nu o ucide; înseamnă că un creier românesc poate lucra, dacă are mijloace, cu aceiași rigurozitate și cu aceleași efecte ca și un creier „civilizat”. Este cea mai bună verificare a celulei românești. Este cea mai eficace justificare a misiunii istorice a acestui popor românesc.

Toate acestea, repet, sunt atât de puțin înțelese de acei cari încearcă să facă, oficial, o „politică culturală” românească...

Termenul acesta, de „politică culturală”, este și impropriu și ridicul. Pentru că esența culturii este să nu fie nici orientată, nici înregimentată. Ea nu poate fi decât liberă. Un popor își verifică resursele prin creații libere, nu prin propagandă. Propaganda este o activitate politică. Ea nu are ce căuta în cultură. O cultură „națională” nu se face cu coruri naționale, cu costume naționale, cu piese istorice, și așa mai departe. Toate aceste manifestări folclorice sunt deacum forme moarte. Prin ele s'a exprimat cândva sufletul unui popor. Dar a creia românește nu înseamnă a copia aceste forme moarte — ci a experimenta prezența aceia fantastică, suflul acela folcloric, care a alimentat dealungul veacurilor creația românească.

„Politică culturală” nu poate da nici un rezultat eficient. Politica să rămână politică, adică să se preocupe de destinele acestui neam, să-i ajute realizările, să-i promoveze virtualitățile. Și aceasta

nu se face prin propagandă, ci prin institute de cultură. Institute științifice, tehnice, laboratorii și biblioteci. Nu lefuri — ci posibilități de lucru. Nu ajutoare, — ca la cerșetori — ci material de lucru. Este inutil să citez barbariile „politicii culturale” miliarde cheltuite pentru școli primare (acea nefastă fascinație a alfabetismului, care conduce, prin școlile secundare, la semidoctism), în timp ce nu avem, la București, o singură Bibliotecă Publică serioasă; milioane pentru publicații de „propagandă, în timp ce laboratoarele și bibliotecile universitare au rămas fără nici o subvenție; zeci de milioane pentru „coruri naționale”, și „costume naționale” iar Institutul de Istoria Medicinii dela Cluj nu poate obține câteva zeci de mii de lei anual pentru cumpărare de cărți și pentru tipăritul lucrărilor, care înseamnă mai mult pentru știința românească decât miile volume de „propagandă” . . . Și lista poate continua.

Lucrurile acestea sunt prea tragice ca să se mai îngăduie un simplu zâmbet sarcastic. Sunt tragice pentrucă, dacă nici această generație românească nu izbândește contra semidoctismului — creind Institute de Cultură și o elită de savanți — destinele culturii românești se vor întuneca iarăși. Pentru câtă vreme, numai bunul Dumnezeu o poate ști.

Mircea Eliade

CEVA SBARLIT ȘI SGOMOTOS...

de EUGENIU SPERANTIA

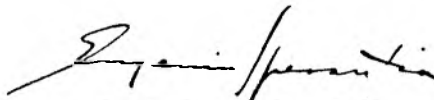
*Ceva sbârlit și sgomotos,
Intrând în casă pe fereastră,
Mi-a zis: „Mi-e'ngăduit orice,
De-aceea vin și plec când vreau.
Sunt Tineretea caldă și 'ndrăzneată
Deci intru fără „bună dimineată”.*

*Eu nu sosesc din altă parte,
Ci pretutîndeni sunt „de-aici”.
Sunt împărat în țara fără graniți
Și uriaș în lumea de pitici.
Eu nu-l cunosc pe „Altădată”-al vostru,
Iar de l-aș întâlni, bătrân și bleg,
I-aș da cu tifta, l-aș lua de barbă
Și știu că-ar zice, resemnat, pe gânduri,
Că... asta s'a 'ntâmplat și'n alte rânduri.*

*Te miri că degetele mi-s' cleioase?
Dar am furat atâta miere
Cât am găsit, — și mi-a făcut plăcere!
De ce s'o las eu altora? Imi place!
Și-i mult mai bună când o sorb chiar eu.
Albinele m'au înțepat,
Nebune și grăbite,
Dar și-au pierdut și acul și timpul de prisos,
Apoi s'au dus să moară, fericite
Că mi-au lăsat o dulce amintire.
Și-acuma le iubesc
Și sbor și eu ca ele'n sbor drăcesc.*

*Apoi mă las purtat de vânt.
Apoi m'atâră de-un nor și cânt...*

*Iar dacă vreau să dorm, ieau lumea
Și mi-o aștern cu ceru'n jos;
Mă culc pe cer, mă tăvălesc
Prin stele,
Apoi visez că strălucesc
Ca ele.
Pământul rabdă, răsturnat, și nici nu știe:
E plin de legi, de pietre și prostie...
Iar eu m'atâră apoi de-un nor și cânt
și vin și plec purtat de vânt.
... Iar de'nțelegi ori nu'nțelegi
Mi-e tot atât, căci tot nu poți s'alegi:
Înțelepciunea mea-i Vieța lumii'nțregi."*

N O A P T E

de ZAHARIA BÂRSAN

Noapte ... ploaie ... Svon de toamnă ...

Ulița se face'n două ...

Vântul aspru rupe frunza de prin plopii ce mă plouă

Și mereu îmi taie calea ... parcă eu aș fi de vină

Că pe-afară nu-i lumină ...

Și mă duc așa ... cu vântul ...

Cum îi place să mă poarte ...

Tot mai multă cade frunza răvășită'n sbor de moarte

Și-mi alunecă pe frunte ... de pe frunte pe pleoape

Și se joacă ... să mă'ngroape ...

Stau-cu ochii'nhiși ... mi-e bine ...

Vântu-mi spune'ncet ... cuminte:

— „N'am ce face ... scutur frunză ... cresc pământ

[pentru morminte

Ca să ai și tu ... și alții mâine patul de hodină ...

Și uitare ... și lumină ...

Zaharia Bârsan

PROLEGOMENA LA O ISTORIE VIITOARE*)

de TIBERIU MOȘOIU

Tragicul sbucium al Occidentului, în căutare a unor noi idealuri, sau cel puțin a unui echilibru, face ca situația țării noastre să apară paradoxală. Încătușată, fără voie, într'o interdependență cu mult mai complexă, decât o pot bănui economiștii și decât ne-o înfățișază sumarele lor cercetări, România suferă toate neajunsurile decrepitudinii unei culturi, fără să fi participat la splendida și exuberanta adolescență a acesteia.

E consecința unei fatalități istorice. Evoluția culturii noastre presintă remarcabila curiozitate a unui hiatus, care separă în două perioade distincte, secolele al șaptesprezecelea și al nouăsprezecelea. Epoca fanariotă a rupt legătura organică între aceste două veacuri și astfel a modificat fundamental orientarea culturi românești, deci și fisionomia ei actuală.

În secolul al șaptesprezecelea, principatele române puteau deveni punctul de interferență a două mari curente spirituale, a căror sintesă include încă posibilități nebănuite. În Moldova lui Vasile Lupu, foștii elevi ai școalelor iezuite din Polonia introduceau, în preocupările lor de a lămuri originea și trecutul neamului românesc, mai mult spirit occidental, decât s'a putut bănui multă vreme, iar în „marea școală” constantinopolitană, pe care organizatorul ei Teophil Corydaleus o voise asemenea școalelor italiene, învățăcei, ca Neculai Milescu, sau Dimitrie Cantemir își însușeau, spre a le folosi mai târziu în altă parte, idealurile de renaștere spirituală ortodoxă, ce animau pe acea vreme Orientul creștin.

Vicisitudini felurite au împiedecat stabilirea unor raporturi continue și durabile cu Apusul, iar integrarea încă de pe atunci, a culturii românești incipiente, în cultura europeană, a rămas o virtualitate. Realisările magnificenței brâncovenești, cari trebuiau să însemne ieșirea din fasa neprecisă a începuturilor, au fost doar termenul unei scurte perioade, grea de făgăduințe.

În secolul al optsprezecelea, aristocrația românească dispăre, sau se înstreinează, iar de o burghezie națională, chiar așezată la peri-

*) Vezi începutul în Familia No. 2.

feria culturii, nu poate fi încă vorbă. Singurele clase într'adevăr creatoare de valori culturale sunt deci absente, tocmai într'o epocă în care majoritatea popoarelor își decantează cultura de elementele streine și încep creațiunea proprie. Un secol de totală inerție, fixează distanța între Enăchiță Văcărescu și contemporanul său, Goethe.

Incorporată târziu culturii apusene, cu care până atunci n'au sese decât sporadice și incidentale raporturi, România a fost silită, spre a se integra rapid în ritmul acestei culturi, să imite, dese ori fără discernământul pe care îl îngăduie răgazul unui timp mai îndelungat. Mai întâi formele, toate formele occidentale și pe cât posibil cel mai înaintate. Fără îndoială, aceste forme erau indispensabile începuturilor, iar toată acea societate caragelescă, ridiculă și lamentabilă de sigur, care a fost înfățișată, ca prim rezultat al acestei imitațiuni, era un intermediu necesar și nu atât de specific, pe cât îi place spiritului nostru de auto-ironie să afirme. Homais, spițerul neghiob, plin de înaintate idei radicale, este de sigur corespondentul francez al lui Cațavencu și nimeni nu poate susține că el ar fi rezultatul imitațiunii. De altfel, autorul celebrei formule: „formă fără fond”, combătea el însuși anumite excese literare, cu pronunțat caracter național, în numele esteticii lui Lessing.

Se puteau adapta aceste forme occidentale, realităților autohtone. S'a procedat însă invers și întreaga inițiativă a Statului, singura care este încă eficace la noi, s'a străduit cu un zel impresionant, să adapteze moravurile și năravurile naționale, formelor importate. S'a accentuat astfel, fără necesitate, discrepanțele între aparențe și realități, iar anumite probleme s'au născut paradoxal, ca niște fenomene ale soluțiilor. Ignorarea tradiției n'a îngăduit conducătorilor decât cunoașterea unei realități parțiale și a minimizat eficacitatea măsurilor luate de ei.

Intregirea Statului român n'a produs o ameliorare, ci o agravare a situațiunii, prin adaosul altor forme eterogene și de o mare diversitate, care nu mai erau rezultatul unei imitațiuni imediate, ci fuseră autoritar impuse, de către niște intermediari. Au adus noile provincii, în complexul României și particularitățile structurii lor sociale, dintre care cea mai gravă a fost lipsa aproape totală a unei burghezii naționale, singura clasă într'adevăr creatoare.

Căutându-ne mereu orientarea peste hotare, a trebuit să urmăm docili, mișcări inițiate în altă parte. În valisa fiecărui june, care se întorcea din streinătate, am importat o idee, primită cu aplauze mai mult sau mai puțin îndelungate de apoligiștii efortului minim, pe care îl implică secăturismul internațional. Astfel a fost transplantată, în

câmpiile dunărene, sau pe podișul Ardealului și sacro-sancta dogmă a materialismului istoric. S'au făcut chiar încercări, meritorii prin sânguința autorilor lor, să se explice prin ea occidentalizarea României, care, precum apare evident la orice cercetare superficială, sau profundă, nu e datorită decât unor prea cunoscute curente ideologice.

Dar viața pur vegetativă, pe care o postulează doctrina marxistă, cu toate anexele ei, a condus în chip necesar, la o tendință tot mai accentuată de uniformizare, pe care demagogia a agravat-o, manifestându-și retoric ideosyncrasia pentru înălțimi și prefrințele ei marcate pentru bărăganuri. S'a născut astfel, recent la noi, o vădită ostilitate față de cultura superioară în general, ignorându-se, de multe ori voit, că valoarea popoarelor nu se poate măsura statistic, iar apariția lui Eminescu, compensează singură absența a zece milioane de anonimi știutori de carte. Cultura, considerată de către gângavul răscolitor de mase, costisitor lux inutil, a fost trecută în rubrica preocupărilor plictisitoare, deci, în măsura puțințelor, de evitat.

Pe noi însă, tocmai destinele culturale ale neamului nostru trebuie să ne intereseze, căci numai atât vom însemna istoricește ca popor, cât vom contribui la comunul patrimoniu cultural al umanității. Pentru istorie, modestul târgușor în care s'a născut Descartes, prețuește mai mult decât întreaga Elveție germană, hipercivilisată și corectă. Acest adevăr primar trebuie mereu repetat, fiindcă în confuzia contemporană, valoarea lui apare tot mai incertă deși ea ar trebui să fie pentru toți evidentă. Mai ales pentru noi, de oare ce opera de creație românească de abia acum începe, prin realizarea întâei condițiuni indispensabile, omogenitate.

De sigur, că de o unitate spirituală a României n'a putut fi până acum vorba. Poporul nostru se află de abia în fasa unor încercări, din ce în ce mai puțin timide, de eliberare de sub influențele, ce s'au exercitat separat asupra lui, deși această eliberare nu însemnează dese ori altceva, decât opțiunea pentru una dintre aceste influențe. Până la terminarea acestui processus necesar, specificul românesc va rămâne încă un potențial, cu toate că întârziatul nostru romantic îl află în arta populară, interesant document etnografic, dar nu valoare culturală.

Nu rezultatele strădaniei colective și anonime ne îndreptătesc optimismul, ci atâtea alte elemente și în întâiul rând acea incomparabilă putere de înțelegere, care ne permite să asimilăm ca un joc, cele mai dificile și mai ermetice dintre ideile streine. Această puternică pârghie spirituală nu și-a găsit încă, punctul arhimedic.

Incercările pentru fixarea coordonatelor acestui punct de sprijin n'au lipsit, în ultimul deceniu și unele dintre ele sunt meritorii, nu atât pentru rezultatele obținute, cât pentru perspectivele ce deschid. Exceptând tot ceiace secolul al nouăsprezecelea a adăogit, tradiția culturală românească este de ordin religios. De sigur că niciodată credința n'a răscolit, în ținuturile dintre Dunăre și Nistru, patimi arzătoare, n'a creat sfinți, iar hagiografia nu cuprinde nici un nume românesc. Dar nici amintirea vre-unui martiraj nu întunecă un trecut de blândă și înțelegătoare toleranță. Țările noastre au cunoscut un creștinism idilic, fără nici o asprime, fără nici o uscăciune, care a îngăduit întâilor creațiuni culturale românești să se desvolte în umbra bisericii, ca lângă o alma mater. Poate că latinitatea noastră s'ar putea susține și cu un argument de acest ordin, de o egală tărie cu acele istorice și filologice. Pentru Romani, syncretismul religios era un principiu de armonie, câtă vreme nu împiedeca puterea seculară să-și exercite atributele ei. Principatele române au practicat toleranța, ca o manifestare exterioară a tăriei lor spirituale. Rigiditatea dogmei și intoleranța slujitorilor ei, au împiedecat repetatele încercări de pătrundere în țările dunărene, atât ale catolicismului, cât și ale protestantismului.

Prin incorporarea Ardealului, s'a introdus în viața noastră religioasă, un element eterogen structurii noastre sufletești, aspra luptă confesională, care este o realitate, pe care în zadar încercăm să ne-o ascundem. E și aceasta o consecință istorică. Cele două biserici românești represintă, fără voia lor, două intransigente streine: aceia a catolicismului și acea a calvinismului. Biserica greco-catolică urmează credincios indicațiile tactice ale Sfântului Scaun, a cărui politică seculară imperialistă și exclusivistă, imprimă tuturor agenților să: o ținută agresivă, iar biserica ortodoxă nu poate încă să se elibereze de amintirea, că Ștefan Geley, supra intendentul principelui calvin al Ardealului, Rakotzi, a fost acela care a încercat întâia oară s'o organizeze, ca element luptător împotriva Romei. Statutul lui Șaguna, a cărui eficacitate de ordin național a fost incontestabilă, conține în el atâtea-elemente calvine, indispensabile poate, la alcătuirea lui, dar extrem de nocive acum. Generalisarea acestui statut, care ingnorând tradiția bisericii răsăritene, n'a reprezentat decât abia rezolvire a unor probleme cu caracter momentan, a fost o gravă greșală. Imediat ce n'a mai corespuns funcțiunii sale inițiale, spiritul statutului șagunian s'a deformat, iar alegerile diverselor adunări, prevăzute de el, au devenit un adaos inutil al anarhiei generale.

Am dori însă și noi, împreună cu atâția alții, ca între mesianis-

mul rusesc, cu scopuri tulburi și între formidabila putere a catolicismului, vivifiată de forța doctrinară a neothomismului, luptând cu sectele cari se vor întări din ce în ce mai mult. Ortodoxismul să-și îndeplinească menirea lui, de ctitor cultural al românismului. Pentru aceasta el ar trebui să-și recapete însă indispensabila orientare doctrinară. Dar nu căutând inspirație în reforma creatoare de anarhie dogmatică și morală și generatoare de secte, nu adăpându-se cu „otravă sufletească”, precum numia Varlam calvinismul, ci legând firul tradiției noastre intrerupte, să purceadă dela „Mărturisirea” lui Petru Movilă și de la splendida înflorire spirituală a secoului al șaptesprezecelea. Numai astfel biserica noastră luptătoare ar birui și Țările Românești ar putea ctitori iarăși întreg Orientul creștin, ca în zilele milostivilor Voevozi Mateiu Basarab și ale neînduplecatului său vrășmaș în rău și în bine, Vasile Lupu. O primăvară teologică ar trebui să preceadă primăvara culturală românească și s'o anunțe.

Acest elan liric nu corespunde însă unei realități, care este, în generalitatea ei, miseră. Imprejurări felurite au făcut, ca vechile isvoare de spiritualism să sece și au transformat sacerdoțiul, în funcționarism. Păstorii recurg, spre a-și ținea silnic strânsă turma, la bunele oficii ale autorității publice represive. Speranța, care mai poate anima pe cugetătorii Occidentului, nouă ne este, cel puțin momentan interzisă.

Trebue să ne căutăm deci un reazem în altă parte. El va fi desigur și pentru noi, cari încă nu l-am folosit, acela la care au recurs toate popoarele, în clipele de mari descumpăniri. Să altoim șubredul nostru suflet, cu spiritul, care în proteice forme, domină cugetarea omenească de douăzeci și cinci de secole. Isvorul de apă mereu vie al înțelepțiunii clasice, ne va da puțința să aflăm în noi înșine suficiente forțe, pentru a putea restabili ordinea, acolo unde domnește paranomia, pentru a înclocui discordia, prin armonie.

Aceste sumare observațiuni n'au altă pretenție decât de a semnală, că soluția problemei morale, care ne agită și pe noi, depinde, într'o atât de însemnată măsură, de orientarea, imprevisibilă încă, a culturii noastre. Ceasul de față ne pune în alternativa de a opta, între un precar belșug material, spre care sunt orientate încă sforțările și un cert seceriș spiritual. Trebuie să alegem între Cartagena și Atena și oricât de retorică ar părea această încheere, de voința noastră, depinde viitorul nostru.

J. I. I. I. I.

62

STATUIA*)

de CICERONE THEODORESCU

*Statuia simte focul — coborât —
Mișcând, dela un timp și înăuntru
Și piatra, surd, nemulțumită întru
Sederea'n soclu, se întreabă: cât ...*

*Sub braț, în arcul dus din subsuoară
La șold, un ochiu de cer părând c'a supt,
Inchis, începe cerul ne 'ntrerupt —
Și grele, stând, aripele — s'o doară.*

*Bărbia 'ntinsă și suferitoare
Capul și-o'ngroapă umărului strâns,
Păstrându-se 'n lumină, fără plâns;
Dur, nemărturisit în sugrumare.*

*Glas cu voință neagră isbutit,
Contururile, izbucnesc din greaua
Tăcere-a pietrei, în zadar spre steaua —
Semn scurt de-asupra lor — care-a pierit,*

Cicerone Theodorescu

---

*) Din volumul în manuscris „Cleștar“.

STAT CREȘTIN SAU STAT ETIC?

de SEVER STOICA

Distinționea pare paradoxală. Dacă pare paradoxală, distincțiunea aceasta nu este, însă, un paradox. Pentru-că există o etică confuciană, o etică buddhistă, o etică aristotelică, o etică stoică, o etică epicuriană, o etică iudaică, o etică kantiană ș. a. m. d. Etica nu se confundă, deci, cu creștinismul și creștinismul nu se identifică cu etica. Morala este în funcție de timp și spațiu. Timpul modifică morala, praful spațiului fardează fizionomia moralei. Istoria influențează morala, geografia înriurește și ea etica. Morala este efemeră. Isbucnește în lumina vieții, trăește, încărunțește și decedează. O mângâi între degete și ca floarea de zambilă e ingrată. E atât de fragedă și atât de mignonă! Și când ai vrea să mai respiri cu nările parfumul frumuseții ei, se ofilește, se sbârcește și, între riduri, își dă duhul, cași când niciodată n'ar fi viețuit trupul frumuseții ei, cași când n'ai fi pipăit-o în bătai de inimă, cu degetele, cași când n'ai fi sărutat-o niciodată cu ochii, cași când n'ai fi fost niciodată îndrăgostit de ea!

Toate timpurile își au morala lor și fiecare morală își are cripta ei în cimitirul istoriei.

Creștinismul nu este, însă, etică umană. Creștinismul este revelațiune. Și dacă n'ar fi revelațiune, învățătura blândului Galileian ar fi o amăgire, creștinismul ar fi o morală sau o filosofie ca toate celelalte, fără semnificațiunea lui adâncă, o înșelare, care n'ar trebui să trăiască nici o clipă în templul sufletului nostru.

Intelectualii de azi, intelectualii democrați, atești cu toții, au uitat în enciclopedismul lor științific ce este revelațiunea, ei nu cunosc această noțiune fundamentală, i-au pierdut sensul în marea verde a cunoștințelor lor universale.

Revelațiunea nu se poate înțelege fără păcatul originar. Când Adam s'a înfruptat din mărul oprit, întâiul om plămădit din lut a făptuit o indisciplină față de Dumnezeu. Indisciplina este nesupunere, nesupunerea este răsvrătire, răsvrătirea față de Dumnezeu este căderea în păcat. Prin această cădere în „peccatum originale”,

omul din nemuritor a devenit muritor, capacitatea sa de înțelegere s'a corupt, ea nu mai poate sesiza adevărul, miezul lucrurilor, „das Ding an sich”. De-atunci încoace umanitatea gonește din eroare în eroare, din trudă în trudă transpirată, spre adevăr, fără a-l putea pipăi. Știința, teoria cunoașterii, metafizica nu sunt decât mijloace spre a cunoaște adevărul. Inteligența umană este, însă, coruptă. Luminarea unei erori nu odrăsește decât alte erori. Adevărurile sunt părelnice. Iluzii. Văluri ale Mayei. Adevărurile obiective lunecă printre degete ca peștii. Adevărurile sunt subiective, și în locul unui singur adevăr, furnică mii de adevăruri, cari toate duc o luptă dramatică pentru victoria lor. Adevărurile, miile de adevăruri sunt ca o coajă de nucă, care ascunde sub scoarța ei miezul adevărului. Orice adevăr uman expectorează erori și orice eroare luminează un strop de adevăr. Și corupte sunt și simțurile noastre, cari nu mai pot simți sfințenia. Și corupte sunt și faptele noastre cele mai bune și cele mai bine intenționate, căci orice dreptate poartă sigiliul de ceară al unei nedreptăți și orice nedreptate umbra unei dreptăți.

Orice adevăr uman este, deci, pecabil și orice adevăr revelat, impecabil.

Creștinismul este, deci, revelațiune, și pentru că e revelațiunea adevărului prin cuvântul blândului Nazarinean, creștinismul înfruntă măcinarea timpului și a spațiului. E universal și etern. Dar tot pentru că e revelațiune, creștinismul nu este logică și nu poate fi adâncit prin logică, creștinismul este credință.

„Și văzând un smochin lângă cale, s'a dus la el, dar nu a găsit nimic într'insul fără numai frunze. Ci îi zice smochinului: De acum înainte să nu se mai facă rod din tine în veac! Iar smochinul s'a uscat în clipa aceea. Văzând aceasta, ucenicii s'au minunat, zicând: Cât de grabnic s'a uscat smochinul! Iisus atunci răspunzând le zise: Adevăr grăesc vouă: dacă veți avea credință și nu vă veți îndoii, nu numai aceasta cu smochinul veți face, dar și acestui munte de-i veți zice: ridică-te și aruncă-te în mare, (așa) va fi. Și toate câte veți cere, rugându-vă cu credință, veți primi.” (Mateiu, 21, 19—22.)

„Iisus zise către el: De poți crede toate sunt cu puțință pentru cel credincios. Atunci tatăl copilului a strigat cu lacrimi și a zis: Cred, Doamne! Ajută necredinței mele.” (Marcu, 9, 23—24.)

„Și răspunzând Iisus grăit-a lor: Aveți credință în Dumnezeu. Adevăr grăesc vouă: Că oricine va zice acestui munte: ridică-te și aruncă-te în mare și nu se va îndoii în inima lui, și va crede că ce spune se va face, fi-va lui orice va zice. De aceea, vă zic vouă: Toate

câte cereți rugându-vă, să credeți că le-ați luat și le veți avea." (Marcu, 11, 22—24.)

„Apoi a rostit: Scoală-te și du-te, credința ta te-a mântuit." (Luca, 17, 19.)

„Atunci Iisus a rostit către ei: Eu sunt pâinea vieții, cine vine la mine nu va flămânzi și cine crede în mine niciodată nu va înseta". (Ioan, 6, 35.)

„Amin, amin grăesc vouă: Cel ce crede în mine, are viață veșnică." (Ioan, 6, 47.)

Etc. etc. etc. etc. etc. etc.

Creștinismul viețuind sub cupola de aur a revelațiunii, se pune întrebarea, dacă un stat creștin este cu puțință, dacă îngemănarea acestor două cuvinte nu este un paradox, dacă asocierea acestor două noțiuni exclusive nu este o absurditate, dacă în genere, luând cuvântul în limita precisă a definițiunii lui Luther și Machiavelli: arta și viața statului, (l'arte dello stato), dacă, adică, o politică creștină se poate plasa pe tărâmul posibilităților.

Evanghelicește trebuie să constatăm că chiar la ivirea lui Iisus în iesle, în Betleemul Iudeei, statul deslănțue o luptă de moarte împotriva Fiului divin. „Iar dacă s'a născut Iisus în Betleemul Iudeei, în zilele lui Irod împăratul, iată magii dela răsărit au venit în Ierusalim întrebând: Unde este împăratul Iudeilor, cel ce s'a născut. Căci am văzut la răsărit steaua lui și am venit să ne închinăm lui. Auzind (de aceasta) împăratul Irod s'a tulburat și tot Ierusalimul împreună cu el. Și adunând pe toți arhierii și cărturarii poporului cercetă dela ei: Unde este să se nască Christos. Atunci ei îi răspunseră: În Betleemul Iudeei, căci așa este scris de profetul: Și tu Betleeme, pământul Iudeei, nu ești de loc cel mai mic dintre căpeteniile lui Iuda, căci din tine va ieși povățuitorul, care va paște pe poporul meu Israel. Atunci Irod a chemat în ascuns pe magi și a aflat dela ei lămurit în ce vreme s'a arătat steaua. Apoi trimițându-i la Betleem le-a zis: Mergeți și cercetați cu de-amănuntul despre prunc și dacă îl veți afla, vestiți-mă și pe mine, ca să viu și eu să mă închin lui. Iar ei, ascultând pe împăratul, au plecat și iată steaua pe care o văzuseră în răsărit mergea înaintea lor, până ce a venit și a stat deasupra unde era pruncul. Și văzând ei steaua s'au bucurat cu bucurie mare foarte. Și intrând în casă, au văzut pe prunc împreună cu Maria muma lui, și căzând (la pământ) s'au închinat lui, și deschizând vistieriile lor, i-au adus daruri: aur, tămâie și smirnă. Iar luând știință în vis să nu se mai întoarne la Irod, pe altă cale s'au dus în țara lor. După plecarea magilor, iată îngerul Domnului se arată în

vis lui Iosif, zicând: Scoală-te, ia pruncul și pe muma lui și fugi în Egipt și stai acolo până ce-ți voi spune, fiindcă Irod are să caute pruncul ca să-l omoare. Iosif se sculă, luă, noaptea, pruncul și pe muma lui și plecă în Egipt. Și fu acolo până la săvârșirea lui Irod, ca să se împlinească cuvântul spus de Domnul, prin profetul care zice: Din Egipt am chemat pe Fiul meu. Iară când Irod văzu că a fost amăgit de magi, s'a mâniat foarte și trimițând (călăi) ucise pe toți pruncii, ce erau în Betleem și în toate hotarele lui, de doi ani și mai în jos, după timpul pe care-l lămurise dela magi. Atunci s'a împlinit cuvântul spus de Ieremia proorocul: Glas în Rama s'a auzit, plângere și tânguire multă, Rahil plângea pe fiii săi și nu voia să se mângâie, fiindcă nu mai sunt. După moartea lui Irod, iată că ingerul Domnului se arată în vis lui Iosif, în Egipt, și-i zice: Scoală-te, ia pruncul și pe muma lui și mergi în pământul lui Israel, căci au murit cei ce căutau să ia viața pruncului. Iosif, sculându-se, a luat pruncul și pe muma lui și a venit în pământul lui Israel. Dar auzind că Arhelau domnește în Iudeea în locul lui Irod, tatăl său, s'a temut să meargă acolo și luând poruncă în vis, s'a dus în părțile Galileei". (Mateiu, 2, 1—22.)

BC Noi deosebim după împărțirea clasică a Sf-tului Augustin două împărății: împărăția terestră, „terrena civitas”, și împărăția cerurilor, civitas Dei", (sancta, caelestis civitas).

Intrebarea este: pentru care împărăție a luptat Iisus Christos? Pentru împărăția pământească, pentru polis cum spunea Aristotel, pentru civitas, regnum sau imperium cum se spunea în timpul renașterii, pentru stat cum se spune astăzi?

Iisus s'a pogorit pe scoarțele terestre să propovăduiască „împărăția cerurilor”. Invățătura lui nu are nici o comunitate cu împărăția lumească. Fără a se răsvrăti împotriva împărăției pământești, El nu a recunoscut legitimitatea ei metafizică, a recunoscut-o doar ca o stare de fapt.

„De atunci începu Iisus să propovăduiască și să spună: Pocăiți-vă căci s'a apropiat împărăția cerurilor.” (Mateiu, 4, 17.)

„Și a străbătut Iisus toată Galileea, învățând în sinagogile lor și propovăduind evanghelia împărăției, și tămăduind orice boală și orice neputință în popor.” (Mateiu, 4, 23.)

În fața lui Pilat, blândul propovăduitor al cuvântului bunului Dumnezeu, face o demarcație netă între împărăția terestră și împărăția celestă.

„Iisus a răspuns: Împărăția mea nu este din lumea aceasta. Dacă împărăția mea ar fi din lumea aceasta, slujitorii mei s'ar fi luptat ca

să nu fiu dat prins Iudeilor. Dar, acum, împărăția mea nu este de aici." (Ioan, 18, 36.)

Din cuvântul lui Iisus rezultă clar, fără posibilitatea răstălmăcirii și a controverselor, că misiunea lui și a slujitorilor lui Dumnezeu este de a propăvădui evanghelia împărăției cerurilor și nu concepțiunea politică a împărăției terestre a statului.

Statul este o creațiune umană și ca atare caducă și coruptă. Politica este o activitate luciferică, atinsă de ideea pecabilității, putrezită în măduva ei de „peccatum originale”.

Nu poate fi slujită, deci, în acelaș timp și împărăția cerurilor și împărăția terestră, și Dumnezeu și statul, și oficiul preoțesc și politica.

„Nimeni nu poate să slujească la doi domni, căci sau pe unul îl va urî și pe celălalt îl va iubi, sau de unul se va lipsi și pe celălalt îl va disprețui: nu puteți să slujiți lui Dumnezeu și lui Mamona”. (Mateiu, 6, 24.)

Nu poți să fi ministrul lui Dumnezeu și preotul statului.

„Și să nu numiți tatăl vostru pe pământ (pe nimeni), că tatăl vostru unul este, cel din ceruri”. (Mateiu, 23, 9.)

Iisus face o demarcațiune răspicată între lucrurile omenești, deci pământești, și între lucrurile divine, deci cerești. Iisus condamnă cele pământești, tot ce este răsărit din „peccatum originale”.

„Dar Iisus le-a răspuns: Bine a proorocit Isaia despre voi fățarnicilor, precum este scris: acest popor mă cinstește cu buzele, dar inima lui este departe de la mine. Ci în zadar mă cinstesc învățând învățături ce sunt porunci omenești. Că lăsând porunca lui Dumnezeu, țineți predania oamenilor: spălarea urcioarelor și a paharelor și altele ca acestea multe pe care le faceți. Le-a zis iar: Ați desființat prea bine porunca lui Dumnezeu ca să țineți rânduiala voastră”. (Marcu, 7, 6—9.)

Blândul Nazarinean ne tălmăcește că rostul său este de a lupta împotriva împărăției terestre.

„Nu socotiți că am venit să aduc pace pe pământ: n’am venit să aduc pace, ci sabie”. (Mateiu, 10, 34.)

Socotiți că am venit să dau pace pe pământ? Vă spun că nu, ci desbinare.” (Luca, 12, 51.)

Împărăția terestră înseamnă luptă, războiu, împărăția cerească, pace. În acest înțeles a spus Iisus Christos: „Fericiți făcătorii de pace, că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema”. (Mateiu 5, 9.)

Dacă aceste două citate se pun alătura fără înțelegerea distincțiunii între împărăția terestră și împărăția celestă, aceste două

învățători par flagrante contradicțiuni. În împărăția pământească nu există pace și nu poate să existe pace, principiul ei de viață este războiul. Pace nu poate să existe și nu există decât în împărăția cerească. Pace nu există decât în creștinism și prin creștinism. Dar pentru a înfrânge împărăția terestră, corupțiunea inimii și a inteligenței rezultată din „peccatum originale”, blândul Iisus formulează principiul luptei. De aceea, spune: „Nu socotiți că am venit să aduc pace pe pământ. N'am venit să aduc pace, ci sabie”. De aceea, el întreabă: „Socotiți că am venit să dau pace pe pământ? Vă spun că nu, ci desbinare”. Desbinarea între împărăția cerurilor și împărăția pământească a oamenilor. Lupta tragică împotriva răului, împotriva așezămintelor și a orânduielilor umane, pentru a întrona creștinismul, împărăția cerurilor, pacea sufletească.

Iisus este împotriva orânduielilor umane, împotriva tendințelor carnale ale spiritului luciferic, împotriva poftelor materiale ale oamenilor corupți prin păcatul originar.

Întrebarea este: politica, ca manifestațiune umană este ea sus-trasă corupțiunii satanice?

Ca să ne lămurim, să ne întrebăm, făcut-a Iisus Christos politică?

Nazarieanul a trăit în ordinea legală romană și în ordinea ierarhică a iudaismului.

A trăit într'o vreme plină de frământări politice și sociale. Iisus Christos n'a formulat, însă, niciodată revendicări de ordin politic și social. El nu s'a pronunțat niciodată asupra legiuirilor romane și nici asupra ordinii ierarhice iudaice.

Mulți din gloata ce ascultau predicile blândului Iisus credeau că și el luptă împotriva nemulțumirilor politice și sociale, împotriva stăpânirii romane. Mulți credeau că Iisus face și el politică. În textele evanghelice găsim precizuni clare despre atitudinea lui.

„Iar norodul văzând minunea pe care a făcut-o (minunea săturării mulțimei cu pâinea pogorită din cer n. n.) zicea: Acesta este într'adevăr proorocul, carele va să vie în lume. Iisus, însă, cunoscând că vor să vină și să-l ia cu sila, ca să-l ridice împărat, s'a tras înapoi, în munte, el singur”. (Ioan, 6, 14—15.)

„Deci văzând cei din mulțime că Iisus nu este acolo, cum nici ucenicii lui, au intrat și ei în bărci și au venit la Capernaum, căutându-l pe Iisus. Și dacă l-au aflat pe țărnul celălalt, l-au întrebat: Rabi, când ai ajuns aici? Iisus le-a răspuns și a zis: Amin, amin, grăesc vouă, mă căutați nu pentru că ați văzut minuni, ci pentru că ați mâncat din pâini și v'ați săturat. Agonișiți-vă nu mâncarea cea pie-

ritoare, dar mâncarea ce rămâne spre viață vecinică și pe care vă va da-o Fiul omului, căci pe el l-a pecetluit Tatăl, adică Dumnezeu". (Ioan, 6, 24—27.)

Pe vremea lui Iisus exista sclavajul. Mulți cari îi ascultau predicile credeau că el luptă împotriva robiei, mulți credeau că atunci când vorbește de robie, vorbește de robia terestră.

„Iisus a zis către Iudeii cari crezuseră în el: De rămâneți în cuvântul meu, sunteți cu adevărat ucenicii mei: și veți cunoaște adevărul, iar adevărul vă va face liberi. Ei, însă, i-au răspuns: Noi suntem sămânța lui Avraam și niciodată nimănui n'am fost robi: cum zici tu că: veți fi liberi. Iisus atunci a rostit către ei: Amin, amin grăesc vouă, oricine săvârșește păcatul, rob este păcatului. Iar robul nu rămâne în casă de-apururi: Fiul, însă, rămâne de-apururi. Așadar, dacă Fiul vă va face liberi, liberi veți fi într'adevăr". (Ioan, 8, 31—36.)

Iisus Christos n'a recunoscut legitimitatea metafizică a statului roman și a ordinii ierarhice iudaice. Le-a acceptat, însă, ca o stare de fapt.

Predicând evanghelia împărăției cerurilor, cărturarii, fariseii și Iudeii au vrut să-l piardă, prezentându-l ca un răsvrătitor al orânduielilor împărăției terestre. Fiul Domnului nu a fost însă, un răsvrătitor, nu o recunoscut, încă legitimitatea metafizică a orânduielilor statului roman și a ierarhiei iudaice. Suveranitatea unui stat nu este recunoscută dacă negi principiile ei de existență: dreptul de a așeza și a încasa impozite, dreptul de a pedepsi, dreptul de a judeca, etc.

Iată cum s'a comportat Fiul divin, când i s'a cerut impozitul către împărăția romană.

„În vremea acea, s'au dus fariseii și au ținut sfat ca să-l prinză pe el, în cuvânt. Și au trimis la el pe ucenicii lor, împreună cu Irodianii, zicând: Învățătorule, știm că ești omul adevărului și într'adevăr înveți calea lui Dumnezeu și nu-ți pasă de nimenea, pentru că nu te uiți la fața oamenilor: spune-ne, deci, nouă, cum ți se pare ție. Se cade să dăm dajdie Cezarului, sau nu? Și Iisus, cunoscând viclenia lor, le-a răspuns: Ce mă ispițiți, fățarnicilor. Arătați-mi banul de dajdie. Ei îi aduseră un dinar. Iisus le zice: A cui e icoana aceasta și scriptura de deasupra? Răspund ei: Ale Cezarului. Atunci rostește către ei: Dați, deci, Cezarului cele ce sunt ale Cezarului și lui Dumnezeu cele ce sunt ale lui Dumnezeu. Auzind acest cuvânt s'au minunat și lăsându-l s'au dus". (Mateiu, 22, 15—22).

„Au trimis, însă, la el pe unii din farisei și din Irodiani ca să-l prinză în cuvânt. Deci, au venit și i-au zis: Invățătorule, știm că ești omul adevărului și nu-ți pasă de nimeni, fiindcă nu cauți la fața oamenilor, ci cu adevărat înveți calea lui Dumnezeu. Cuvine-se a da dajdie Cezarului sau nu? S'o dăm, ori să n'o dăm? El, însă, cunoscând fățarnicia lor, le-a zis. Pentruce mă ispitiți? Aduceți-mi un dinar ca să văz. Și i-au adus. Și a întrebat Iisus: A cui e icoana aceasta și scriptura de deasupra? Răspuns-au lui: Ale Cezarului. Atunci Iisus a rostit: Dați Cezarului cele ce sunt ale Cezarului, iar lui Dumnezeu cele ce sunt ale lui Dumnezeu. Și au rămas mirați în fața lui.” (Marcu, 12, 13, 17.)

„Atunci ei s'au pus la pândă și au trimis iscoade, care se prefăceau că sunt drești, ca să-l prindă în cuvinte și să-l dea în mână stăpânirii și în puterea procuratorului. (Aceștia) l'au întrebat, zicând: Invățătorule, știm că vorbești și înveți drept și nu faci nici un hatâr, ci cu adevărat înveți calea lui Dumnezeu: cuvine-se ca noi să dăm dajdie Cezarului sau nu? Dar Iisus păturnzând vicleșugul lor, le-a răspuns: Dece mă ispitiți? Arătați-mi un dinar. A cui icoană poartă și a cui scriptură? Ei au zis: Ale Cezarului. Atunci el rostit-a către ei: Așadar, dați cele ce sunt ale Cezarului, Cezarului și cele ce sunt ale lui Dumnezeu, lui Dumnezeu. Și nu au putut, din vorba lui, să-i scoată vină, înaintea poporului, și mirându-se, de răspunsul lui, au tăcut.” (Luca, 20, 20—26.) (In Luca impozitul e tălmăcit prin cuvântul phoros, la Mateiu prin kensos, care reprezintă expresia cea mai detestată a impozitului.)

Aceeaș pozițiune spirituală păstrează Iisus față de ordinea represivă a statului.

„Iar vânzătorul le-a fost dat un semn zicând: pe care-l voui sărută, acela este: puneți mâna pe el. Deci, venind în clipa aceea cu degrabă la Iisus, zise: Bucură-te Invățătorule! Și l-a sărutat. Ci Iisus grăit-a lui: Prietene, pentru ce ai venit, îndeplinește. Atunci apropiindu-se ei, au pus mâinile pe Iisus și l-au prins. Și iată unul dintre cei ce erau cu Iisus întinzând mâna, a tras sabia și lovind pe servitorul arhiereului, i-a tăiat urechea. Dar atunci Iisus i-a zis: Intoarce sabia ta la locul ei, că toți cei ce iau sabia, de sabie vor pieri. Au gândești că nu pot să rog pe Tatăl meu și să-mi pună mie acum înainte mai mult decât douăsprezece legiuni de îngeri?” (Mateiu, 26, 48—53.)

„Atunci Iisus i-a zis: Iuda, prin sărutare vinzi pe fiul omului! Iar cei din preajma lui văzând ce era să fie, l-au întrebat. Doamne să tragem sabia? Și unul dintre ei a lovit pe sluga arhiereului și i-a

tăiat urechea dreaptă. Ci Iisus răspunzând a grăit: Lăsați, până aici! Și atingându-se de urechea lui, l-a vindecat". (Luca, 22, 41—51.)

„Deci Iuda luând oaste și slujitori de-ai arhierilor și ai fariseilor, a venit în grădină, cu torțe, cu felinare și cu arme. Ci Iisus, știind toate cele ce erau să vină asupra lui, a eșit înainte și a întreat: Pe cine căutați? Răspuns-au lui: pe Iisus Nazarineanul. Iisus rostit-a către ei: Eu sunt. Iar Iuda vânzătorul era și el cu ei. Ci când le-a spus: Eu sunt, ei s'au dat înapoi și au căzut la pământ. Deci, încă odată i-a întreat: Pe cine căutați? Iar ei au zis: pe Iisus Nazarineanul. Răspuns-a Iisus: V'am spus că eu sunt: iar dacă mă căutați pe mine, lăsați-i pe aceștia să se ducă. Pentruca să se'implinească cuvântul ce a grăit că: Dintre'aceia pe cari mi i-ai dat, n'am pierdut din ei nici unul. Dar Simon Petru, care avea sabie, a scos sabia și a lovit pe servitorul arhierelui și i-a tăiat urechea dreaptă. Iar numele servitorului era Malhus. Atunci Iisus i-a zis lui Petru: Bagă sabia ta în teacă. Au nu voiu bea paharul pe care Tatăl mi l-a dat?" (Ioan, 18, 3—11.)

Cum justiția este un așezământ al statului, Iisus păstrează și față de ea aceeași poziție: nu-i recunoaște legitimitatea metafizică, dar o recunoaște ca o stare de fapt, pentru a nu sminti ordinea lumescă, care este cuprinsă în instituția magistraturii.

„Nu judecați și nu veți fi judecați; nu osândiți și nu veți fi osândiți, iertați și veți fi iertați". (Luca, 6, 37.)

„Atunci, cineva din mulțime a grăit către Iisus: Învățătorule, zi fratelui meu să împartă cu mine moștenirea. Ci el răspuns-a lui: Omule, cine m'a pus pe mine judecător sau împărțitor peste voi?" (Luca, 12, 13—14.)

„Dece dar, dela voi înșivă nu judecați ce este drept? Ci când mergi cu pârașul tău la dregător, nevoește-te pe cale te izbăvești de el, ca nu cumva să te târască la judecător și judecătorul să te dea în mâna temnicerului, iar temnicerul să te arunce în temniță". (Luca, 12, 57—58.)

„Voi judecați după trup: eu nu judec pe nimeni." (Ioan, 8, 15.)

„Iisus a răspuns: Împărăția mea nu este din lumea aceasta. Dacă împărăția mea ar fi din lumea aceasta, slujitorii mei s'ar fi luptat ca să nu fiu dat prins Iudeilor. Dar, acum, împărăția mea nu este de aici". (Ioan, 18, 36.)

„Celui ce voește să se judece cu tine și să-ți ia veșmântul, lasă-i și cămașa." (Mateiu, 5, 40.)

„Nu judecați, ca să nu fiți judecați. Căci cu judecata cu care judecați, veți fi judecați, și cu măsura cu care măsurați, vi se va măsura”. (Mateiu, 7, 1—2.)

Cași față de statul roman, Iisus păstrează și față de ordinea ierarhică iudaică aceeași atitudine ca față de orice stăpânire pământească. Dovadă că a înțeles să plătească și templului ebreu jumătatea de siclu.

„Venind ei în Capernaum, s'au apropiat de Petru cei ce strâng dajdia pentru templu și i-au zis: Invățătorul vostru nu plătește jumătatea de siclu? Zice Petru: Ba da: dar intrând în casă, Iisus îi luă înainte, zicând: Ce ți se pare Simone? Impărații pământului dela cine iau dăjdiile sau bir? Dela fiii lor sau dela străini? El răspunde: Dela străini. Iisus îi zice: Așadar, fiii sunt scutiți. Ci ca să nu-i smințim pe ei, du-te la mare, aruncă undița și peștele care va eși întâiu, ia-l, deschide-i gura și vei găsi un statir (un ban de argint). Ia banul și dă-li-l lor”. (Mateiu, 17, 24—27.)

Ori cine face politică, nu poate să ia decât două atitudini: a) să lupte pentru ordinea existentă, adică, să chivernisească statul în ordinea statului său; b) să lupte împotriva ordinii existente, pentru a întrona o altă ordine de lucruri. Iisus Christos n'a avut nici una din aceste atitudini, prin urmare, nu a făcut politică. N'a activat în cadrul statului și n'a dus nici o luptă împotriva statului existent. Atitudinea sa e tălmăcită ca lumina soarelui, de preceptele pe care le predica și de atitudinile pe cari le adopta. Pentru ori ce om care stă pe temeiul creștinismului, textele evanghelice sunt prea suficiente pentru a defini pozițiunea lui Iisus Christos față de politică și față de idea de stat. Pentru cine nu crede în Iisus Christos, evangheliile pot să pară insuficiente pentru precizarea atitudinii blândului Nazarinean față de politică și stat.

Pentru atești, cari grimează o suficiență îngâmfată față de evangheliile, suficiență, care nu probează decât imensa prostie și enciclopedica ignoranță a acestor intelectuali detracați, va prezenta mai multă importanță un document istoric emanat din inteligențe păgâne. Pentru aceștia, pentru acești crețini ai logicei și pentru acești snobi cari nu înțeleg decât ceea ce încapă în tidva lor îngustă de capre umane, vom cita documentul slav al istoricului ebreu Flaviu Iosif. (37—95 post Christum natum.)

În cartea sa „Răsboalele ebreie”, istoricul iudeu are un pasagiu asupra lui Iisus Christos. (Cartea a apărut în două ediții. A doua a fost corectată. Această ediție s'a păstrat până azi. În mănăstirile rusești s'au găsit manuscrise în traducere slavă, cari nu sunt în toate

părțile identice cu această a doua ediție ce ni s'a păstrat. Traducerea slavonă este, probabil, o traducere a primei edițiuni, care nu s'a păstrat. Pasagiul despre Iisus Christos se găsește doar în textul slavon al istoricului iudeu.

Iată pasagiul despre Iisus Christos, pe care noi îl dăm după traducerea germană a d-lui Alex. Berendts: „Flavius Iosephus,, Vom Jüdischem Kriege. Nach der slawischen Übersetzung deutsch herausgegeben und mit dem griechischen Text verglichen". (1924—26)

„Atunci s'a ivit un om, dacă este îngăduit să-l numim om. Firea și statura sa a fost omenească, dar înfățișarea sa mai mult decât umană, opera sa, însă, divină. El făcea minuni, minunate și puternice. De aceea, îmi e cu neputință să-l numesc om. Totuși, dacă mă uit la întreaga lui fire, nu-l voiu numi înger. Și toate, multe câte a făcut, a săvârșit printr'o putere nevăzută, a săvârșit prin cuvânt și poruncă. Unii ziceau despre el: Întâiul nostru dătător de legi (Moise) a reînviat din morți și a săvârșit multe minuni și tămăduiri. Alții erau, însă, de părere că este trimis de Dumnezeu. Dar el s'a împotrivit în multe legii și sabbathul nu-l ținea după predania bătrânească. Dar, totuși, el nu a făcut nimic rău, nici fapte, ci numai prin cuvânt pregătea totul. Și mulți din gloată îl urmau și ascultau învățăturile lui. Și multe suflete s'au pus în mișcare, fiind de credință că prin aceasta semințiile Evreilor se vor libera din mâinile Romanilor. Dar era obiceiul său să petreacă înaintea orașului, pe muntele măslinilor. Acolo tămăduia și poporul. Și s'au adunat la el din slujitori 150, iar din popor o mulțime. Și pentru că vedeau puterea lui, că adică ce voește, împlinește prin cuvânt, și pentru că i-au vestit vrea lor să vină în oraș și să sdrobească trupele romane și pe Pilat și să domnească peste noi, el nu ne-a disprețuit. Și când a mers despre aceasta veste, căpeteniile Iudeeilor s'au adunat împreună cu arhiereul lor și au zis: Noi suntem fără putere și slabi să ne împotrivim Romanilor. Pentru că și arcul este întins, ne vom duce și vom vesti lui Pilat ceace am auzit și vom putea sta trei: ca el să nu audă aceasta dela alții și să fim despoiați de avere, omorâți, iar copiii noștri împrăștiați. Și ei s'au dus acolo și i-au spus lui Pilat. Și acesta a trimis și a ucis mulți din gloată. Iar pe acel făcător de minuni l-a adus la el. Și după ce a făcut cercetări în privința lui, a recunoscut: e un binefăcător și nu un răufăcător și, nici un răsvrătitor și nici un râvnitor al domniei. Și el i-a dat drumul, căci i-a tămăduit femeea muribundă. Și după ce s'a dus la locul obicinuit, el făcea faptele obicinuite. Și pentru că iarăși s'a strâns mai mult norod în jurul său, el s'a proslăvit mai mult decât toți prin faptele lui. De

pismă au fost răniți învățători de legi și au dat lui Pilat 30 talanți ca să-l omoare. Și acesta a luat banii și le-a dat libertatea să ducă la îndeplinire vrerea lor. Și aceștia l-au prins și l-au răstignit, împotriva legii din bătrâni”.

Sf-tul Augustin a zidit în cele 22 cărți polemice ale sale „De civitate Dei” idea statului divin, dar și el recunoaște că statul pământean este de concepție luciferică. Dela Adam încoace fiecare om este rău și carnal — malus atque carnalis, — prin renașterea în Christ devine bun și al spiritului, bonus et spiritualis. „Nu fiecare om rău va deveni bun, dar nimeni nu va fi bun, dacă nu a fost rău”. (De civitate Dei, 15, 1) Cain a întemeiat primul stat. Cain a ucis pe fratele său Abel. Intemeetorul primului stat este, deci, un ucigaș. Romulus, întemeetorul Romei, și-a ucis pe fratele său Remus. La temelia statelor se află, deci, crima și sângele. Statul pământean este, deci, echivalat, în crezul Sf-tului Augustin, cu împărăția satanică. Ceeace s'a petrecut între Romulus și Remus arată că statul terestru este hain sieși. Ceeace s'a petrecut, însă, între Cain și Abel arată ostilitatea dintre cele două împărății, aceleia a lui Dumnezeu și aceleia a oamenilor”. (De civitate Dei, 15, 5.)

„Este o particularitate a statului terestru de a venera pe zei și pe Dumnezeu, cu ajutorul cărora dobândesc victorii și stăpânesc în pace terestră, nu din iubire prea curată (caritate consulendi), ci din poftă de dominație”. (De civitate Dei, 15, 7). Astfel statele nu sunt decât bande de tâlhari, „latrociniae”. Ce sunt bandele de tâlhari decât împărății mai mici.” (De civitate Dei, 4, 4.)

Luther este și el de crezul că statul nu este decât o emanațiune a pecabilității umane. Dacă oamenii ar fi într'adevăr creștini, n'ar fi nevoie de legi și de stat. „Între creștini nu poate și nu trebuie să existe ierarhie (imperiu, vberkeyt). Ci fiecare ins este totodată supus celuilalt”. (Oberkeit, 1, 270.)

„Căci dacă lumea ar fi evlavioasă, atunci nu am avea nevoie nici de regi, nici de principii, nici de primar, nici de judecător, nici de călău, nici de roată, nici de spânzurătoare, nici de foc, nici de apă, nici de sabie, nici de țepă, căci fiecare ar face de bună voce, dela sine, ceeace ar trebui să facă, după cum înșii mânâncă și beau de bună voce și fără constrângere.

Deoarece, însă, ea e ca un grajd plin de flăcăi răi, trebuie să avem legi și autoritate, judecători, călăi, sabie, spânzurători și încă multe altele, ca să ne putem apăra de flăcăii cei răi.” (Ieremia, E. A. 41, 217.)

Concluzia se impune, deci, clară: Iisus Christos n'a recunoscut legitimitatea metafizică a statului, deși ca ordine terestră a acceptat-o; n'a desfășurat niciodată vre-o activitate politică, pentru că politica, spre a ne folosi de definițiunea lui Luther, este „arta și viața statului”, s'a ferit totdeauna să se angreneze în mișcări politice și sociale, pentru că menirea lui era să propăvăduiască nu o revoluție sau reforme efemere asupra împărăției terestre a statului, ci să pogoare împărăția cerurilor în inimile oamenilor, ca să-i izbăvească într'o pace vecinică de războaiele ce germinează din lutul pecabilității umane.

Trebue să luăm politica așa cum este ea, așa cum s'a desfășurat în bulevardul istoriei, iar politica aceasta nu a fost, nu este și nu va fi decât machiavellism, nietzscheianism, imoralitate, fățarnicie, minciună, crimă, asasinat.

Politica este „Wille zur Macht”.

Pe câmpul de luptă al politicei, victoria este asigurată numai prin imoralitate. Dacă creștinismul intră în lupta politică spre a afirma în cadrul statului ideea creștină, creștinismul trebue să abdice dela creștinism, creștinismul trebue să recurgă la mijloace imorale așa cum s'a întâmplat în cursul istoriei, și prin aceasta își anulează ființa sa, sau creștinismul se menține pe tărâmul creștinismului, dar atunci neutilizând imoralitatea ci numai mijloace morale, este înfrânt în viața politică, pentru că lipsa de scrupul a înfrânt întotdeauna scrupulele.

„Numai cu virtutea însăși, — scrie Nitzsche — nu se poate întemeia domnia virtuții: numai prin însăși virtutea renunți la putere, pierzi voința de putere”.

„Victoria unui ideal moral, — scrie tot Nitzsche, — se dobândește prin aceleași mijloace imorale ca orice victorie: prin violență, minciună, calomnie, nedreptate”.

„Un om, — scrie Machiavelli, — care ar vroi să se arate în toate și totdeauna bun, merge la pierzare, între atâția, cari nu sunt buni”.

„Trebue, deci, — scrie secretarul florentin, — să știți că sunt două feluri de a lupta: unul cu legile, altul cu forța: primul e propriu oamenilor, al doilea fiarelor: dar pentru că primul nu este de ajuns totdeauna, se cuvine să recurgi la al doilea. De aceea un principe trebue să știe bine, când să fie fiară și când om”.

„Când e vorba de mântuirea patriei, — scrie Machiavelli în ale sale Discursuri, — nu trebue să mai ții socoteală nici de just, nici de injust, nici de milă, nici de cruzime, nici de lăudabil, nici de

ignominios, ci lăsând de-o parte orice respect, trebuie să urmezi calea, care-i salvează viața și-i păstrează libertatea”.

„Rătăcește cine crede, — spune cel mai inteligent contemporan al lui Machiavelli, Guicciardini, — că victoria întreprinderelor consistă în împrejurarea că sunt juste sau injuste, căci vedem contrariul în viața de toate zilele: nu dreptatea, ci prudența, forțele și norocul dau biruința.”

A vorbi de un stat creștin este a vorbi de o absurditate, de o idee anticreștină. Crezul creștinesc nu se armonizează cu ideea de stat, civitas diaboli. A vorbi de politică creștină înseamnă a fi anticreștin, pentrucă politica este impregnată de monogramul luciferic.

Decadența creștinismului se explică prin această abatere dela învățăturile blândului Nazarinean.

Acest principiu de decadență al creștinismului este tâlmăcit în predica depe Munte a lui Iisus Christos: „Deacea oricine, care aude aceste cuvinte ale mele și le îndeplinește, asemenea-se-va bărbatului cuminte, care a clădit casa lui pe stâncă. A căzut ploaia, au venit râurile mari, au suflat vânturile și au bătut în casa aceea, dar ea n'a căzut, fiindcă era întemeiată pe stâncă. Iar oricine, care aude aceste cuvinte ale mele și nu le îndeplinește, asemenea-se-va bărbatului nerod care și-a clădit casa pe nisip. Și a căzut ploaia și au venit râurile mari și au suflat vânturile și au isbit în casa aceia și a căzut și năruirea ei a fost mare.” (Mateiu, 7, 24—26.)

Preoții, cari fac politică, se abat dela învățăturile blândului Nazarinean, pentrucă menirea lor este de a propăvădui învățătura creștinească a împărăției cerurilor, de a lupta împotriva împărăției carnale și nu de a o sluji. Slujitorii lui Dumnezeu, cari fac politică, sunt preoți satanici, diavoli în altar.

Pentru asemenea păcătoși răsună din veac în veac cuvântul lui Iisus: „Dece nu înțelegeți graiul meu, fiindcă nu puteți să auziți cuvântul meu. Voi aveți pe diavolul de tată și țineți să faceți poftele tatălui vostru. El, dela început, a fost omoritor de oameni și cu adevărul nu stă laolaltă, pentrucă nu este adevăr într'insul. Când spune minciuna, grăește dintru ale sale, căci este mincinos și părintele minciunii. Dar pe mine, fiindcă spun adevărul, nu mă credeți.” (Ioan, 8, 43—45.)

Preoții cari fac politică, neagă creștinismul, sunt dărâmătorii creștinismului. Ei ar trebui să mediteze asupra acelu principiu de unitate, pe care Iisus l-a formulat pentru toate veacurile și pentru toate domeniile de activitate.

„Cunoscând gândurile lor, Iisus le zise: Orice împărăție, care se desbină întru sine se pustiește și orice cetate sau casă care se desbină întru sine, nu va mai dăinui. Dacă satana dă afară pe satana, s'a desbinat întru sine, dar atunci cum va sta împărăția lui”. (Mateiu, 12, 25—26.)

Dacă creștinismul abandonează crezul său, dacă nu luptă cu mijloacele ce derivă din creștinism și recurge la tehnica de luptă, umană, templul creștinismului se desbină întru sine și nu poate dăinui. Tot din aceleași considerente, politica, care vrea să fie creștinească este înfrântă, pentru că principiile de luptă politică nu sunt principii creștinești ci strategii de luptă, cari se desprind din viața carnală a împărăției terestre.

Dacă, însă, politica nu poate să fie creștinească statul caută să fie neapărat, etic, pentru ca în marginile eticei umane să înlesnim victoria creștinismului. Deaceea datoria orei prezente este de a înlocui statul liberal, statul democrat, ateist, materialist, statul de partid de astăzi cu un stat etic, naționalist totalitar, spiritualist, eminescian.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Sera Stora.

TREI POEZII

de RADU GYR

PLECARE

*Troică de crepuscul și-a oprit
murgii de tuningine la scară.
O, strigoi crăesc, tu ești grăbit
să te ducă într'o stea polară,*

*unde spectrul tău voevodal,
epurat în cuarțuri liliale,
va juca pe glenze de cristal
limpezi aurore boreale.*

*Sau vrei, poate, să călătorești
nu pe evantaliul alb de zodii,
ci această troică de povești
să te sboare numai peste rodii*

*și cenușa ta de gală să-ți presare,
printre flori sămânță princiară
pentru crini și roze viitoare . . .*

Sue, umbră. Troica e la scară.

LEGENDA

*Pe-atunci, o porumbiță aurită
îmi ciugulea luceferii pe gură
și Cosânzeana lânzezea, vrăjită
în somn de mătrăgună și răsură.*

*Leroi-Leroi, colindul luminos
cu stele-logostele sub ferești . . .
Cine-a murit, departe, în povești,
ș'n sticlă doarme — atâta de frumos?*

*Apoi, tășnit din trâmbă și din șarpe,
trup de efeb în aurul risipii,
lăute'n umeri și în glezne: harpe, —
Zelanda, Congo, China, Mississipi...*

*Oglinditor în ape ca Narcis
pe degete dormeau canari și fluturi...
Iubiri iubite în cleștar și vis,
plecări, aprinderi, sunete și scuturi.*

*Pe urmă, stingeri mari de curcubeu,
întoarceri sgribulite de erete
și carnea putredă departe de comete,
sub cânt, sub cer, sub căile lactee.*

*Ciatură spartă visul cu bureți
și inima cu mazăgă și cu moarte...
Leroi-Leroi, colindul luminos,
Zelanda, Congo, China, sunt departe.*

PRIVIGHETOAREA

*Lațul de in albastru a stins mărgăritare
și pene moi, în toamna amurgului cu dalți,
și zborul ei rămase, melodic, în isvoare,
cules, cu aripi triste, în vinete vitralii.*

*Cu pași de vis ți-aduse un păsărar de fum
ofrandă fără stele și fără melodie.
Dar strânge, rece, acul, în mână de parfum.
Privighetoarea neagră te-așteaptă 'n colțvie.*

*În ochi rotunzi înțeapă atent, biruitor,
stropi cerniți de soare și peste mâna care
omoață cerul negru, vor inunda, sonor,
lăute, coliere și scrincioabe stelare.*

Radu Gyr

20

FEMEE RUSTICA

de RADIAS DE CERYTHIA

Femea rustică și sveltă,
In cruda-ți primitivitate
Aprinzi dorinți nestăpânite
De primitivă voluptate.

Ai sân cu gust de nucă verde
Ai trup cu-aroama de pășune,
Și'n ochi îți fulgeră adevăruri
Pe care graiul nu le spune.

Vieța care șerpuește
Prin seva țarinei tăcute
Se-arată'n gesturile tale
Și'ntr'ale fotei tale cute.

Iar în barbara 'mbrățișare
Tot trupul tău destăinuiește
Secretul cântului de paseri
Și-al grâului ce încolțește.

Radias de Cerythia

EPOPEIA MUNCII AMERICANE

de PETRU COMARNESCU

Acăuta să descrii lucrurile cele mai obișnuite unui grup de oameni este o sarcină pe cât de banală pe atât de grea. Iar a căuta ceiace-i mai permanent în aspectele de fiecare zi ale Americii, a învedera modul în care muncesc cei mai muncitori oameni, americanii, iată o chestiune care nu poate fi nici epuizată, iar prezentată pe scurt nu se pretează de cât unor considerente oarecum mediocre. Dar cum noi nu căutăm nici ceiace-i original, ci ceiace-i adevărat și nici ceiace-i susceptibil de o tratare aparte, ci ceiace-i interesant prin însuși natura sau conținutul său, credem că putem descrie dintr'o perspectivă osebită de cea a economiștilor, un fenomen social și moral de-o tipică însemnătate pentru vremea de azi.

Nicăeri ca în Statele-Unite ale Americii n'a cunoscut munca o mai întregă și mai patetică epopee. În unele țări, uitate de Dumnezeu și de civilizație, munca a rămas doar o activitate rudimentară, îndeplinită doar din nevoie, de niște oameni cari trebuiau să supraviețuiască mediului lor aspru și simplu. În altele, munca a devenit ceva urât și impus prin constringerea celor slabi de către cei tari. Iar în alte țări, în sfârșit, munca a devenit meșteșug făcut de om pentru el însuși și cei din jurul său. În armonie cu mediul lor, meșteșugarul și agricultorul sunt cei mai desăvârșiți muncitori cari lucrează atit cit le îngăduie natura și forța lor proprie. Deaceia, în țările puțin mecanizate munca este pe măsura omului încă și astăzi; muncitorul cunoscînd acolo o anumită împăcare cu natura și cu vecinii, care se ajută, mai mult schimbîndu-și servicii decit îmbogățîndu-se uluitor.

Numai în America munca a cunoscut o dezvoltare de-o unică amploare dramatică. Pionerii cari și-au făcut drum nimicînd obstacolele naturii, imblinzînd sălbătăciunile seculare, schimbînd rostul mediilor, croindu-le noi meniri, au construit un nou spirit de muncă nebunească, aproape absurdă, dar totodată splendidă în avînturile ei. Cucerînd ținuturile americane, pionerii au repetat aventura de

viață și moarte a marilor imigranți și navigatori cantați de Homer și creind un nou eroism într'o epocă în care societatea umană civilizată ajunsese să-și vadă progresul numai în revendicări politice și sociale. Primii Americani albi reconstruiau, dincolo de Atlantic, vechea tragedie grecească, punind pe om să lupte și să triumfe față de natură și nu față de semenii săi. Căci tragedia adevărată constă într'un conflict cu forțele exterioare (suferind foamea și căldura, spaima singurătății, enigma necunoscutului, sfidarea curselor întinse de-un mediu sălbatec și neștiut). Din rasa acestor pioneri deschizători de viață nouă se trag muncitorii americani cari și astăzi, în perioada unei crunte specializări și mecanizări, încă văd în muncă ceva mai mult decît o suferință. Căci dacă, pe deoparte, covirșitorul progres dobîndit prin revoluționarea tehnicei și a producției a schimbat viața Americanilor, pe de alta, tehnologia la ei nu înseamnă, ca la Europeanii nedepriși cu mașinele, o abdicare dela cele omenești și o mecanizare materialistă. Nimeni nu a imigrat în Statele-unite ale Americii cu gîndul ca să trîndăvească. Dar, totodată, în aspirațiile imigranților a fost întotdeauna un dor de viață mai bună, mai liberă, mai demnă. Știînd că va trebui să muncească din răsputeri, dar totodată dorind ca această muncă să-i slujească doar drept mijloc, drept instrument pentru ceva superior, Americanul, — nou sau vechiu, tînăr sau bătrîn, vesel sau trist, — nu poate fi și nici nu este un biet automat lipsit de suflet și de nobile aspirații, așa cum și-l închipuesc doar literații de mîna doua și cei cari discută fără să-și confrunte prejudecățile și ignoranța față cu realitatea.

CONDIȚIILE DE MUNCĂ.

Desigur că altele decît în Europa sunt condițiile în cari muncește americanul. Privind ultimele decade constatăm că situația muncii a fost schimbată de un întreg complex de forțe cari se interacționează, și dintre cari cele mai importante sunt: intensificarea mecanizării, creșterea marilor întreprinderi și a instituțiilor corporate, mărirea averilor și bogăției generale, și, în sfîrșit, acceptarea, atît de muncitori cît și de stat, a concepției democratice în comportarea socială și economică. Acest complex de forțe nu a mai lăsat pe muncitor să rămîie în acelaș stadiu patriarhal și oarecum simplu de acum patruzeci-cinczeci de ani. Dimpotrivă, o schimbare radicală s'a petrecut în întreaga lui viață. Atît intensificarea producției cît și a consumației l-au făcut pe muncitor să nu se mai poată baza pe

sine însuși, pe propriile lui puteri. Într-o societate funcționând atât de complicat și de specializat ca aceea americană, adevărul că individul nu mai depinde de sine, nici când e bogat și nici când e sărac, se învederează tot atât de limpede ca și într'un stup de albine, unde o albină singură nu înseamnă nimic, nici pentru ea însăși și nici pentru tovarășele ei.

Alte transformări importante s'au petrecut în noile organisme industriale și comerciale unde relațiile directe dintre conducători și conduși, dintre patroni și lucrători au dispărut. Relațiile au devenit impersonale, prin reprezentanți și delegați; într'un sens ușurând tirguiala dintre patron și funcționar, într'altul lăsînd, totuși, pe lucrător să depindă mai curând de situația generală a întreprinderii decît de propriile sale mijloace și calități.

Lucrătorul american, așadar, a încetat a mai fi un neatîrnat muncitor cu ziua, bazat pe propria sa pricepere și voință de muncă. Mașina nu cere decît o relativă pricepere, o atenție localizată, o voință unilaterală. Personalitatea unui muncitor nu este angajată pe deantregul în fața mașinei. Și, deasemenea, ea este ignorată de tovarășii săi de lucru cît și de superiorii mai îndepărtați. Conștiinciozitatea și eficiența lucrătorului sunt controlate local și nu sunt susceptibile de-o diferențiere stimulative.

Dar, dacă aceasta este situația actuală a muncitorului american el devenind o piesă dintr'un întreg, un fir dintr'un uriaș paianjenis de activitate, nu-i mai puțin adevărat că, împreună cu ea, nu s'au petrecut și cîteva alte consecințe, de multe ori insuficient cîntărite de către cei ce judecă prea repede și ușuratec problema muncii în America.

În ordinea materială și socială acest complex economic american a dus la importante avantagii. Creșterea producției a dat cîștig la mai mulți oameni. Între 1880 și 1920 muncitorii agricoli scad în număr dela 50% (din totalul populației muncitoare) la 26%, pe cînd muncitorii din fabrici și industrii, în general, cresc în număr dela 24 la 30%, iar muncitorii comerciali dela 12 la 25%. Numărul femeilor cari muncesc crește, dela 1880 pînă la 1930, dela 14,7% la 22,1%, ridicînd astfel situația economică a familiei, veniturile ei, precum și oferind posibilități superioare de bun trai. Deasemenea, numărul orelor de muncă a descrescut, ajungînd în medie cam la 20 de ore de lucru pe săptămînă. Deci, mai mulți bani și mai mult timp liber. Și încă ceva: odată cu aceste transformări ajutorul filantropic al statului și mai ales al întreprinderilor particulare crește vertiginos, deși rămîne totuși insuficient față de nevoile populației.

În remarcabilul lor studiu despre „Grupurile de muncă în structura socială” publicat în *Recent Social Trends in the United States*, economiștii Leo Wolman și Gustav Peck ne furnizează un tablou foarte sugestiv privind dezvoltarea filantropismului particular, free social services, cum spun Americanii. Și din acest tablou, recent publicat, observăm o impozantă creștere a cheltuelilor făcute de stat și de întreprinderile filantropice pentru educație, biblioteci, igiena publică, spitale, ajutoare (în special pentru mamele aflate la epoca nașterii și a primelor luni de îngrijire a copilului). Astfel pentru învățămînt se cheltuiește în 1915: 708,164 dolari pe cînd în 1930 aproape 3 milioane dolari. Pentru biblioteci se cheltuia în 1915: 15,467, în 1926: 35,874 iar în 1930: 50,439, ceiace înseamnă o triplare a cheltuelilor pentru biblioteci numai în 15 ani.

Și totuși, în ciuda acestor cifre expresive, autorii citatului studiu conchid că nu se face îndeajuns pentru muncitorii americani și-și manifestă speranța în promovarea asigurărilor sociale și în mult individualista Americă. Studiul dlor Wolman și Peck slujea drept un raport obiectiv către președintele Hoover, în ultimele luni ale președenției sale. De-atunci noul președinte Roosevelt a luat oarecare măsuri eficace pentru diminuarea suferințelor muncitorilor americani, crunt loviți de șomajul actual.

UMANITATE, CULTURĂ, MUNCĂ.

Dar dacă lucrurile sunt astfel, dacă muncitorul american este doar un strop de apă într'o mare mișcată de diverse cauze generale și dacă în timpul cît muncește el nu-și întrebuițează decît unele din calitățile personalității sale, — aceasta nu înseamnă cituși de puțin că el rămîne tot timpul un suflet gol, un grosolan făcător de bani lipsit de orice țință nobilă. Aceasta o cred, iarăși, doar cei neinformați, cari ignoră faptul pe care adesea l-am repetat și anume: că americanul fie muncitor la oraș sau fermier în largul câmpurilor își formează personalitatea nu în timpul cît muncește (asemeni țaranului nostru, care meditează, cîntă și visează în timp ce veghează turmele pe pașiști), ci în afara orelor de muncă, în răgazul acela denumit leisure. Și dacă nu uităm că orele de muncă sunt mai reduse în America și mult mai rațional și uman alternate sau combinate; înțelegem cum și de ce muncitorul american dispune de mult timp pentru primblări, lecturi, meditații. Întrebarea care se pune omului modern, căruia mașina i-a scurtat distanțele și i-a dăruit un surplus de timp liber, privește tocmai întrebuițarea cît mai folositoare și mai inte-

ligentă a acestui timp liber. Deaceia, aici își centrează, în clipa de față, atenția toți educatorii americani, căutând să învețe pe copiii, pe tineri, pe oamenii din fabrici, ateliere, magazine cum să-și petreacă timpul liber, cum să întrebuițeze acest „lux al omului contemporan”, lux dăruit de mașina care a scurtat distanțele și a concentrat munca.

Trebue să remarcăm apoi, că muncitorul american lucrînd, precum am suggerat, o durată de timp precisă, concentrată, și întrebuițîndu-se pentru operațiuni cari nu-l prind pe deantregul, el nu este atașat pentru întreaga lui viață unui singur fel de muncă, asemeni meșteșugarului. În viața muncitorului american există întotdeauna o anumită mobilitate, un fel de pornire spre varietate și alternanță, un necurmat dinamism al aventurii care-l împinge mereu către noi ocupații, noi ambiții, noi căutări. Aceasta face ca muncitorul american să poată trece ușor dela un fel de muncă la altul, mai mult: ca un fost electrician să devie miine un nuvelist sau un chelner un poet ca faimosul Carl Sandburg.

Așa cum muncesc americanii, ei ne învață o seamă de lucruri pe cari astăzi noi nu le mai putem nesocoti. Întii acesta: pentru a-ți agonisi traiul trebue și poți face multe lucruri neplăcute, dar rentabile și cinstite. Orce muncă e demnă, în acest sens, și pentru că slujește atît celui care o îndeplinește cit și semenilor, ea este, de fapt, un serviciu social. Al doilea: urîțenia, monotonia, mediocritatea muncii poate fi combătută în afara orelor de muncă, printr'o înțeleaptă și rodnică întrebuițare a timpului liber. Apoi, că pentru un om viu, dinamic, mobil munca poate fi variată, schimbată, îmbunătățîndu-se ierarhic prin pregătire treptată și dorință de desvoltare a personalității. În sfîrșit, adevărul că orcît de grea, și de plictisitoare o fi munca, ea este ceva necesar, care însă nu trebue luat drept scop final unei vieți de om, ci doar instrument vrednic pentru formarea unei vieți rodnice și avîntate către scopuri supreme. Așa muncesc americanii și către această concepție energetică și instrumentalistă a muncii tind mai întotdeauna acești oameni disponibili, vii, veșnic deschiși schimbărilor și progreselor de tot felul, cari dacă le prefac felul de viață nu îi pierd pentru cele sufletești.

PENTRU COMANESCU

D O U A P O E Z I I

de ION SAMARINEANU

INSERARE

*Imi sting lucirile și-apun.
Vreau alte zări să 'ncunun,
Vreau alte'nțeleșuri
Să fulgere pe aceste șesuri.*

*Lumina mea să dăruiască
Schimbare la față
Făpturii adâncite în ceață.*

O! Râvnă nepământească!

*Căci mersul lumii tăcute
E cel care schimbă pe rând
Ființa și rostul celor făcute.*

*Lucirea mea, ploaie de raze, arzând
Coboară, ca și un cântec,
Pe nouri de foc,
În țara de peste zare.
Las umbra să prindă
Ținuturi străvechi
Și lumi trecătoare.
Și 'n urmă să vină pe umezi poteci,
Inserarea și noaptea
Odihnei de veci.*

INCERCARE DE DESCÂNTEC

*Incep să descânt.
Te chem, să te-aduc prin cuvânt.*

*Ființă care platești pe ape,
În toate și peste toate!
Cea care nu ești în ce vedem*

*Și de care lumile se tem
Și care, în tine, pe toate le prinzi,
Le ții și le cuprinzi.
Tărie pe veci ascunsă,
De minte pământeană nepătrunsă!
Cu care lumile se amăgesc
Și amăgindu-se trăesc
Și care brațe spre tine întind
Trăind și murind.*

Ion Samarineanu

PRIVIRE

de ION TH. ILEA

Pământul se varsă cu apele'n mări,
astăzi când neliniștile au presărat pași
de jăratice peste țări
și tunuri deschid guri de pradă,
granatele vor fi fulgi de zăpadă
în uriașa învălmășală. Tristeți
curg precum fluvii năpraznice,
Mulțimi nevoiașe la viitoare praznice
adastă sfărămări de lacăți.
Lanț în cuvânt prezice sărbătoare,
Cu slava mâinilor împreunate
se prind nădejdi întăritoare
și limpezi, peste'nceput stau aplecate.

Ion Th. Ilea

FATA DIN PANTECUL CHITULUI

— FRAGMENT —

de RADU BOUREANU

— Noapte bună Anatol!

— Noapte bună!

O umbră rămasă nemișcată abea definindu-se din întuneric, alta se depărtă și la oarecare distanță, începuse să se scufunde în pământ. Cobora treptele de piatră ale digului. Anatol rămase o vreme nemișcat, sondând cu privirea, adâncimea în care dispărea umbra care plecase. Atunci când numai putu urmări înecul acesta în sorbul întunericului, Anatol se scutură de starea de vag în care încremenise și reîncepu plimbarea pe cheiul de piatră.

Se simțea obosit, însă nu contenea din mers. Îi făcea bine acest dute-vino, pe marginea parapetului ce trăgea linia albă, deasupra adâncului negru, unde apele alunecau, frecând stele de argint să polească malul de piatră. Atenția era încordată la pasul pe care-l punea cu băgare de seamă, să nu calce în gol.

Pe ponton nu ardea lumina, pontonierul dormea. Nu era timpul să sosească nici o cursă din susul sau josul fluviului. În port, la căpitanie, deasemenea geamurile orbeau, împrumutând reflexe ciudate dela un bec îndepărtat. Undeva, într'o uzină duduia, dufnea, înfundat un dynam. Fabrica de ciment, profila clădirile lungi, drept-unghiulare, sub dealul alb, unde răbufneau ziua în carieră minele. Furnalul suit mult în cer, se prelungea cu o coloană dreaptă și albă de fum. Fumul părea că se înalță din coama dealului, ca dintr'un crater.

12 noaptea. Orașelul dobrogean în somn. Sunt foarte puține lumini. E ca un cer întunecat, cu înstelarea anemică. Urcând coasta de deal, spre mahalaua țigănească sclipesc cinci becuri fiindcă duc drumul spitalului și cazărmilor, cucuiate pe coama dinspre răsărit. Însă în cartierul turcesc, care îneacă cea din urmă colibă în valea enormă, scursă către mare, nici un felinar fumegos. Un colan de perle electrice, se făleşte însă pe promenada largă, străjuită de plopii ca niște flăcăi mlădioși, ce se plimbă în monom, către port. În fața lor, peste linia ferată un dud pieptos și grav îi întâmpină:

— Noapte bună, băeți!

— Noapte bună!

Și plopii se reîntorc în monom în oraș.

Anatol întoarce spatele orașelului. Cum stă pe marginea digului, privind peste cureaua lată a fluviului, are impresia plutirii. Ca de obicei aceste plimbări nocturne, singur, sau întovărășit de vre-un prieten cu care deapănă discuții sterpe, îi clatină vasul inimii, îi răscolește norii de tristețe cari ning în adâncuri. În ceasurile acestea din noapte sunt mai pregnante senzațiile de rupere interioară, de desmembrare a micului duh care generează toată frământarea lui sufletească. Rătăcirile acestea nocturne nu au ele o semnificație cu totul alta decât niște simple vagabondări cari să-l facă să uite monotonia unei existențe provinciale? Aci e portul unde ar putea sosi pe neașteptate un yaht al minunilor, lunecând ca un simbol alb, lângă cenușii locului. Cine nu așteaptă în fiecare ceas al zilei, să-i între în rada sufletului fregata care poartă pe punte ineditul. Iată munții albaștri de ideal. Iată pădurile roșii de aspirații legănate de pulsațiile inimii. Iată râurile negre, unde navighează realitatea...

E planșa geografiei sufletești a lui Anatol. Dacă un om serios privește printr'o lucarnă, neașteptat, în ființa lui sufletească va surprinde un aspect, sau mai multe cotituri ciudate și se va întreba, călăuzit de o logică sănătoasă, dacă nu i se înfățișează o fantoșă, nu un om. Anatol e dintre acei cari pornesc după ținuturile aurifere din ei și se trezesc veșnic în senzația unei stepe fără margini. E Anatol o măsură infirmă dintr'o lume bolnavă, reflexul unei generații falimentare? Anatol surâde. Toate astea sunt grăunțe măcinate și rumegate. E un aluat, în care se încliază atâtea degete. E comica sbatere a unui cărăbuș pântecos, răsturnat pe spate. Piciorușele bat aerul inutil, nu-i nimic real de care să se sprijine. Și dacă cineva vine și-i dă un bobârnac salvator, cărăbușul face o culbută în aer și revine în aceiași situație de desnădejde și de comic. O santinelă de la pichetul de grăniceri face pașii reglementari pe dig. Cum trece prin dreptul lui îl cercetează din spate și se duce mai departe. Pe cheiul de piatră, doarme o mătăhală informă. Sunt rămășițele unui vas înecat în port. Plăci mari de fier, turtite, însângerate de un strat de rugină. Bare lungi de fier, ca o țesătură fantezistă de oase, toate amintind de un marsupial, cu pântecul spart, îmbucătățit. Cine știe după câte plutiri, după câte peregrinări, a eșuat în micul port dunărean. Pensionare acum ale indolenței oamenilor, rămășițele vasului, îmbracă zilnic un strat vetust de rugină, și se definitivează în locul unde par acum atât de firești, încât te-ai aștepta să fie

puternic legate de cheiul portului prin rădăcini nevăzute. Anatol însă le imaginează ca rămășițele unui marsupial. Iată această boltire cât a mai rămas din forma trecută a vasului, ca o rotunjire de pântec de chit. Iată această căscătură, cu o tăblie mare suspendată în gol, ca o gură uriașă care stă să se închidă...

Bocanci rezeziți scrâșniră pe lespezi și în cealaltă parte a marsupialului se vedea trecând repede, numai baioneta ca o rază slabă de oțel. Sentinela aleargă înspre câmpul larg, la sfârșitul căruia se înșiruie cazarmile dreptunghiulare, apoi celelalte dreptunghiuri ale fabricii de ciment sub carieră.

La capătul cheiului bocancii se opriră. Din înălțimea digului, soldatul lepăda privirile inutil, peste câmpul întunecat, pe care înainta un dialog incurcat și încărcat de injurii. Se auzi cum soldatul manevra încărcătorul carabinei: țac, trac. Sunetul se repetă ca o amenințare stearpă, ca un joc. Raza de oțel a baionetei stătea orizontal în întuneric.

— Stai, cine-i?

Soldatul somă încă de două ori, până să primească răspunsul.

— Noi camarade căutăm pe cineva.

Soldatul păru nemulțumit de răspuns.

— Stai, cine-i?

— Noi, camarade, oameni buni răspundeau glasuri incerte.

Mecanismul armei mai jucă de câteva ori și somările urmate de răspunsuri, continuară, până ce părțile se desveliră din negură.

— Căutăm o femeie, s'au tăiat unii în oraș pentru ea. Ea a fugit...

— Da voi ce aveți cu ea?

— Păi, ăsta-i bărbatu-su.

— Eil și.

— Păi, vrea s-o ducă acasă, s-o întrebe cum a fost, să-i dea și ei partea ei.

Cel care trebuie să fi fost bărbatul, se răsucea pe loc și după fiecare lămurire a celuiilalt, puncta:

— Prapurul mășii!

— Da, cine s'a tăiat? întrebă sentinela.

— Niște turci, ea era c'un plotoner.

— I'auzi! Raza baionetei zvâcni în sus și rămase înfiptă'n cer.

— Da pe care l'a tăiat? urmă curios soldatul.

— Pe Plotoner.

— I'auzi! Raza tremură din nou nervoasă în vârful carabinei. Replica mersese drept în prestigiul spiritului de castă, animând bocancii, cari deveniră autoritari pe lespezi.

— Acum o căutați pe ea?

— O căutăm . . . prapurul mășii!

Sentinela porni înainte, iar cei doi urmăritori după umbra lui severă. Trecură pe lângă Anatol. Soldatul îl cercetă iar, cu o curiozitate crescută de fapte. Se depărtară, apoi sentinela se reintoarse și începu să împungă cu baioneta, în golurile negre dintre tăblii. Din când în când, confundând subit sexul urmăritei, irumpea cazon:

— Care ești acolo măi?

Lovea apoi cu patul armei în tăblii și se năștea o vibrare scurtă, răgușită din glasul fierului mâncat de rugină. Cei doi, îl secundau și încercau să exploreze târâș văgăunele de fier.

Sălbăticiunea însă nu intrase în viziuna ocazională. După o ultimă încordare a atenției, ciuliră auzul și după o înțelegere tacită urmară gestul soldatului care le arătă în spre direcția podului. Acolo clipea din ochi misterios, pichetul de grăniceri. Până la el însă, se înșirau pe mal, dubasurile pescărești, caice și ceamuri vechi, deteriorate și ancorate mai în sporul apei șlepurile negre, cu încărcătură de piatră cretoasă, sugerând blocuri de zăpadă. Anatol îi urmări cum coborau într'acolo. Se depărtaseră. Nu se mai auzea dialogul șoptit cu precauție. Se stinsese și raza baionetei. Un foșnet repede se târa dealungul cheiului. Anatol nu a avut timpul să observe decât lunecând prin deschizătura tăbliilor de fier ale epavei, un corp negru, un picior lung de femeie.

— Cine-i? șopti el aproape fără voie.

Piciorul încremeni în poziția în care-l surprinsese, într'o vădită încordare. Părea un picior de statuă bronzată, într'atât rămăsese de nemișcat. Anatol se apropie și atinse cu vârful degetelor tremurătoare, pulpa, ca și cum ar fi vrut să se convingă de natura viziunei. Pulpa bronzată avu o tresărire molatecă și se trase încet, după corpul ascuns în grotă, cu sentimentul liniștitor al unei atingeri prietene. Anatol îngână privind cu grijă în toate părțile:

— Hei, ce faci acolo?

Se auzi acelaș foșnet de adineauri și în locul piciorului apărură capul fetei, cu obrazul mat și greu de definit în negură. Simți mai mult mâna cum sbătea palma către el, ca o chemare sau ca o implorare să păstreze tăcere. Cum Anatol se apleca parcă să prindă mai bine sensul, mâna îl prinse de haină și-l trase insistent în jos:

— Ssst. Apleacă-te.

Anatol se micșoră automat.

— Intră, intră să nu te vadă, că mă omoară.

Imprumutând mișcările vătuite de taină ale urmăritei, Anatol ascultă porunca șoptită, aproape șuerată și se prelinse atent prin deschizătura joasă. Se simți aproape lipit de un trup cald. Cum cerceta locul cu mâinele, îi atinse picioarele și rochia. Erau reci și ude. Cum tremura, nu se putea ști dacă tremură de frig sau de frică.

— Tremuri tare.

Femea tăcu o vreme. Parcă s'ar fi gândit dacă trebuie să vorbească sau nu. Apoi cu o frământare șerpească în cuprinsul strâmt al ascunzătoarei, se lipi mai mult de el, până îi găsi cu gura urechea. Urmă șoptind, cași cum i-ar fi suflat senzual în ureche:

— Am stat ascunsă în râu. Cum fugeam, am simțit pașii sentinelei. Am coborât treptele digului, mi-am acoperit capul și mâinele cu fusta și am stat jumătate în apă. Auzeam cum trec deasupra mea și mă cufundam mai mult, d'aia m'am udat...

Aproape îi atinse urechea cu buzele. Erau fierbinți și răsuflarea îl zăpăcea. Avu viziunea, cum își ridicase fusta, muind în apă jumătatea trupului gol. Cum îi atinse din întâmplare umărul, își înfipse degetele și strânse convulsiv rotunjimea cărnii.

— Fugi, șopti femeea, și cum se frământau, Anatol lovi tăblia de fier, care răspândi un geamăt slab, în interiorul grotiei. Frica însă îi lipi strâns unul de altul ca într'o încheștare dorită. Anatol simți adierile de frig, sau de teamă, cari scuturau încă trupul fierbinte totuși al femeii.

— Tot mai tremuri.

— Mi-e frică să nu ne găsească.

— Au trecut în spre piciorul podului, înspre pichet. Nu cred să se reîntoarcă. Au căutat peste tot aici.

— Da'santinela?

— E cu ei. Fumezi?

— Da. Răspunse femeea. Da ce, vrei să fumezi acum?

— Da. Fumează și tu. O să te liniștească.

— Nu, nu fuma. O să se vadă lumina.

— Nu, nu se vede. O ferim cu palma.

— Se vede fumul.

— Nu, e prea întuneric.

În fond, nu simțea atât de imperios nevoia unei țigări și poate că puțin se temea și el să nu se observe lumina. Însă o curiozitate

ciudată, îl făcea să treacă peste asta. Simțea că trebuie să vadă cine e femea, lângă care atât de nefiresc, se târâse în ascunzișul unde el n'avea rost. O clipă se întrebă de ce intrase în lanțul acestei întâmplări incomode. Avu chiar o mișcare spre deschizătura care nu o bănuia decât instinctiv.

— Ce vrei să faci? Femeea îi ghicise intenția. Nu poți eși acum. Mă dai pe mâna lor, dacă te zăresc eșind. Trebuie să fie tot pe aci.

Îi puse brațul dupe gât și-l trase ușor lângă ea. Atunci îi reveni ideea fumatului. Trase un chibrit. Frecătura lui se intensifică în atmosfera tănuitoare a grotei de fier. Cât aprinseră țigările se priviră avid, în lumina subită, înfricoșătoare cât o amiază. Apoi, orbiți ca de o lumină mare, pipăiră cu auzul înspăimântat întunericul. Le căzu în urechi o tăcere definitivă ca'ntr'un trup care moare. Apoi distinseră limbile fluviului lovind în dig. Era totuși o tăcere în care, amenințări țineau pasul ridicat. Cele două puncte roșii ale țigărilor, păreau că se ochesc unul pe altul, apoi se umflau, crescând o sferă luminoasă. Interiorul de fier ruginit, căpăta deodată, o nuanță sângerie și părea în adevăr un gâtlej moale și roșu de balenă.

— Ești tânăr, șopti femeea.

— Și tu ești tânără, îngână el cu naivitate, neștiind ce să răspundă.

Însă nu asta voise să spună. În lumina chibritului zărise chipul unei țigănci tinere, acum când lumina roșietică a țigărilor creștea, chipul apărea mai întunecat, ca un bronz, cu reflexe sângerii și brumat de tonul șters al unei frumuseți impure. Amândoi fereau în palma rotunjită jocul de jar al țigărilor, ca și cum ar fi păzit fuga unor gângăanii roșii.

— S'au tăiat pentru tine?

Țiganca rămase cu gura întredeschisă și cu țigara lipită de buza de jos.

— De unde știi?

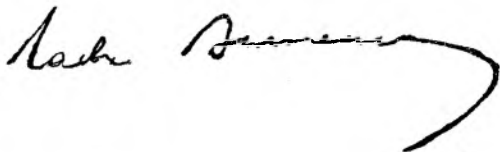
— I-am auzit când spuneau soldatului. Era unul care injura grozav. E bărbatul tău?

— A fost în ocnă. L'a tăiat și el pe unul. E repede la cuțit. Imi spune mereu că o să-și uite cuțitul în mine, de-o mai prinde că se ține om după mine. Eu ce să le fac, dacă sunt nebuni... Asta care l'a tăiat pe Plotoner e un turc bogat. Umblă mereu după mine... Zice că să-l las pe Ilie ocnașul să merg cu el dincolo de Turchia, peste mare... Da, eu nu mă vreau turcită. Și dacă a văzut că

umblă Plotonerul după mine, mi-a zis c-o să rămân fără plotoner. Și l'a tăiat. Acum ce mi-o face Ilie?

— Ți-i teamă să nu te omoare?

— Nu mă mai duc în mahala. O să mă ascund până i-o trece... Atunci poate c-o să mă bată rău. Asta până i s-o așeza sângele. Lucrez la fabrica de ciment, n'am să ies d'acolo până nu l'oi vedea miel pe la porți. S'a mai întâmplat asta.

FIGURI BIHORENE

ALOIZ WLAD

de T. NEȘ

Spada arcuită ce se lămurește pe fondul roș al blazonului familiei Wlaad, Wlad, Vlaad, sau Vlad, a fost mânăită cu iscusință de cei patru strămoși, doi pretorien, un consul și un căpitan, cari l-au însoțit în secolul al XIV-lea pe Bogdan în descălecarea sa din Maramureș în Moldova.

Segmentele de linii, articulate în imaginea unui pisc bolovănos din care răsar câteva fire de brazi, și intrarea boltită în ocnă desenate pe jumătatea albastră a blazonului, mărturisesc că această familie originară din Săliște (Maramureș) era și străvechea proprietară a ocnei Șugatag din Maramureș.

Iar una din cele trei stele aurii stropite pe fondul albastru deasupra piscului arvunea, poate, personalitatea lui Aloiz Wlad care în 1848—1869 în parlamentul maghiar, în loc de sabie, a luptat cu un bogat și variat panopliu retoric, împotriva potopului de sonorități în care voiau Ungurii să îngroape aspirațiunile de mai bine ale Românilor.

Obârșia familiei Wlad se pierde în nebuloasa secolului al XIII-lea. În marea și istorica migrațiune a Maramureșenilor de sub șefia lui Bogdan, hrisoavele amintesc de patru Vlădești ¹⁾.

Trunchiul rămas în Săliște a odrăslit și ramificat o serie de descendenți cari s'au risipit în Ardeal și Ungaria.

Așa bunăoară Constantin, străbunicul lui Wlad, a trăit în Beud (Bödö) apoi în Țentea. Simion, fiul lui Constantin și bunicul lui Vlad, rămâne în Țentea. Se căsătorește cu Maria Todoruț și cade în luptele din 1849.

Dănilă, fiul lui Simion și tatăl lui Aloiz urmează liceul în Bistrița. Absolvă teologia și filosofia în Blaj. În 1800 funcționează ca învățător în Vașad (jud. Bihor) locul de origină al mitropolitului Ioan Vancea de Buteasa. În 1812 se stabilește definitiv în Abrămuț

¹⁾ Al. Wlad: „Originea familiei Vlad“, Lugoj 1865.

²⁾ Nagy Iván: „Magyarország családai etc.“ Pest 1865. Ráth Mór, vol. XIV.

ca preot greco-catolic „cu multă cultură, cunoscând multe limbi și cu rodnică activitate.” Moare la 18 Iulie 1844.

Aloiz Wlad, fiul cel mai mic a lui Dănilă și Eva Orean, e năcut în Abrămuț jud. Bihor la 24 Februarie 1822. După absolvirea liceului și dreptului în Oradea, avea de gând să urmeze și teologia la Seminarul catolic din Budapesta. Nu s'a putut însă, împăca cu regulamentul sever al institutului; a părăsit teologia și s'a consacrat definitiv profesiei juridice și carierei politice.

În anii 1845—48 e numit jurisconsult de domenii în Guilvăs (Gyülvész, jud. Torontal, 1845) practică avocatura în Timișoara (1847), apoi se stabilește la Lugoj (1848).

În revoluția din 1848 talentul său oratoric îl așează, alături de Eftimie Murgu, în fruntea mișcărilor române din Banat. În marea adunare a bănătenilor, ținută la 26 Iunie în Lugoj, sub prezidenția lui Eftimie Murgu, eliberat din închisoare, Aloiz Wlad împlinește funcțiunea de secretar.

În calitate de deputat, ales la 24 Iulie 1848 în Zorlențul mare cu program liberal (kossuthist), și ca secretar al adunării din Lugoj, Aloiz Wlad semnează alături de Eftimie Murgu memoriul dela 1 Iulie 1848, în care bănătenii cer: 1. Aprobarea alegerii lui Ef. Murgu căpitan al Banatului. 2. Dim. Stoichescu alias Petrovici, protopop de Lipova, să fie numit vicar general mitropolitan în Timișoara, emancipându-se în chipul acesta biserica ortodoxă-română din Banat de sub tutela mitropoliei de Carloviț care face proselitism panslav, „întărită și invită pe Români, căutând a face din poporul român inamic al Ungariei”.¹⁾

Ca deputat kossuthist se refugiază cu parlamentul maghiar la Debrețin, Seghedin și Arad. După revoluție e arestat în Lugoj. Împăratul Francisc Iosif însă îl grațiază la 20 Iulie 1850.

În 1855 e silit să dea un nou examen de avocat din codul civil, penal și cambial austriac.

În 1861, Zorlențul mare îl trimite iarăși în parlamentul din Budapesta. Discursurile vibrante, de o masivă consistență logică și o irezistibilă putere de persuasiune, rostite în favoarea tezei naționalităților, îi împletesc un neperitor nimb și provoacă în cercurile românilor spontane manifestări de admirație. Reuniunea Femeilor Române din Ardeal îi oferă o splendidă coroană pentru zelul arătat față de cauza românească.¹⁾ Iar la 5 Noembrie 1861, a doua zi după

1) T. V. Păcățian: „Cartea de aur”. Vol. I, pag. 351

2) Nagy Iván: o. c., pag. 248.

adunarea de constituire a Asociațiunii Astra, tinerimea din Sibiu, organizează o feerică retragere cu torțe în cinstea lui Aloiz Wlad, apărătorul românilor în dieta ungară.

Atitudinea de apărător a neamului nostru l-a învrednicit în această perioadă de ascensiune și apogeu politic, de atributul „anti-luptător” acordat semnificativ și legendar celor 11 tovarăși ai lui Vich-Babeș.

După dizolvarea parlamentului, încă în 1861, e numit prim consilier la tribunalul din Caraș și președinte al secției penale.

În 1865, Zorlențul îl trimite iarăși ca deputat în dieta ce avea să înfăptuiască compromisul austro-maghiar și să rezolve problema naționalităților.

În 1867, este ales subprefect (vicecomite) al Carașului și președinte al tribunalului județean.

În 1869 Zorlențul îi încredințează din nou reprezentanța în parlamentul maghiar.

Numirea de consilier la curtea de apel din Budapesta (1869), îl determină să demisioneze din parlament și direcțiile județene ce le avusese în Caraș.

Retras de pe arena luptelor politice își deapănă viața în liniște ca magistrat superior.

Examinând profilul cultural și politic al lui Aloiz Wlad, constatăm, ca la Emanuil Gojdu, o serie de mlădieri determinate de faptul variabil al mediului. Școlile din Oradea, profesorii prin autoritatea lor persuasivă, permanenta înrăurire a societății maghiare, au turnat zestrea originară de un neoaș românism în nefirescul tipar al unei culturi străine. Această influență deformatoare a fost corectată parțial de mediul românesc al Seminarului greco-catolic din Oradea în care Aloiz Wlad a poposit câțeva vreme.

În primii ani de activitate literară și politică, zărim într'adevăr, pe fondul originar românesc, câteva încrustări străine cari pot produce o falsă perspectivă în aprecierea lui Aloiz Wlad.

Așa b. o. faptul că îl găsim în tabăra kossuthiștilor în 1848/49 alături de Bihoreni: I. Gozman, I. Dragos, apoi Sighismund Pop și Alexandru Buda, ne îmbie optica ilusionistă de a-l crede pe acest antiluptător integrat cu desăvârșire în crugul politice kossuthiste.

Colaborarea lui în anii 1848—1863 la ziarele maghare: „Jelenkor” (Prezentul, „Kossuth Hirlapja” (Gazeta lui Kossuth), „Martius 15-ke” (15 Martie) și „Figyelmező” (Observatorul), apoi articolele publicate în „Pesti Napló” destăinuiesc un polei înșelător de cultură maghiară care i-ar fi procurat armătura stilistică și retorică.

Articolele lui însă publicate în periodicele maghiare, încă înainte de 1848, deslușesc o pronunțată divergență între părerile lui și ale partidului liberal maghiar. Într'un articol, ¹⁾ polemizând cu Szemere Bertalan, Aloiz Wlad, arată ineficacitatea metodelor violente de maghiarizare, decretare de dietele din 1842, 1843-44, când deputații maghiari erau stăpâniți de mania maghiarizării naționalităților. Armată maghiară în comune românești, învățători români cari știu bine ungurește, preoți români gata de a răspândi limba maghiară, sunt măsuri pripite cari nu vor promova cu nici un pas desnaționalizarea și absorbirea popoarelor nemaghiare de către Unguri. În trecut ungurii au asimilat elemente naționaliste prin acordarea celor mai largi libertăți constituționale și economice pe seama naționalităților. Aceste libertăți au îngăduit ungurilor să se mândrească cu un Batory german, Rákoczy slovac, Zrinyi croat, Frangepan italian și Huniade român.

În anul 1848 Aloiz Wlad ca deputat liberal protestează, într'un vacarm și tumult necunoscut încă de dieta maghiară, contra brutalei amenințări a ministrului Csányi Ladislau. Acesta a pus în vedere bătaia cu bâta pentru românii cari nu se vor cobori la vetrele lor de pe munții sălbateci" și nu vor pleca „din taberele lor de unde îi va ridica mai curând sau mai târziu puterea neînvinsă a Ungariei unite". ²⁾

Din proclamația lui Csányi Ladislau și din discuția problemei naționalităților, Aloiz Wlad a avut prilejul să cunoască esența politiceii maghiare, mascată de seducătoare sonorități. Nu i-a fost greu să spulbere florile retorice ale oratorilor maghiari, să analizeze perioadele, să disece logic și gramatical frazele, să exploreze izvorul central ideologic, pentru a prinde realitatea unei neîmpăcate vrăjmășii față de naționalități.

Evenimentele însă, cari au împins la capitularea lui Görgey în fața oștirilor rusești, au smuls lui Kossuth aprobarea în general a proiectului de pacificare a românilor, redactat de N. Bălcescu și C. Boliac (14 Iulie 1849), iar guvernul a fost silit să voteze în Seghedin la 21 Iulie 1849 legea naționalităților. Aceste două acte asigurau limbii române o largă întrebuintare în administrație, școli, justiție și armată, iar pentru biserica ortodoxă prevedea o desăvârșită autonomie (art. 9—12). Ele însă n'au fost aplicate niciodată. S'au desființat odată cu înăbușirea revoluției maghiare.

¹⁾ „Társalkodó" No. 102 din 1843. Al. Wlad: „A román nép és ügye" Lugoson, 1865, pag. 3.

²⁾ T. V. Păcățion, o. c. vol. I, pag. 550.

Lămurit de experiențele culese în dieta maghiară și din volbura revoluției, atitudinea viitoare a lui Aloiz Wlad arată o tranziție spre un naționalism intransigent. Conturul inițial se mlădiază și se schițează lent în personalitatea temerarului luptător din 1861—69.

În anii de tranziție 1848—61 colaboratorul la „Sürgöny” (Telegraful) „Gazeta Transilvaniei” și Concordia”, se scutură de lustrul influenței maghiare. Fondul românesc, purificat în Banatul lui Ef. Murgu, apare complet lămurit.

În perioada 1861—69 în Aloiz Wlad răsună limpede postumul ecou al străbunilor săi pretorienii, căpitani și consuli, cari au luat protivnică atitudine față de tendințele de desnaționalizare ale regilor maghiari și au părăsit Maramureșul.

Din articolele publicate în ziarul „Wanderer” (6 Iunie 1850) și „Sürgöny” (No. 25—26 din 1862) și din discursurile sale parlamentare se poate desface cu ușurință concepția lui Aloiz Wlad despre problema naționalităților și refonta imperiului austriac.

Aloiz Wlad n'a fost dacoromân patent. Articolele politice și discursurile sale parlamentare zămislesc în cititor convingerea că acest luptător, credincios directivelor politice ale românilor ungureni, nu se gândea la fericirea neamului său într'o țară a tuturor românilor, ci fascinat de legalism și constituționalism dorea propășirea poporului său în cuprinsul coroanei Sf. Ștefan. La început, înainte și după 1848, el aparținea — cum scrie însuși în ziarul Sürgöny¹⁾ — acelei tabere a Românilor cari năzuia să satisfacă necesitățile culturale și economice ale neamului său în cadrele constituției maghiare și cu metode legale, înfruntând porecla de „maghiaron” ce li se atribuiseră de autonomiștii ardeleni.

Aloiz Wlad însă n'a fost nici dualist, căci aceasta însemna recunoașterea hegemoniei maghiare asupra naționalităților din Ungaria.

El protestează și împotriva centralismului austriac.

Aloiz Wlad a fost federalist. El preconiza creiarea a trei state federale pe teritoriul imperiului habsburgic: 1) Coroana Sf. Ștefan, 2) Coroana Sf. Venceslav (Galiția și celelalte provincii nordice slave) 3) Coroana Sf. Leopold (celelalte provincii ale imperiului). „În aceste 3 grupări principale regionale singuraticile țări trebuie să-și păstreze independența lor, deoarece oricât de mic ar fi un popor, e fălos de independența și trecutul său.”²⁾

Românii să se bucure de-o autonomie în aceeași măsură ca și Croația. O astfel de unire va fi pentru ambele țări (Transilvania și

¹⁾ Wlad Al.: „A román nép ügye” pag. 51.

²⁾ T. V. Păcățian: o. c. vol. IV, pag. 93.

Ungaria) isvor de binecuvântare și va fi trainică. Dacă unirea se face după modelul Irlandei, Transilvania va pricinui Ungariei o serie de complicațiuni interne. Cere convocarea unei noi diete în Ardeal care să rezolve în amănunte chestiunea unirii acceptată de el în principiul.³⁾

În privința rezolvării chestiei naționalităților, Aloiz Wlad stăruia pe poziția de a reveni la legea votată în Seghedin în 1849. Deorace Ungurii, menajați de Viena amenințată de Prusia și Italia, luaseră o poziție intransigentă naționalistă în această materie, Aloiz Wlad cu Sigismund Popoviciu au prezentat parlamentului un proiect de lege (9 August 1861) cu următoarele caracteristice:

1. Naționalitățile să fie recunoscute ca egal îndreptățite cu ungurii. „Totalitatea naționalităților formează națiunea politică a Ungariei”.
2. În comune, orașe, districte, județe, limba oficială va fi cea vorbită de majoritatea absolută a populației.
3. Arondarea cercurilor și districtelor să se facă după naționalități.
4. Funcționarii și reprezentanții comunelor și districtelor vor fi numiți proporțional cu numărul naționalităților.
5. Corespondența între autorități se face în limba oficială a comunei și districtelor.
6. Corespondența de jos în sus și de sus în jos se face în două limbi, pe două coloane: limba maghiară și limba regională nemaghiară.
7. Limba oficială în parlament este cea maghiară. În consfătuiri însă, se poate întrebuința și limba maternă a deputaților.
8. Guvernul să aibe secții pentru școlile naționalităților.
9. Fiecare naționalitate are dreptul de a-și înființa școli și a beneficia de subvenții de Stat.
10. Pe lângă istoria patriei se va preda istoria naționalității respective ca studiu obligator.
11. La universități se vor creia catedre de limba și literatura fiecărei naționalități.
12. Se garantează libertatea reuniunilor și asociațiilor.
13. Se garantează libertatea întrebuițării colorilor naționale și a costumului, specific pentru fiecare naționalitate.
14. „Rămâne neatinsă integritatea țării”.
15. Legea naționalităților nu se poate schimba.¹⁾

¹⁾ T. V. Păcățian: o. c. vol. IV, pag. 851.

²⁾ T. V. Păcățian: o. c. vol. II, pag. 496—500.

Proiectul a fost respins. A rămas doar ca document al felului cum a înțeles Aloiz Wlad să rezolve chestiunea naționalităților din Ungaria.

În articolele și discursurile sale Aloiz Wlad a familiarizat refractara opinie publică maghiară cu istoria și cultura poporului român. Argumentele sale istorice, ironia dozată și înserată cu chibzuință, patosul retoric, au strecurat pe nesimțite în ascultători și cetitori alte vederi decât cele solemn omologate de universitățile maghiare și oficial difuzate în opinia publică.

Luptătorul din 1861—69 la o vârstă de abia 47 de ani se retrage parcă sleit de energie, cu iluzii spulberate și idealuri stinse, în netulburata viață de funcționar de Stat.

Emanuil Gojdu rămâne în memoria urmașilor cu augustul gest al marelui fondator român. Aloiz Wlad, în desfășurarea energiei pentru drepturile poporului român, trasează după culmea unei admirabile activități naționaliste o linie orizontal coborită de resemnare și istovire. El împreună cu Alexandru Roman fac tranziția spre perioada atonei politice, calmă și inertă în aparență, dar colcăitoare în adâncimi unde se zămislește perioada resurecției generale a naționalismului intransigent.

Lui Aloiz Wlad i-se poate aplica ceea ce a scris el despre episcopul Vasile Erdely din Oradea: „I-a slăbit elanul, văzând zădărnicia luptei”.¹⁾

Teodor Neș

¹⁾ Wlad Al.: „A román nép és ügye“ pag. 2.

POEME IN PROZA

de ERNEST BERNEA

SUFLETUL ASCULTA

Ascult dansul valurilor de gânduri și al cântecelor de plins. Se risipește sufletul în nemărginirea lumii.

Gîndul întreabă iar cerul tace. Risipă de enigmă! În marea lumii ce nu se pătrunde cu înțeles, nu se prinde cu miștile groase ale minții, joacă duhul luminii adevărate.

Indemn: glas de argint viu prins de peretele vieții.

Gîndul tace, înaltul cuvîntă.

Sufletul se culcă cu un ochi deschis...

SOARE.

Astăzi e soare mult.

Lumina umblă de par'că s'a deschis cerul. Și-o fi îndreptat Dumnezeu fața către pămînt?!

Astăzi e soare mult.

Și s'a coborît și în gînd. Uite, toți oamenii rîd. Dece bucuria vine din soare?!

O femeie ca ziua de albă, merge pe stradă ținînd un copil de mînă. Copilul vorbește de par'că ar fi fecior de privighetoare. Femeea dă liniștită din cap în semn de aprobare și își continuă gîndul prins de ochii săi de cicoare.

Astăzi e soare mult.

Ași vrea lumina s'o ascult.

NOAPTE.

Floarea din fereastră și-a închis potirul: nu vrea să vadă noaptea.

E o liniște împietrită. Sufletul nopții se strecoară printre frunze și lasă în urmă o tăcere și mai adîncă. Valurile întunericii aleargă pe pămînt. O fereastră se luminează pentru o clipă și lasă în urmă un întuneric și mai des.

Cerul se lipește de pămînt.

Fără suflet fără cuvînt.

Se pare că s'a oprit vremea în loc. Au să mai vie oare zorile?!

VINE PLOAIA.

Pe panta cerului nori negri se aruncă asupra luminii. Pe trupul pământului se bucură liliicii în mugurii proaspeți. Dumnezeu mai deschide o poartă a vântului și norii aleargă străpuși pe la încheeturi de săgețile luminii.

Se face o umbră neagră și cad picături mari de ploaie ce isbesc obrazul de sticlă al ferestrei mele. Vântul trece prin odăi și închide ușile după el. Acum acoperișurile s'au făcut oglinzi către cer și piatra străzilor obraz de coșar.

Semnele vremii spun cîntecul gîndurilor mele.

Semnele vremii spun zarul zodiei rele.

NOAPTE.

Cerul senin privește prin ochii săi de stele. Un cîntec întîrziat s'aude străpungînd depărtările. Vîntul îl poartă pe aripele sale prin cutele munților.

Cerul e senin și imobil că nu știu de ce se mai mișcă frunzele. O, ce trist e cerul senin și fără lună! Misterul stelelor e și mai mare acum. Și cit de multe sunt! Cine le-a împrăștiat ca pe un pumn de meu? Cine ne-a deschis ochii către ele? Tăcerea răspunde tuturor întrebărilor.

S'aude iar un cîntec de jale plutînd prin sufletul nopții. Este cineva care vrea să fie treaz și noaptea cînd pămîntul doarme și cerul veghează.

Floarea mea din fereastră iar și-a închis gingaș frunzele în fața întunericului stăpînitor. Se strînge în ea cu sfîlcîunea ei de floare și parfum, de par'că înțelege că trebuie să se supună soartei.

Ernest Bernea

PREZENTARI

— FRAGMENT —

de NEAGU RĂDULESCU

Legănată citva pe un trapez ceresc, codindu-se ca o fată mare și ascunzându-și volanele rochiei, primăvara a căzut tardiv și minulescian, în primul rînd în Cișmigiu.

Un cocoș roșu și de poveste a umplut împărăția ierbii de pe alei cu galbeni și firfirici. Lângă arama vegetală a machmodelelor, guliverii cu sape și plățiți de primărie, au rînduit o casarmă verticală de zambile. Roșiorii și jandarmii așa și-au lustruit în soare bumbii uniformelor. Din coiful unui general de cavalerie, o vrabie a pișcat diezii unui portativ. O noapte întreagă apoi oamenii au țesălat grădina, au bătut pomii pe umăr și i-au spălat lângă picior, ca să crească mari și cu mustăți ca elevii de liceu, dela Sft. Sava. Unii au vopsit scaunele și alții au cărat în roabe pâini de cernoziom. Fiecare rumin avea o lampă în piept și cu talpa pe sapă era șontorog.

Pe la trei, când stelele dibuiau buzunarul, a fost în grădină și o oră de dirigenție. Adică a venit unul înalt și cu baston, a inspectat bretonul pomilor și malacovul boschetelor și a zis doar atât:

— M'da, m'da!

Pe urmă au plecat și oamenii ăia buni cu lămpile și sapa (ei stau la Făgădău, sunt calici, au două țititoare și copii).

Și dimineață, domnișoara asta, a început să se plimbe și pe alte străzi.

***

Primăvara și-a svârlit cartea de vizită în strada Minotaurului, eri.

Zarzării începuseră să-și pocnească reumatismele din genunchi și coate și pe sub asfalt, un Dumnezeu oarecare, fuma — cine știe ce fel de țigări.

La numărul 28, domnișoarele din Buzău, cari stau la stradă și sunt cele mai grase „marmazele” ale mahalalei, au deschis larg ferestrele și au scos în pervaz două capete rotunde cu cârlionți de hârtie, ca două lampioane japoneze.

Un licean de vis-à-vis, le-a privit impertinent, ca niște adevărate studente ce se aflau.

— Trage la fit, măgădăul!

— Are și țigări, nu vezi.

Și așa, cu brațele goale proptite în lemnul pervazului, au început să-și aducă aminte reciproc de liceul lor din Buzău, așezat între castani, de orele sufocante de latină, de clasa lunguiață în care se putea dormi și citi „Educația Sexelor” împrumutată dela Georgescu Elena din clasa VI-a B.

— Mai ții minte Vinerea aia în care domnul Ionescu de gimnastică a ciupit-o pe Vârtosul.

Cealaltă nu răspunde. Doar privește în josul străzii și îi se pare că după colț, odată cu primăvara, apare în pas milităresc și pieptul bombat de profesor secundar și bărbat cu trecere la protipendada feminină a Buzăului, al domnului Ionescu.

Pe urmă, de undeva, tot de pe stradă, un clopoțel sună. Clasa. Hărmălaia fetelor și inima strânsă pungă.

— Rodica și Titina Isopescu!

Glasul himalaiei cu ochelari de pe catedră, spinteca varul pereților. Se ridicau din bancă. Banca scârțâia jalnic și ele nu se opreau decât lângă tablă, cu ochi bovini de o candoare totdeauna inexplicabilă în fața ecuațiilor și triunghiului isoscel. Clasa se sbătea ca un val suflând X-uri la pătrat. Nimic. Numai de sus, priponit deasupra unei hărți cu râuri de arnici și munți de borangic, un Cristos la care clasa se închina de două ori pe zi, binecuvânta cu trei degete pe cari le depărta și le apropia — cireada neștiutoarelor murmurând par'că de sub mustățile-i de martir:

— Clei, clei, clei.

Apoi un bacalaureat de pomină și ziua, tot de pomină în care domnul Isopescu, tatăl, a scoborât cu ele de mână în gara de Nord, le-a luat cameră mobilată pe Minotaurului, le-a mai luat pantofi și pălăriuțe cu pană, le-a înscris la litere și a purces vesel spre Buzău, ca un tată care și-a ridicat de pe suflet o piatră de moară.

De atunci, regulat la două săptămâni, fetele se duceau la braț spre poștă de unde le sosea câte o mie de lei, un pachet cu brânzeturi și alte alea și o căruță de gurițe maternale.

În orașelul lor cu străzi puține și murdare, cu seminar, liceu de fete și cafenea, n'au mai fost decât odată, în vacanță. Atunci, liniștii locatari ai Buzăului, le-au decretat personalități.

Domnişoarele din Minotaurului cari stau cu chirie la cucoana Pulcheria Mirmidon, deşi obeze ca nişte neveste de profesori universitari s'au dovedit sentimentale chiar de pe băncile liceului. Scriau scrisori şi primiau scrisori. Toate bleu, pe câte zece pagini şi caligrafiate. Se'ntâlneau la şapte cu seminariştii Buzăului (băieţi înalţi cu vipuşcă la pantaloni şi cu nişte ȕipilindre în cap) în grădina publică şi suspinau în triluri şi clocotit. Aveau atunci şorţuri pipite şi câte-o inimă cât un han din Sadoveanu. Seminariştii însă erau proşti, hrăniţi cu fasole şi anemici.

Într'a şaptea, sâni de cofetărie măsurăţi cu ocaua ai Rodicăi şi Titinei Isopescu, robiseră tot seminarul. Şi când domnişoarele au abandonat promenada buzoiană pentru capitală, seminarul a oftat vicios două săptămâni, dela a treia şi până la a şaptea, noaptea în dormitor şi sub pătură.

Culoarele albe ale facultăţii de litere, le-a primit cu hohote de răs, apoi incetul cu incetul s'au obişnuit cu volumele lor de matroane. Junii, însă, toţi poeţi nepublicaţi, le-au ignorat totdeauna ochii metrici de penea şi obraji de aluat cu gropiţe.

D'aia domnişoarele au suspinat cotidian în camera lor mobilată (garderob cât un episcop, o oglindă ovală şi încă vreo trei, patru chestii). Nu mai era Buzăul cu seminarişti sentimentali ca armonicele, şi cu fanfară militară la ora şapte.

Într'o zi, însă, provincia şi-a suflat rural şi indecent, cu două degete nasul pe un calorifer al facultăţii. Domnişoarele au surâs angelic, aşa ca'n pozele cu îngeraşi de librărie, sau ca la fotograf. Provincia — un student clăpăug — a surâs şi ea.

— Rodica şi Titina Isopescu.

— Popovici Cerezeanu din Banat — poet.

De-atunci, călare pe un pegas bleg şi pe deşelate, prin Cişmigiu sau prin alte părţi cu pomii, poetul a umplut un sertar de poezii pentru domnişoare. Două luni, fetele s'au îngrăşat şi sufleteşte citind poezii. Chiar de două ori, poetul a fost în vizită pe Minotaurului, a mâncat dulceaţă de vişine, i-a căzut o boabă de vişină pe covor, a zis pardon şi rugat insistent şi drăgălaş a cântat ceva din organ şi frunză, dovedind mari calităţi artistice, cum zicea domnişoara Titina, care ucisese şi ea o mandolină între degete la şaisprezece ani.

De sus, agăţată strâmb, fotografia la minut a domnului Isopescu a privit atunci mai puţin acru. Fetele se distrau. E, ce vrei, sunt şi ele fete mari. Şi poetul nostru, dacă n'ar fi avut pe faţă nişte coşuri cât alunele americane, ar fi fost băiat frumos (of! ce cântece din Banat scotea el pe gaura de sub nas!)

În fund, la 28, în casa doamnei Pulcheria Mirmidon, s'a mutat însă tot într'o zi un locotenent numai sabie, epoleți, mustăți și cu ordonanță. Fetele au privit languros după jaluzele.

— Un locotenent! Un locotenent!

Ordonanța dumnealui semăna cu domnul poet. Avea și el coșuri și făcea la fel acrobații cu degetul pe lângă nas.

Chiar a doua zi, domnul locotenent s'a informat cu mâna pe țurca mustăților. Ordonanța se oglindea cu peria și vacsul într'o cismă.

— Ce's cu fetele alea dela stradă, leat? Ia să mă pui la corent cu cheștiunea.

Apoi în gând: este fete frumoase.

— Să mă pui la corent neapărat, 'teles javră?

— 'răiți da!

În dimineața aia, după ce fluerase fabrica de chibrituri, coborâse negreșit și în strada Minotaurului, primăvara.

Neagu Rădulescu

BCU Cluj / Central University Library Cluj

S O N E T E

de MICHELANGIOLO BUONARROTI

I.

Când știi să judeci arta, cât de mare
S'arată, când sub gestul larg și mut,
Din marmură, din ceară sau din lut
Desvăluie o vie 'nfățișare.

Iar dacă vremea cruntă și barbară
O sfarmă și-o ciunțește, ne'ntinată
Intreaga-i frumusețe de-altădată
Mai viu în minte prinde să răsară.

De-asemeni îngereasca ta privire,
Un cuib de vrăji cum vrajă altul n'are,
E-o operă ciudată și păgână.

Și-oricât vor trece ani de pustiire,
Mai mult vei fi pe sufletu-mi stăpână,
Când vremea ca s'o schimb nu e'n stare.

II.

Tot ce-a gândit un mare-artist vre=odată,
Ascunde'n sânu-i piatra; însă mâna
In cugetare=și va găsi stăpâna,
Și doar prin ea e operă 'ntrupată.

De-asemeni, frumusețe=ascunzi în tine
Și gândul bun și gândurile rele;
Dar grija e'mpotriva vrerii mele,
Când sufletul de teama morții plin e.

Nu 'nvinuiesc nici chinul, nici iubirea,
Nici aprige dorinți, nici aspre legi,
Nici harul, nici disprețul și nici soartea,

Când inima te'ndeamnă să deslegi
In pragul morții viața, și când firea
Neputincioasă'n ea-și găsește moartea.

III.

E mult decând, iubire-amăgitoare,
Te-ai pomenit pe sufletu-mi stăpână.
Dar morții de ne dă vrăjita-ți mână,
Și trupului ești hrană 'ntăritoare.

Scârbit de jugul tău, pe-aripi de gând
Mă 'nalț spre tot ce-i sfânt și-adevărat,
Și-l rog pe Dumnezeu să fiu iertat
De vini ce nu s'ar spulbera curând.

Cu suflet prins de-o frumusețe vie,
Mă dăruiesc netemător iubirii,
Sol blând al unei vieți nepieritoare.

Lovească! Pot să 'ndur blestemul firii.
Nădejdi cerești cu vraja lor mă'mbie
Și-aștept în groapă trupul să-mi coboare.

Traduceri de

Al. Iacobescu

DOCTRINA REVIZIONISTA UNGARA

de ALEXANDRU OLTEANU

Propaganda revizionistă a luat proporțiuni amenințătoare. Conferințele contelui Bethlen, pactul dela Roma și discursul lui Mussolini au pus în gardă popoarele, cari doresc menținerea păcii și a actualului statut teritorial. Mica Ințelegre, cu drept cuvânt, a ignorat agitațiunile revizioniste atâta timp cât s'au limitat la unele teorii utopice, dar nu le poate tolera astăzi, când Italia le susține oficial. În astfel de condițiuni, noi, popoarele antirevizioniste, suntem obligați să reacționăm imediat și energic, conștienți de răspunderea ce o avem pentru salvarea păcii. Nu ne schimbăm atitudinea față de Ungaria, ultragiundu-o în demnitatea ei națională, dar ni se impune o politică mai hotărâtă și conștientă. Vecinii noștri, precum și încurajatorii lor deghizați, trebuie să înțeleagă odată că statele Micei Ințelegeri doresc pacea, tocmai deaceea nu mai sunt dispuse să tolereze campania de ponegrire dusă contra lor și dacă vor fi târâte într'un conflict armat, își vor face datoria.

Ungaria și-a câștigat importante simpatii în Anglia și Italia pentru că noi, interesații, am contestat eficacitatea propagandei ca armă politică; deși știam că în opinia publică europeană animată de ideea unei păci clădite nu pe vârful baionetelor, ci pe baze juridice, o propagandă bine chibzuită poate face ravagii. Înainte de războiu, dreptul isvora din forță și la conferințele internaționale cel mai puternic argument pe care un stat îl putea invoca pentru justifierea revendicărilor sale, era puterea armată, cu care își impunea voința. După războiu, însă, popoarele mari fac eforturi de a salva principiul juridic, chiar dacă nu au isbutit să găsească cea mai echitabilă soluțiune în toate chestiunile pendinte. Într'o comunitate internațională călăuzită de spiritul echității, plângerile popoarelor nedreptățite au un răsunset sgomotos și inspiră compătimiri cari, după cum ne demostrează cazul Poloniei, învie și morții.

Iată motivul pentru care propaganda dusă de agenții unguri în străinătate, cu incontestabilă pricepere și fără preget, în vederea revizuirii tratatului dela Trianon, nu ne mai poate lăsa indiferenți.

Sper că nu ating susceptibilități dacă afirm că asupra guvernelor statelor Micii Înțelegeri planează o mare răspundere pentru că nu au luat măsuri de a opri sau măcar de a combate propaganda revizionistă ungară. Au avut suficiente mijloace la îndemână de a face aceasta până când regimul feudal restaurat în Ungaria nu s'a consolidat și pentru interesele sale de clasă ar fi fost dispus să facă orice concesiuine. Față de propaganda revizionistă s'a adoptat părerea greșită, că aceasta trebuie trecută sub tăcere spre a nu da impresia că îi acordăm prea mare importanță și spre a nu irita inutil sensibilitatea națională a țărilor succesoriale. Datorită acestei erori, astăzi suntem nevoiți a mobiliza cele mai prețioase forțe ale noastre pentru ca să spulberăm iluzia că această pasivitate se datorește lipsei de curaj de a discuta, în contradictoriu, drepturile ce ni se contestă.

Eu unul cred că a sosit momentul în care argumentele ungurești trebuie analizate științific și sintetic. Deaceea m'am angajat ca, prin cele de mai jos, să demasc aberațiunile doctrinei revizioniste ungare.

UNITATEA POLITICO-ECONOMICA

Înainte de semnarea tratatelor de pace feudali unguri, în frunte cu geograful conte Paul Teleky, au făcut o întinsă propagandă printre delegații dela Conferința de Pace, arătând că desmembrarea Ungariei ar distruge o unitate economico-politică de care Europa Centrală nu se poate dispensa. S'au convins că nu pot combate principiul naționalităților și au inventat teoria utilitarismului internațional. După această teorie unitatea Ungariei de odinioară ar fi fost creată de istorie fără de care statele succesoriale nu se vor putea menține, ca organizațiuni economice.

Istoria ne dovedește tocmai contrariul. Ardealul niciodată nu a constituit o unitate perfectă cu Ungaria. Sub domnia Arpadienilor acest ținut a fost guvernat de un dregător pus de rege, care la început s'a numit Gyula, mai târziu voevod. După ce a devenit principat independent, adesea a luptat alături de inamicii Ungariei contra ei, dovadă că aceea homogenitate etică de care vorbesc contemporanii, este pură ficțiune. Deaceea a scris cronicarul Mihail Cserey (1671—1711) în „Historia” sa că: „Toate necazurile Ardealului se datoresc Ungariei”.

Insistența lui Ludovic Kossuth depusă pentru legiferarea unirei Ardealului cu Ungaria, în realitate, nu a urmărit unificarea elementelor ungare descentralizate, ci s'a îndreptat contra naționalităților cari, sub influența curentelor liberalo-naționaliste, au devenit amenințătoare pentru existența statului ungar. Dânsul și-a închipuit că, prin această unire, eventualele străduințe de emancipare ale naționalităților vor putea fi suprimate sau cel puțin paralizate și națiunea ungară, descongestionată, își va putea apăra independența împotriva alianței germano-slave.

Ardealul, chiar după mărturisirile fruntașilor săi unguri, a avut mult de îndurat din cauza unirei cu Ungaria. Josif Sándor, senator, unul dintre cei mai agresivi conducători ai partidului maghiar dela noi, în 1904, la o șezătoare a Uniunii Naționale din Budapesta, a talmăcit regretul unanim al maghiarimei de aici, spunând: „Ardealul nu și-a găsit în unire fericirea la care se aștepta. Majoritatea bărbatilor de stat unguri, de origine panonieni, neconsiderând excepție nici pe Francisc Deak, înțeleptul patriei, nu au dat și nu dau nici astăzi suficientă dovadă de înțelegere față de neajunsurile Ardealului”.

D. Elemer Gyárfás, alt corifeu ungar din România, în ziarul „Ellenzék” (Opoziție) din 8 Noemvrie 1904, a publicat următorul rechizitor, la adresa aceloră, cari astăzi își revendică bogățiile Ardealului:

„Regimul austriac, răpind cârma Ardealului din mâna principilor naționali, nu a corespuns, după cum nici nu putea corespunde așteptărilor cu care a fost primit de populația ungară. Regimul ungar ar fi putut satisface aceste dorinți. Evenimentele, însă, au justificat politica principelui Gavril Bethlen. Este o realitate că Ardealul de astăzi, în loc să vină în ajutorul Ungariei, este legat de corpul ei și silit să se alimenteze cu respirația microbiană a acesteia. Constituind o unitate cu Ungaria, sângele otrăvit al acesteia îi pătrunde în corpul-i oțelit de altă dată, obosindu-l.”¹⁾

Iar când poporul ungar a fost pus în fața realității, în 1923, deplânge soarta Ardealului astfel:

„Politicianii conștienți ardeleni și-au dat seama din primul moment că, prin unirea cu Ungaria, situația dominantă a claselor conducătoare din Ardeal va dispărea. Au sperat, însă, că statul le va acorda un sprijin împotriva țărănimii române, care se consolida din zi în zi mai mult. Soarta maghiarimei din Ardeal fu legată de destinul statului unitar ungar. Guvernele dela Budapesta au căutat să distrugă toate barierele între Ardeal și patria-mumă, să desființeze

¹⁾ Cf. Dr Elemer Gyárfás: Erdélyi problémák (Probleme ardeleni) Cluj 923. p. 55.

toate instituțiile speciale și să vopsească în roșu-alb-verde stâncile, văile, râurile și chiar locuitorii Ardealului. Nu se poate imagina efectul dezastros al politicei făcute sub pretextul făuririi statului național ungar. Desființarea instituțiilor vechi a paralizat spiritul ardelean. Ardealul nu a fost guvernat conform situației sale geografice și demografice, ci după concepția specifică a Budapestei. Puterea publică nu emana din propriile sale energii, ci era aservită unor factori externi: foța armată a monarhiei și statului ungar. Evenimentele de după războiu ne-au demonstrat că această politică a fost greșită. Totuși, dezastrul nu se datorește exclusiv războiului. Pierderea războiului a precipitat efectul ce ar fi rezultat logic din situația specifică a Ardealului. Dacă nu ar fi intervenit războiul acest proces s'ar fi desfășurat mai lent, durând în plus câteva decenii și inducându-ne în eroare că am fi pe calea dreaptă, finalul însă ar fi fost același".¹⁾

Declarațiunea de mai sus nu împiedică pe fruntașii unguri ca astăzi, șaseprezece ani dela realipirea Ardealului, să ironizeze toleranța noastră, regretând Ungaria de odinioară: „raiul naționalităților”.

Argumentul economic a fost împrumutat din cunoscuta lucrare a profesorului Keynes, după care actuala criză mondială s'ar datora exclusiv războiului. Se zice că revizuirea Tratatului dela Trianon ar fi absolut necesară pentru că Ungaria nu s'ar putea menține în actuala ei compoziție economică. Se trece sub tăcere că acest pretins incovenient s'ar putea înlătura prin tratate comerciale preferențiale încheiate cu statele dunărene, fără să se atingă măcar chestiunea statului teritorial. Ungaria revizionistă, însă, nu dorește sincer îndreptarea situației, ci conflicte și complicațiuni noi, prin cari să-și obțină anumite concesiuni politice.

Nu contestăm că monarhia austro-ungară a fost o perfectă formațiune economică. Cele două țări cu configurațiuni geografice deosebite și cu interese politice opuse, s'au complectat din punct de vedere economic. Totuși, uniunea lor vamală nu a servit interesele mulțimei, ci interesele claselor conducătoare, cari au căutat prin evitarea crizelor regionale să suprimе curentele democratice. A fost o alianță — prin excelență — imperialistă și egoistă care, după cum știm, poartă o mare vină pentru provocarea războiului mondial.

Revizionismul economic se sprijină pe prezumția că Ungaria nu poate prospera fără sursele de materie brută pierdute în Slovacia și Ardeal ceeace d. Ladislau Buday, profesor de statistică, ne demon-

¹⁾ Idem pag. 246-254.

strează cu tablouri statistice kilometrice în opera sa: „L'Hongrie mutilée — L'Hongrie après le Traité de Trianon”, editată la Paris, în 1922. În realitate numai industria suferă din lipsa acestor materii brute care, după desființarea uniunii personale cu Austria, a luat un avânt anormal. Dacă, însă, Ungaria ar renunța la sistemul său economic autocrat, căutând o apropiere cu statele successorale, toate neajunsurile economice s'ar putea remedia fără modificarea frontierelor. Singur faptul că dânsa nu se poate dispensa de sarea, lemnul și petrolul din România, nu justifică deloc revendicarea Ardealului. Ar trebui să se conformeze hotărârilor Conferinței dela Stresa și să urmeze sfatul deputatului Dr. Julius Lakatos, care a propus guvernului ungar să se apropie de țările agrare (România și Jugoslavia). „Dacă țările agrare s'ar organiza unitar — spune d-sa — și-ar putea asigura mai bine exportul. Rezultatul unei astfel de înțelegeri nu ar întârzia dacă s'ar înlătura rivalitatea, prin contingentarea debușeurilor”.¹⁾

NEONAȚIONALISMUL

Propaganda revizionistă ungară este înzestrată cu o fantezie și mai bogată în căutarea argumentelor politice. Acordă o deosebită atenție „considerațiunilor practice”. Recunosc că în această direcțiune a făcut mari progrese, dar nu s'a putut debarasa de un utopism destructiv.

Înainte de războiu bărbații de stat unguri erau de părere că locuitorii Ungariei, indiferent de limba și religia lor, fac parte integrantă din națiunea politică ungară. Ori națiunea, care își sprijină domnia politică pe o astfel de teză anti-juridică, nu putea să admită cea mai mică concesiune acordată cetățenilor de altă naționalitate, după cum nici astăzi nu acceptă sincer principiul naționalităților.

Iată motivul pentru care Ungaria nu-și găsește locul în comunitatea internațională reorganizată pe baze juridice. În zadar caută să-și revizuiască cultul pentru imperativele categorice economico-politice, în zadar face eforturi spre a se aclimatiza nouilor principii călăuzitoare ale omenirii, când este vorba să se reorganizeze conform acestora, se izbește de rezistența clasei istorice.

Una dintre noile teorii inventate pentru inducerea în eroare a lumii, este a neonaționalismului lansată de d. Ladislau Ottlik, șeful cabinetului prim-ministerial, în revista „Magyar Szemle” din luna Aprilie 1929, după cum urmează:

1) Ziarul „Ujság” din 25 Decembrie 1929.

„Neonaționalismul favorizează neopatriotismul, concepția, după care moștenirea Stântului Ștefan nu aparține majoritarilor sau minoritarilor, nu este apanajul exclusiv al claselor dominante sau al ungurilor, ci al tuturor aceluia ai căror strămoși se odihnesc la poalele Carpaților și cari au sângerat sau au suferit pentru acest pământ.”

„Neopatriotismul sfidează antagonismul dintre unguri, croați, slovaci și românii ardeleni, convins că aceste popoare nu-și pot soluționa problemele decât cu un sprijin reciproc. De zece ani lumea s'a schimbat foarte mult. Rolul nostru de pater familias s'a transformat într'un rol de primus inter pares. Dar, se știe și peste granițele trianoniene că împăciuirea nu este numai în interesul nostru”.

„Situația din Ardeal, dintr'un anumit punct de vedere este mai avantajoasă, iar din alt punct de vedere este mai dificilă decât cea din Slovacia. Granițele geografice ale Ardealului sunt limpezi, cu tradiții puternice, indicând unica soluțiune: uniunea celor trei națiuni. Românul ardelen, de fapt, are o origine comună cu vecinii săi, deci, cu drept cuvânt, se consideră o rasă comună cu aceștia. Iată motivul pentru care imperialismul românesc este capabil de o rezistență mai mare, decât statul jugoslav sau cel cehoslovac. În plus, intelectualii români din Ardeal sunt cei mai porniți contra noastră, fiind constituiți în clase sociale bine distincte. Iobăgimea valahă în trecut, fără îndoială, a fost privită cu oarecare dispreț sau, în cel mai bun caz, cu o compătimire indulgentă. Prin urmare, schimbarea de regim a produs efecte mult mai radicale în Ardeal, decât în Croația sau Slovacia”.

„Din acest punct de vedere nu este permis să supraprețuim neînțelegerea din ce în ce mai pronunțată dintre ardeleni și regățeni. Generația contemporană nu se poate schimba, deci trebuie să dispară și să crească generația nouă în spiritul de dominație care, liberată de ura contra minorităților, probabil că va reveni la evoluția normală și va realiza Transilvania independentă și uniunea celor trei națiuni”.

Doctrina de mai sus, cu toată naivitatea ei, a obținut un succes real în străinătate. Contele Ștefan Bethlen și Tiberiu Eckhart cart au exportat-o, o prezintă ca cea mai bună soluțiune pentru înlăturarea antagonismului româno-ungar. În Anglia a isbutit să captiveze chiar o mulțime de deputați cari, bineînțeles, cunosc Europa Centrală din informațiunile furnizate de birourile de presă și societățile revizioniste ungare. Numai naționalitățile desrobite nu vreau să înțeleagă splendoarea ei și nu sunt dispuse să o accepte spre reîntegrarea urgentă a moștenirii Sfântului Ștefan. Sprijinindu-se pe drep-

tul de autodeterminare și majoritatea lor numerică, ele sunt hotărâte să-și apere independența politică până la ultima picătură de sânge.

AUTONOMIA TERITORIALĂ A ARDEALULUI

Revizionisții unguri își dau seama de rezistența statului român. Printre croați și slovaci s'au găsit un Radiciu și Jehlicica, cari, fie din ambiție personală, fie din ura nejustificată contra cehilor și sârbilor, au emigrat în străinătate și au uneltit împotriva statelor jugoslav și cehoslovac. Acțiunea lor a fost speculată cu mult succes de guvernele ungare în propaganda revizionistă. Românii ardeleni, însă, au dat dovadă în nenumărate cazuri, că consideră definitive și nestrămutabile granițele actuale ale României. Chiar dacă nu au fost de acord în unele chestiuni de politică internă cu frații lor din Vechiul Regat, ori de câte ori a fost sau este vorba de integritatea patrimoniului național, nu șovăiesc o clipă să demonstreze lumii că vor opune ultima îndârjire oricărui plan de revizuire a Tratatului de la Trianon.

Tocmai de aceea, contele Bethlen nu a avut curajul să vorbească la Londra de „separarea Ardealului de România” ci, speculând credulitatea engleză, s'a mulțumit cu a preconiza pentru Ardeal o autonomie teritorială, conform formulei „uniunii celor trei națiuni”.

Autonomia Ardealului a fost propusă prima oară de repatriatul Nicolae Nagy, în studiul „Viitorul Ardealului” publicat în „Budapesti Szemle” din 1927 pag. 339—385. După părerea sa, Tratatul dela Trianon ar constitui „un obstacol indescriptibil” al apropierei româno-ungare, apropiere presantă mai ales pentru contrabalansarea slavilor cari, în urma războiului mondial, ar fi dobândit o preponderanță periculoasă în Europa Centrală. România din cauza Ardealului ar fi constrânsă să se înarmeze contra vecinilor săi bulgari, ruși și unguri, deopotrivă de periculoși pentru existența ei. Crede că, în astfel de condițiuni, ea are o nevoie imperioasă de prietenia Ungariei. În sfârșit propune: „Există o singură soluțiune: teritoriile situate între granițele actuale și Piatra Craiului să fie restituite Ungariei, iar pentru restul Ardealului să se acorde o largă autonomie. Cum în timpurile vechi principatul ardelean independent a cumpănit rivalitatea dintre Habsburgi și Puterea Otomană, tot astfel astăzi, Ardealul autonom, o formațiune-tampon, ar constitui o puternică legătură între România și Ungaria”.

Teza d-lui Nagy nu a fost luată în serios. Mai târziu cercurile budapestene au găsit că este cea mai potrivită formulă pentru a menaja susceptibilitățile interesaților și au declarat-o principalul punct al programului revizionist. După părerea contelui Bethlen, autonomia Ardealului ar calma spiritele și ar fi o salvare pentru minoritățile ungare dela noi.

Astfel ne putem explica rapiditatea cu care neonaționalismul și ideile autonomiste s'au strecurat în presa și politica ungarilor din România. Ele au inspirat discursul deputatului Nandor Hegedüs rostit în discuțiunea la mesaj din 1929, prin care a solicitat: 1) Introducerea în viața noastră de stat a unui sistem complet autonomist minoritar. 2) Introducerea limbilor minoritare în administrația statului și 3) Primirea într'un număr nelimitat (ori măcar proporțional) a minoritarilor în funcțiunile de stat.

Aceste deziderate exagerate au fost complectate prin răspunsul partidului maghiar dat la noul proiect de lege administrativă, prin care a cerut legiferarea următoarelor puncte: 1) O autonomie desăvârșită în administrația statului, funcționarii (inclusiv pretorii și notarii) fiind aleși de populație. 2) Desființarea tutelei administrative. 3) Funcționarii să aibă drept de a refuza executarea acelor ordine ale autorităților superioare, care li se par a fi contra legilor și 4) Consiliile județene și municipale să nu poată fi dizolvate. ¹⁾

Comentariile presei sunt și mai frapante. D. Dr Arpad Paál, deputat, nu se mulțumește cu autonomia administrativă și culturală, ci revendică pentru regiunile locuite în majoritate de minoritari o autonomie teritorială. „Țara Românească” — scrie — ca atare, nu este patria minorităților. Patria lor este căminul (vatra, familia), acel cerc de activitate, care este destinat să constituie temeliele autonomiei teritoriale, cu excluderea desăvârșită a influenței statului”.²⁾

Aceste străduinți autonomiste nu ar putea fi admise nici în cea mai revoluționară doctrină de drept internațional. Ele urmăresc micșorarea progresivă a suveranității și autorității statului român, până la completa lor desființare. „Deslipirea Ardealului dela corpul României și realipirea lui Ungariei — ne mărturisește d. Anton Papp, directorul Institutului Statistic Ungar — nu se poate face brusc. Deocamdată trebuie să i se acorde o autonomie, apoi independența de stat”.³⁾

1) Cf. ziarul „Temesvári Hirlap” din 25 Mai 1929.

2) Cf. ziarul „Keleti Ujság” din 25 Decembrie 1929.

3) Revue de la Société Hongroise de Statistique. Budapesta 1926.

PFALZUL UNGAR

Unii revizionişti sunt convinşi că autonomia Ardealului nu se poate realiza şi s'ar mulţumi cu mici concesiuni teritoriale. Aceste concesiuni nu s'au precizat. Lordul Rothermere a făcut o încercare de a le formula, dar — după cum a fost acuzat în surdină de protejaţii săi — „a alunecat pe panta oportunistului”.

În ultima analiză doctrina revizionistă este o campanie şicanatorie la adresa Micei Înţelegeri, fără un program oficial concis, menită să-i smulgă anumite concesiuni prin ameninţări.

Lordul Rothermere, în cunoscutul său articol din 1927, a vorbit de rectificarea frontierelor în baza scrisorii lui Millerand. Pornind dela ideea rectificării frontierelor, doctrinariii unguri au revendicat teritoriile situate între actualele graniţe şi Piatra Craiului, iar alţii se opun hotărât unei astfel de revizuii. „Revizuirea — spune contele Josif Károlyi — nu ne-ar aduce nici-un avantaj. Ungaria, prin revizuire, nu ar redobândi nimic din teritoriile indispensabile industriei noastre. Nici măcar hotarele strategice. În cazul când Ungaria ar consimţi la o astfel de revizuire, ar trebui să renunţe sincer la restul teritoriilor pierdute ceea ce ar însemna renunţarea la drepturile noastre istorice. Prin judeţele Timiş-Torontal, Arad, Bihor, Sălaj, Sătmăş şi Maramureş, Ungaria ar recâştiga numai teritorii agrare, cari i-ar impune o goană şi mai intensivă după debuşeuiri, provocând conflicte noi”.¹⁾

La sfârşitul anului 1929, d. Ladislau Szabó, profesor universitar, constată că entuziasmul revizionist a scăzut. „Ştiam dinainte — scrie — că speranţele în puterea lordului Rothermere nu se pot realiza. Numai Dumnezeu este atotputernic. Decepţia generală se datoreşte faptului că campania revizionistă s'a mişcat în domeniul teoriei şi a neglijat consideraţiunile practice. Toată lumea este de acord că reîntegrarea nu se poate realiza prin mijloace pacifice, dar nu e mai puţin adevărat că, nici rectificarea frontierelor nu ar calma spiritele. Vecinii noştri ştiu asta şi deaceia nu sunt dispuşi nici măcar să discute revizuirea. Soluţiunea cea mai bună: autonomia Ardealului neputând fi luată în discuţie, urmează să propagăm o soluţiune mai puţin echitabilă: ideea Pfalzului ungar”.²⁾

„Pfalzul ungar” ar fi Ţara Secuilor realipită Ungariei. După d. Szabó, oraşele Sighet, Satu-Mare, Oradea, Arad şi Timişoara ar fi

¹⁾ Cf. ziarul „Ujság” din 31 Martie 1929.

²⁾ Cf. ziarul „Pesti Napló” din 25 Decembrie 1930.

fost alipite României din considerațiuni strategice, prin urmare, „nu este necesar ca revendicarea lor să se bazeze pe principiul naționalităților. „Țara Secuilor, însă, face parte dintr'o regiune în care s'a aplicat dreptul de autodeterminare al popoarelor și a fost anexată României din simplul motiv că „situația ei geografică nu a admis o soluțiune mai echitabilă.”

Proiectul d-sale este retrograd și nu ar aduce nici un folos nimănu. Autorul știe asta și caută să răspundă, în prealabil, la eventualele nostre contestațiuni. „Unitatea teritorială — spune — nu este condițiunea esențială a existenței unui stat. Oare Bavaria nu a fost alcătuită mai multe secole din două teritorii separate? Se zice că această stare anormală se datorește unei politici dinastice seculare? Fie, dar Prusia a fost la fel desmembrată la Versailles. Și Prusia Orientală este despărțită de patria-mumă prin coridorul polonez. Dacă aceasta nu a fost răpită Germaniei pentru că este populată de germani, de ce a trebuit să pierdem noi Țara Secuilor cu o populație pur ungară? Pentru că nu are legătură directă cu corpul statului ungar? Doar atât ea, cât și regiunile învecinate, — atât ca teritoriu, cât și ca populație, — sunt ca Pfalzul bavarez și noi avem tot atât de mare nevoie de ele, ca Bavaria de Renania. Nu contest că administrarea teritoriilor neunitare ar întâmpina multe greutăți, dar acestea ne privesc pe noi, ungurii și nu pe vecinii noștri cari, debarasându-se de secui, problema minoritară ar pierde mult din importanța ei actuală”.

D. Szabó greșește referindu-se la coridorul Danzig. Se știe că acesta este o creațiune artificială (am putea spune chiar arbitrară) a tratatelor, oferind Poloniei o ieșire la mare fără de care nu ar putea prospera din punct de vedere economic și comercial. Garantat fiind numai prin cuvântul Societății Națiunilor, va cade victima primului asalt german spre orient.

Din punct de vedere economic, realipirea Țării Secuilor ar constitui un adevărat dezastru pentru Ungaria. Din cauza climei și configurației geografice nefavorabile, o mare parte din populația secuiască, încă din evul mediu, a emigrat în Bucovina și Moldova. Pământul secuilor, îngrășat chiar cu lacrimile de crocodil ale revizionistilor, nu ar deveni mai roditor. Unicul câștig ar fi pădurile, carbonatele de fier și celelalte substanțe minerale ce zac în munții din apropierea Miercurei-Ciucului, izvoarele de apă minerală din Borsec, Geaogiú, Sovata, etc. și ocele de sare din Praid. În schimb, importul agrar formidabil de care are nevoie Țara Secuilor, ar răsturna echilibrul bugetar al statului ungar.

Nici unul din proiectele de mai sus nu este serios și practic. Toate sunt ficțiunile fanteziei unor ambițioși certați cu realitatea. Mai mult ca sigur că Mussolini nu ar fi girat, cu autoritatea sa, astfel de proiecte artificiale și utopice. Deaceea cunoscutul publicist Franco Vellani-Dionisi s'a angajat să elaboreze un plan complet, care să prezinte „suficientă garanție” că revizuirea tratatelor, de fapt, va promova cauza păcii și va calma spiritele în Europa Centrală.

În lucrarea sa „Il Problema Transilvano”, editată pe cheltuelile statului ungar, în 1930, a publicat o hartă conform căreia ar trebui să se restituie Ungariei regiunile mărginașe, legate cu Țara Secuilor printr'un coridor trasat în valea Crișului Repede, în continuare cu Valea Someșului, cuprinzând orașele Zalău, Oradea, Cluj, Turda și Târgu-Mureș. Astfel s'ar realiza o legătură directă între „Pfalzul ungar” și Ungaria propriu zisă și s'ar restitui „regiunile populate în majoritate de unguri.”

CONCLUZIUNI

Guvernele ungare afirmă că mișcarea revizionistă ar isvori spontan din nemulțumirea generală provocată de Tratatul dela Trianon. Au grija ca această afirmațiune mincinoasă să fie ilustrată prin proteste șgomotoase și serbări. Insistă pentru revizuirea acestui tratat, amenințându-ne că, dacă granițele actuale nu se vor modifica, Ungaria va cade victima unor conflagrațiuni sociale, care vor avea repercusiuni fatale asupra întregului continent. Feudalii unguri preferă să se arunce în brațele pangermanismului, riscând ca Ungaria să dispară de pe harta Europei, decât să accepte granițele trianoniene.

Noi nu ne lăsăm terorizați de aceste amenințări transparente, știind bine că țaranul ungar nu este revizionist și mai curând se agită pentru extinderea dreptului de vot și pentru reforma agrară, decât pentru fantasmagoriile stăpânilor săi. Revizionismul este o invențiune a feudalilor spre a canaliza nemulțumirile sociale într'o revoltă colectivă contra Tratatului dela Trianon pe care îl prezintă sursa tuturor relelelor.

Acest program destructiv este în flagrantă contradicere și cu interesele generale ale Europei. Ni se reproșează că industria ungară nu se poate dispensa de sursele de materii brute din Ardeal? De acord. Dar, Europa nu are interesul să sprijine consolidarea economiei ungare autocrate, ci să asigure debușeuri pentru producția țărilor industriale cari consumă produsele țărilor agrare. Fără accep-

tarea acestui principiu de reciprocitate, Ungaria în zadar speră că va beneficia durabil de sprijinul vreuneia dintre marile puteri.

Firește, nu este suficient ca noi, interesații, să cunoaștem adevărul, ci trebuie să-l colportăm și în străinătate. La propagandă să răspundem cu o contrapropagandă serioasă și obiectivă. Avem datoria nu numai față de noi înșine, dar și față de opinia publică mondială, să desvelim mașinațiunile ungare în toată goliciunea lor. Lumea nu are nevoie de experiențe ca: neonășionalismul, autonomia Ardealului și Pfalzul ungar și de minciuni romantice, ci de multă, foarte multă muncă și sinceritate.

Iar dacă Ungaria crede că își poate permite luxul de a construi diguri artificiale în drumul istoriei, își va ispăși îndrăzneala printr'o înfrângere și mai cumplită.

Alexandru Olteanu

BCU Cluj / Central University Library Cluj

KYAZIM

ROMAN

de M. G. SAMARINEANU

Capitol V.

Pășărind cazarma, Kyazim, străbătu cele două străzi mai mult în fugă. Ajunse în vasta piață, pietruită cu lespezi mari de granit, în momentul când, sub platan, cei doi pași începeau partida a doua de table.

— Ai noroc azi, Arif pașa, spuse Nișet care pierduse partida.

— Nu eu am noroc excelență, ci pe dvoastră pare că v'a ocolit Fortuna.

— Fortuna nu ocolește nici odată pe cei mari și tari, s'o știi dela mine, Arif pașa.

— Sunt de părerea excelenței voastre.

— Și cu toate acestea mă bați.

— Zarul, nu eu.

— Atunci să schimbăm zarul.

Cafegiul aduse alt rând de zaruri.

— Kyazim trebuie să turbeze, începu Nișet pașa satisfăcut fiindcă dete un șase-șase.

— Vă cred. Dacă nici ceeace i-ați scris nu-l va scoate din sărite, atunci merită reformă, pentru lipsă de demnitate ostășească.

— Il vom reforma și-l vom exila în fundul Iemenului, te asigur.

— Nu-i nevoe s'o repetați. Dacă excelența voastră o va dori...

— O doresc, pentru liniștea Padișahului și a islamismului.

— Allah să aibe în paza Sa pe Padișah, rosti Arif pașa, ridicându-se și salutând în direcția Constanținopolului.

— Inșallah, închee Nișet pașa, salutând și el.

Se așezară și începură jocul. Aghiotantul care stătea la cafenea, zărind pe Kyazim bey venind, se repezi și raportă comandantului.

— Aha, nici n'așteptă să treacă cele 24 ore!... Și cei doi pași zbucliră în hohot de râs.

Râsul acesta le fu fatal. În sufletul lui Kyazim se rostogoli ca o haraba de bolovani. De aceia în loc de salut, tună:

— Ași vrea să știu, Nișet pașa, de când rablele comandamentelor noastre s'au schimbat în jospnici agenți ai moravurilor publice, agenți cari calomniază ordinar o soție de ofițer curată ca raza soarelui din cer?

— Ești un impertinent, maior Kyazim! . . .

— Sunt un osmanlî care, până acum, făcea onoare armetei!

— Edepsâz . . .

Nișet pașa n'avu timp să-și dezlănțue indignarea. Patru focuri de revolver detunară. Primul, se rostogoli de pe bancă, Nișet pașa. Trei din cele patru gloanțe, i-au fost destinate. Și Kyazim bey, bun țintaș, n'a grășit. Arif pașa căzu victima zelului față de șeful său. Sări să dezarmeze pe maior. Și, acesta, îndreptă revolverul spre el, cu tot disprețul:

— Na și ție, molie ordinară, fiindcă te văd doritor ca să intri în istorie, prin ușa de serviciu, cu peria în mână. Și-l trăsni, cum tragî într'un câine răios. Nișet pătă cu băltoaca sângelui său locul în care se așeza de obicei Hagî Taxim, când scria iradelele. Pe acest loc se stiliză, în ajun, mârșevia prin care se insulta o hanâm. Azi e spălat cu sânge.

Kyazim bey, cu revolverul fumegând încă în mână, izbi odată cu vârful cismeii stârvul aceuia care a fost comandantul trupelor din Macedonia tesaliană, și strigă patrula care venea:

— Luați-mă, i-am împușcat. Azvârli cât colo revolverul, își descinse sabia, o întinse aghiotantului și se așeză între cei trei soldați consternați ai patrului. Caporalul vru să spună ceva.

— Iți ordon să mă arestezi, răsună vocea hotărâtă a lui Kyazim. Sub comanda aghiotantului, patrula, având la mijloc pe maior, porni spre cazarmă.

— Nu, la închisoarea publică, unde se depun criminalii. Acolo mi-e locul, dete directiva Kyazim bey.

Străbătură piața, și cotiră la stânga, spre direcția dată de maior.

Dubla crimă a maiorului Kyazim bey, cel mai pașnic și cel mai iubit ofițer din garnizoană, în plin centru al orașului Elasona, oraș dela câți-va kilometri de granița greacă, provocă stupefacție în întreaga Turcie. Lumea, fatalistă, o înregistrează ca pe o prevestire rea. Am văzut atmosfera din satele din jurul Târnovei și aceea dela postul turc de grăniceri. Același ecou l-avu în sus, până în culmile Pin-dului și în jos, dincolo de frontieră, până în Peloponez.

Doi Pași, din cari, unul, cu greutatea lui Nișet, trimes special de Padișah la comanda corpului din Macedonia inferioară pentru a

stârpi buruiana unor idei reformatoare cari începuseră să mijească în cadrele armatei, stăteau întinși la pământ. Vă dați seamă de gravitatea acestui fapt?

Intr'o clipă apăru ca din pământ un escadron de cavalerie care dădu iureș, în mulțimea inebunită de spaimă, șarjind și călcând sub copitele cailor pe toți câți nu reușiră să dispară. Din cei surprinși, unii umplură bolnițele, cu despicături adânci de sabie în omoplate și șale, iar alții umplură închisoarea.

În oraș, dela cartier la cartier, fu o adevărată zaveră.

— Ce aveți cu lumea? întrebă Kyazim bey pe ofițerul care veni să inspecteze gărzile. E nevinovată. Dece ați deslănțuit furtuna aceasta?

— A văzut cum zăceau la pământ generalii, i se răspunse. Apoi, ofițerul, se apropie de maior și după ce se uită în jur cu precauțiune, duse mâna la chipiu:

— Sunt la ordinele d-voastre Kyazim bey efendi, rosti în surdină. Maiorul înțelese. Îi strânse mâna și-i zâmbi. Făcea parte din aceeași organizație. Il bătu pe umăr și-i spuse liniștit:

— Fă-ți conștiincios datoria locotenente Acir. Timpul n'a sosit încă pentru noi. Va veni și ziua aceea, nu ai grije. Până atunci... Regret că am fost nevoit să comit crima aceasta stupidă care mă va face să lăncezesc în temniță, în loc să fiu de folos aceloră cari își puseseră întreaga nădejde în mine.

— Stupidă o fi crima Kyazim bey efendi, dar ea formează semnalul. Va precipita aceea ce părea că merge cu pași de rac.

Trei zile dură teroarea în oraș. Trei zile cetățenii Elasoni fură vânași ca iepurii pe străzi.

Ce de consfătuiri la caimacam. Câtă trudă nu puneau toți capii autorităților civile și militare ca să caute măcar să atenueze gravitatea faptului!... Curios viriment și în sufletul colonelului comandant de regiment. Lipsind sabia lui Damocles care-i stătea suspendată amenințător pe cap, prin suprimarea lui Nișet pașa, musturarea de cuget pentru nedreptele observații pe cari le făcuse lui Kyazim în ultimul timp, începu să-l muncească. Simpatia trecută se ivi. Acum vroia să dovedească năpăstuitului său comandant de batalion, că-i păstrează aceleași sentimente de afecție. Și era gata la orice compromis.

— Găsiți o soluție să-l putem salva și eu mă robesc ei, cu riscul vieții și al carierei mele.

— Găsiți, găsiți... se enervă caimacamul, care ținea la maior ca la propriul lui copil. Dece găsiți? Nu ne-am strâns aci ca să ne

consultăm? S'o găsim, că suntem toți, pe cât mi se pare, oameni cu cap.

— Păi, să găsim, băigui colonelul.

— Răul e că faptul s'a petrecut în plină piață, în văzul multora. Altfel ași fi avut eu o soluție, spuse defterdarul.

— Văzul mulțimei n'are a face. Musulmanii știu să tacă iar ghiaurii... Îi facem să muște țărână...

— Dacă e așa, atunci treaba e ușoară. Să aruncăm crima pe seama unor netrebnici elasoneni.

Soluția fu acceptată și caimacamul urma să raporteze în sensul acesta. Iar ca să se dea mai multă veracitate soluției, teroarea fu sporită prin câteva sentințe de condamnare în massă.

Când Kyazim bey află cea ce se pregătește nu se putu stăpâni. Și scrise caimacamului Nazim bey câteva rânduri prin cari înfiera planul —:

„Răspund eu pentru faptele mele. Mi-ajung două suflete pe cari le am pe conștiință. Deci, opriți teroarea dezlănțuită contra cetățenilor acestui oraș pașnic. Vă rog, iar ție, ca prieten, ți-o pretind.”

Nazim bey, citind acest răvaș, își șterse o lacrimă. Cluj

— Ce suflet mare are copilul acesta, articulă el, trecând pragul haremului unde, cele trei soții, îl așteptau bocind.

— Bietul Kyazim, sărăcuțul de el, cum îl vor înghiți rechinii Bosforului, se tânguiau ele. Scapă-l Nazim bey, se rezeziră câteș-trei, cum îl zăriră intrând.

Bătrânul caimacam ridică desperat din umeri. Intinzându-le răvașul, spuse:

— Imposibil. Nu vrea...

Capitol VI.

Zorii unei zile mohorâte. Cernea mărunt o ploaie care făcea să sfârâe lespezile pieței Elasona. Salepciii ambulanți se strecurau prin străzile înguste, strigând cu voce tărăgănată:

— Saalep... saleeeep!...

Erau urmați, imediat, de simigii cu tejgheua de scândură pe cap, cu marfa aburindă, acoperită cu pânzeturi dubioase în cea ce privește curățenia. Dar cine se uita la aceasta. Cumpărătorii unei felișeane de salep, așteptau sosirea lui. Îi măsurau distanța după glas.

— Seeemit... Semiiit.

Covrigii proaspeți furnizați de simigiu, de obicei pe veresie, muiată în feligeana de salep, forma micul dejun al cetățenilor Elasoniei.

— Mai toarnă-mi, Ibrahim, spuse Nazim bey.

— Caimacam bey e răcit? întreb salepciul, turnând din vasul cu fund dublu, distanța dintre primul fund și cel de al doilea fiind destinată mangalului aprins pentru fierberea și menținerea caldă a lichidului.

— Mai rău, Ibrahim. Sunt ceva mai rău de cât răcit. Sunt bolnav colea, la inimă!...

— A, da, știu... Trimiteți pe Kyazim bey la Constantinopol azi.

Nezim bey, în halat, cu scufița pe cap și în papuci, aplecă în piept capul. Salepciul nu mai așteptă. Își luă vasul în mâna dreaptă, turnă apă din micul ibric atârnat de cingătoare și spală filigeana. După ce o vâra la locul ei, atârnată de cârlig de borul vasului, porni.

— Saalep... saaleep, se auzi, depărtându-se...

Nazim bey se mișcă cu greu dela locul lui, de pe piatra de lângă poartă care servea, seara, drept bancă, unde stătea la taifas cu vecinul Nuri bey, funcționar la poștă. Întră în casă strivit de greutatea păsului din suflet.

Ce de evenimente se precipitară în acest patriarhal târg pierdut în ponoarele pârjolite ale Macedoniei! De ani de zile ritmul vieții fusese același: salepul dimineața, servit de Ibrahim, îmbrăcatul pe zăbavă, serviciul care se desfășura în cadență descompusă — iavaș și, după fiecare tură aplicată pe un act, sorbitul narghilelei după sorbitura cafelei; apoi, pe la zece, vizita la farmacie unde era așteptat de prieteni pentru ora de taifas în care puneau țara la cale, partida de table dela cafenea, unde-i se aduceau ultimele acte spre semnare și drumul înapoi acasă, pentru prânz. După masă, plimbarea până pe platoul de dincolo de râu, o oră două la biuro, așteptarea poștei în fața platanului de unde se distribuia corespondența și iarăși drumul spre casă.

Programul acesta era atât de automat desfășurat, în cât gospodinele dădeau ghes cu masa:

— E ora unu, a trecut caimacamul spre casă. Ori

— E ora patru. Se întoarce caimacamul dela plimbare.

Liniștea târgului a fost stricată de venirea lui Nișet pașa. Dracul l-a adus? De când descinse acest înalt demnitar, totul fu răsturnat cu josu'n sus: temenele peste temenele, ordine peste ordine. Și grabă în execuție...

— Par'că se vără zilele în sac, bombănea caimacamul, pironit, peste orele programului, la serviciu.

Acum, îmbrăcându-se tacticos, își amintea aceste lucruri. De aci ura contra lui Nișet pașa, ură inconștientă care se manifesta prin surplusul de afecțiune pentru Kyazim bey.

— Cred să s'a săturat acum de atată grabă, încheie Nazim bey, pornind gârbovit spre serviciu. Când să iasă pe poartă, dela fereastră, de după gratiile cafesului, fu strigat de Izmin, cea mai dragă-lasă dintre cele trei soții și cea mai proaspătă:

— Nazim bey efendim, nu uita ce mi-ai promis.

— Nu, copilule, se poate! . . .

— Să stii că mă supăr dacă uiți! . . .

Bătrânul o amenință cu degetul și porni. Dar fu strigat iar.

— Nazim bei efendî, pleci pe ploaie fără umbrelă? Stai că ți-o aduc eu. Bătrânul se întoarse. Poarta fu crăpată o idee și din ea, o mână cu unghiile înroșite îi întinse umbrela. Apoi apăru un năsuc care-i recomandă:

— Să nu uiți, Nazim bey efendî că, să știi, mă supăr rău de tot!..

Bătrânul mângâie cu dragoste mâna și se depărtă rumegând în gând: alintat e copilul acesta, dar el e bucuria vieții mele . . .

A treia căsătorie o făcu de curând. O rudă îndepărtată a uneia din neveste rămăsese orfană. Și, fiindcă și așa se găsea toată ziua în casă la el, legitimă rămânerea pentru totdeauna, prin căsătorie. Era cu mult peste treizeci de ani mai mică de cât el. Cu toate acestea fata primi și se simțea fericită alături de celelalte două soții ale lui Nazim bey.

Cum ieși din raza vizuală a acelor de acasă cari îi petreceau zilnic mersul cu privirea de după gratiile cafesului, Nazim bey fu năpădit de gânduri.

— Ce să fac, ce pot face pentru Kyazim! . . .

Iradeaua sosită aseară avea conținut care-i cauza fiori. Emană direct dela Yldiz-Kiosk, din cancelaria Sultanului. Și era atât de categorică . . .

În piață, un batalion întreg era masat. Ofițeri cu priviri crunte și soldați fioroși, sosiți chiar noaptea aceasta din regiuni necontaminate de ideile cari se militau în mici nuclee în unele din regimentele din Macedonia. Erau arabi fanatizați de mistica sălbatecă a dervișilor, exaltați ai coranului tălmăcit tendențios de hogi.

Fapta lui Kyazim le fu explicată pieziș. Maiorul se pusese în slujba ghiaurilor. Impușcase pe cei doi viteji ostași ai Padișahului pentru ca semiluna să fie înfrântă de crucea păgână. Nici o milă

pentru un astfel de nemernic, trădător al Padişahului și al lui Mo-hamet...

Astfel pregătiți, ofițerii și soldații trupei sosite, abia așteptau să ia în stăpânire pe Kyazim. O lună, probabil, va dura drumul dela Elasona la Constantinopol. Vor ști ei cum să-l ducă, ca să-l facă să-și ispășească mârșevia.

Când apăru caimacamul în piață, un freamăt străbătu. Coman-dantul detașamentului se prezentă și după ce-i înmână un ordin, îi ceru imediata predare a criminalului.

Locotenentul Acâr pusese la curent pe Kyazim cu cea ce-l aș-teaptă.

— Salvarea e numai într'o evadare Kyazim bey, încheie el, lăsându-l să înțeleagă că e dispus la aceasta.

— Nu. Salvarea e în vigoarea cu care veți duce lupta pentru triumful ideilor pe cari le-am militat și eu până în clipa săvârșirii crimei. Cu mine s'a isprăvit!...

— Kyazim bey, Patria are nevoie de viteji ca tine.

— Da, locotenente Acâr, Patria are nevoie de viteji. Nici decum de lași, cari evadează!

Ce putea face locotenentul Acâr în fața acestei argumentații betonată de o hotărâre fermă? Îi strânse mâna, se îmbrățișară și, înainte de a se despărți, îi zise ștergându-și o lacrimă:

— Dumnezeu să te aibe în pază.

Când intră Nazim bey, maiorul Kyazim își terminase toaleta. Era îngrijit ca în zilele cele bune.

— Știi, Nazim bey, nu vreau să las o impresie rea celor cari m'au cunoscut aci, și vreau să fac impresie bună aceluia cari au venit să mă ducă, glumi el.

— N'ai noțiunea realității, fiul meu, dete din cap caimacamul...

— De asta nu trebuie să fii îngrijorat, prietene. Am această noțiune, din păcate. Știu ce mă așteaptă. Și dacă m'ași prezenta într'o stare deplorabilă, crezi că va folosi cuiva? Haidade. Nu cunoști nemernicia ignoranței fanatizată de reptilele cari flutură duhul blân-deței și spânzură în numele divinității!... Știi tu câți hogi au dăscălit înainte de a-l porni la drum, detașamentul care mă va duce? Știi tu câte hiene au strecurat ei în sufletul fiecărui soldat și câte vipere în sufletul fiecărui ofițer? Dece să le dau satisfacția unei ținute miloage?

— Ai dreptate Kyazim!...

După ce și-aranje vestonul, trăgându-l de pulpane, Kyazim dete semnalul de plecare.

— Sunt gata, putem porni. Spuse acestea mai mult ca să scoată din încurcătura în care se găsea Nazim bey, care, de câteva momente se muncea să spună ceva și nu reușea.

În sfârșit, bătrânul se învinse pe sine și îndrăzni:

— Kyazim bey, nu sunt un netot. Și dacă ceea ce-ți voi cere acum îți va părea paradoxal, ia-i sensul bun, nu cel rău: Vei îndura multe până la sentință. Promite-mi că nu vei despera și că nu vei încerca să-ți ridici singur viața. Te rog eu aceasta și te roagă, plângând, soția mea Izmini.

— Izmini?

— Da, Izmini, soția mea. Și eu, soțul ei, îți transmit această dorință a ei.

— Mă crezi ticălos, Nazim bey?

— Nu.

— Crezi în cuvântul meu?

— Da.

— Dacă ți-ași spune că n'am văzut-o nici când pe aceia care mi-a transmis prin chiar soțul ei dorința, m'ai crede?

— Sunt sigur de aceasta. Dar nu are importanță. Ea te iubește, fiindcă ea avea posibilitatea să te vadă zilnic de după gratiile cafe-sului. Ba ceva mai mult. Ea te iubește cu toate că știe cât ții la Zulhi. E o iubire nevinovată pe care, de altfel, o împărtășim cu toții pentru tine. Ți-am amintit de Izmini, fiindcă i-am promis formal că te voi ruga și în numele ei.

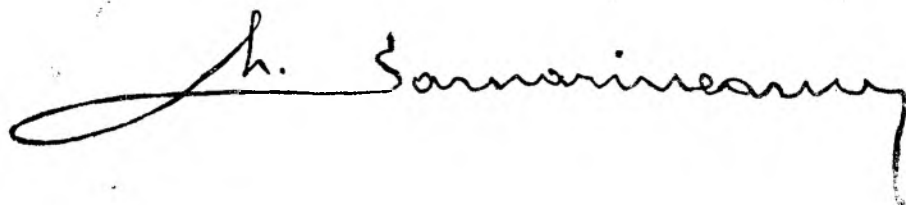
— Ai cuvântul meu că rugămintea voastră imi va da putere să îndur orice. Ea va fi alăturată rugii lui Zulhi, unica rază de soare a rostului vieții mele pe acest pământ. Și ele mă vor întări.

Cortejul se formă în tăcere. Maiorul comandant al detașamentului trecu lanțuri grele lui Kyazim. Din cătușele dela mâini și dela picioare, legate în-de-ele cu un drug de fier se prelungeau patru lanțuri cam de doi metri fiecare. Capetele acestor lanțuri erau ținute de patru soldați cari se schimbau din două în două ore.

Punerea în mișcare a coloanei, marcă primul brânci dat prizonierului și prima lovitură de pat de pușcă. Plutonierul care conducea grupa deținutului, din cauza sălbăticiei cu care se purta cu subalternii, avu de suferit multe din partea ofițerilor. Acum, un ofițer

i-a căzut în mână. Pe de-asupra i-s'a dat toată libertatea să facă din el ce vrea, doar viața să nu-i ridice:

— Las'că i-o voi păstra-o eu într'o pungă de oase, spuse el când i s'au dat instrucțiunile. Și așa fu. Dela primul pas făcut din piața Elasonei și până când urcau dealul Yediculei la Constantinopol, douăzeci și șase zile de drum, nu se clinti din spatele prizonierului. Insulte și brutalități nu încetară de cât în clipa când Kyazim fu predat direcțiunii penitenciarului celor șapte turnuri din fortul Stambulului.

A handwritten signature in black ink, appearing to read "H. Samarin". The signature is written in a cursive style with a long, sweeping underline that extends across the width of the text.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

N E L I N I Ş T I

de CONSTANTIN SALCIA

*Tristeţea mi-o flutură vântul pe baltă,
În aurul verde ce fierbe pe prund.
Când luna întinde ştergare pe fund,
Şi picură somn în trestia 'naltă...*

*Iubirea mi-o poartă pe aripi cocori,
Cu scamă durerii în pliscuri ascunsă.
Când toamna bolnavă — de junghiiuri pătrunsă,
Işi plimbă cu morţii, beteala prin nori...*

*Tăcerea-mi se scurge în linişti adânci,
Când apele dorm culcate pe sâni.
Când cade 'ntunericul greu în fântâni,
Cu inima spartă de stânci...*

*... Aşi vrea să mă culc în drum, unde cern,
Stelele cerul — topit în mărgele,
Şi plânsul fecioarei să-l smulg în inele,
În calea neliniştii mele s'aştern...*

Constantin Salcia

PROPRIETARI ȘI CHIRIAȘI

de MIRCEA DAMIAN

Domnul cititor este rugat să mă creadă pe cuvânt: lucrurile povestite aci, mi s'au întâmplat mie. Mi s'au întâmplat întocmai, dela început pâna la sfârșit. N'am adăugat măcar o virgulă peste adevăr, nici de partea proprietarului, nici de partea chiriașului. Pe onoarea mea.

... Așadar, am pornit în căutarea unui apartament nemobilat, la sfârșitul lui Noembrie anul trecut. Puteam să fac treaba cu o lună mai de vreme, ca oamenii, dar un imbecil de prieten m'a sfătuit să aștept până după Sf. Dumitru, că am să găsesc locuințe mai bune și mai ieftine. Și l-am ascultat. N'am să povestesc aci câte străzi am colindat după ce am căzut de acord cu nevastă-mea asupra cartierului, — nici câte apartamente am văzut, nici, în sfârșit, ce sentimente nutream pentru prietenul care îmi dăduse sfatul, după ce am băgat de seamă că m-am păcălit. Voi începe din bulevardul Domniței.

Apartamentul mi-a plăcut din capul locului: luminos, liniștit, calorifer, ascensor (era la al treilea), portar... Avea numai două defecte: era cam mare și cam scump.

— Poate că domnul proprietar va mai lăsa din preț, — a spus portarul.

Proprietarul locuia la parter, în aripa stângă, și era doctor: văzusem firma.

— Bine, — zic. Să mergem la proprietar.

Nu era acasă. Ni s'a spus să venim după masă, la 5. Pe drum, nevastă-mea m'a sfătuit să mai căutăm, poate găsim altul mai convenabil. Dar mă săturasem alergând. Și mă săturasem și de hoteluri.

— Nu! — protestez arțăgos. Rămânem aci...

Proprietarul era un domn cam de cincizeci de ani, voinic, sănătos și în halat. Vorbea nițel greoi și se uita în ochii dumitale cu niște ochi negri, rotunzi și mirați. Umbla cu atenție, te asculta cu atenție, zâmbea cu atenție. Și se mira neincetat și cu ochii, și cu zâmbetul,

și cu glasul. Vorbind și umblând și mirându-se, îndrepta un colț de covor, cerceta perdelele, sufla o scamă de pe fața de masă... „Aoleo!” mi-am spus... Dar în sfârșit, să vedem.

— Pentru cine închiriați apartamentul? m'a întrebat.

— Cum adică: pentru cine?! Doar nu sunt misit.

— A-ha!

Și s'a uitat mirat la amândoi. Eu m'am gândit: „Omul ăsta, e una din două: sau un medic mare, — sau un mare idiot.”

— V'a spus portarul care e chiria?

— Mi-a spus, dar cred că este cam mare.

Ochii doctorului păreau mai negri, mai mirați și mai rotunzi. „Nu înțeleg, de ce dracu se mira într'una?!” — m'am întrebat.

— Din chirie nu pot să las, — a spus el hotărât.

— Nici măcar zece mii?

— Nu.

— Nici cinci mii?

Pâna la urmă mi-a lăsat cinci mii din cât ceruse, și-a admis ca pentru primele două luni să-i achit chiria lunar, iar restul trimestrial.

— Dar vă rog foarte mult să aveți grijă de două lucruri, a adăugat doctorul: să țineți apartamentul curat, și să plătiți chiria la termen.

Când te ruga ceva, privirea îi era tot mirată, vocea tot mirată și mirată atitudinea. Iar mâinile le ținea împreunate la piept, cum le țin copiii când fac rugăciunea...

Primul conflict l-am avut la o săptămână după ce m'am mutat, cu madama. (Madama era o femeie gogoneață, ungueroaică și amară, care avea însărcinarea să supravegheze scara și pe domnii chiriași.)

— Domnule, — mi-a raportat servitoarea într'o dimineață, — madama mi-a spus de trei ori până acum, să avem grijă să nu umplem apartamentul de ploșnițe. Eu găsesc că madama e cam obrăznică.

Mărturisesc, sunt nițel cam nervos. Afară de asta, pe madamă n'o puteam suferi. Avea niște ochi de broască și albaștri-verzui, nu râdea niciodată și te suspecta fără pricină și fără sens.

Am întâlnit-o la etajul II.

— Ascultă, madamo! — mă restesc. Ce i-ai spus dta servitoarei mele?

— Că eu... că vedeți... d. doctor... Se incurca...

— Ascultă, repet. Dacă te mai prind pela ușa apartamentului

meu, fie la intrarea principală, fie la intrarea de serviciu, — te arunc pe fereastră, sgriptoroaico.

În drum mă abat pela proprietar. Eram tot vânăt, și aveam pumnii încheștați. Doctorul m'a primit în uniformă (uitasem să spun că era medic colonel), amabil și mirat. I-am spus ce aveam pe nervi, și am isprăvit așa:

— Domnule colonel, vă rog să luați măsuri să nu se mai repete măgăria. Că mie nu-mi place să am pândari la ușe.

— Nu trebuie să vă supărați, domnule Damian, — a replicat doctorul. Vedeți, țin mult ca apartamentul să fie curat.

— Și eu țin mult să fiu lăsat în pace, și țin mai cu deosebire să-ți vezi de treabă și de apartamentul d-tale. Că de al meu am eu grije.

Colonelul, aducându-și probabil aminte că este în uniformă, ridică vocea:

— Domnule Damian, acuma nu vorbești cu madama, ci cu mine. Te rog să fii cuviincios.

— Și eu te rog, — i-am răspuns, — să nu strigi. Că nu suntem la cazarmă. Și caută să fii d-ta cuviincios și să nu mai trimiți madama să mă plictisească... Bună ziua.

Am plecat, lăsându-l nedumerit în mijlocul odăii. În stradă am oftat și mi-am spus prostește: „Așa imi trebuie!” Nu știu de ce credeam că imi trebuie „așa.” Dar știu că dacă întâlneam pe prietenul cu pricina, — l-ași fi gătuțit...

A treia zi, mi s'a spus că proprietarul se urcase să „inspecteze” apartamentul. Iar peste o săptămână, a venit din nou. Nu eram nici atunci acasă. Și nici nevastă-mea. Dealminteri, el nu se anunța niciodată. Intra ca la el acasă, se uita pe pereți, sufla pe calorifer să vadă dacă nu e praf, inspecta parchetul... Iar la plecare, servitoarei:

— Ai grije să ții curat, auzi?

„Inspectiile” erau săptămânale în toată casa. Odată, la etajul IV, supraveghind instalația telefonului, a observat pe garderob, deasupra, nișel praf. S'a coborât fără să spună o vorbă și a trimis o servitoare de a lui cu o sticlă de benzină și cu o cârpă, să-l curețe. Apoi a venit la mine. Eram acasă.

— Domnule Damian, mi-a spus cum a intrat, ar trebui să mai angajezi o servitoare.

— Da?! Eu m'așteptam să-mi propui să mai iau o nevastă.

— Nu glumesc, domnule Damian.

— Sunt sigur că nu glumești, domnule colonel...

— Dar pentruce trebuie să mai angajaz o servitoare?

— Pentrucă nu-i destulă curățenie... Uite-te și d-ta.

Și-mi arată peretele deasupra caloriferului.

— Vezi ce afumat este?

— Sigur că văd. Dar nu înțeleg pentruce sunt eu vinovat dacă radiatoarele d-tale afumă?

— Nu afumă radiatoarele, domnule. Asta e praf, vezi d-ta? Se ridică depe calorifer, pentrucă nu sunt șterse.

— Așa! — zic. Și tremuram.

— Desigur! — făcu el mirat.

— Domnule colonel, — îl întreb, — dumitale îți vine câte odată să urli?

Doctorul se uită la mine, înțepenit.

— Ce corbă e asta, domnule Damian?

— Este o întrebare, domnule colonel: îți vine uneori să urli? Vorbeam foarte serios.

— Nu! — răspuse el. Nu-mi vine.

— Mie îmi vine, domnule colonel. Acum, bunăoară, imi vine să urlu. Dar mă gândesc că au clădirile astea noi o rezonanță... parc'ar fi plane... Și nu vreau să sperii pe ceilalți chiriași...

Ridic, deodată vocea:

— Păi cum să nu-mi vie să urlu, domnule? Că m'ai speriat. Nu vezi că m'ai speriat? Auzi, că nu sunt șterse de praf caloriferele! Ale d-tale sunt șterse, domnule colonel? Spune: sunt șterse? Și dacă sunt șterse, de ce afumă, totuși? Că și pereții d-tale sunt tot ca ai mei. Ba și mai afumați.

— La mine e zugrăvit de doi ani, domnule! — răspuse el strigând ca să fie în ton.

— Pot să fie zugrăviți de paisprezece ani. Nu interesează. Eu văd că radiatoarele afumă.

— Ar fi bine să te muți, domnule Damian, dacă nu-ți place, — zise colonelul.

— Asta am să și fac, — îi spun. Cum se împlinește trimestrul, mă mut.

A doua zi ne-am împăcat și m'am hotărât să nu mă mut. Cel puțin până la Sf. Gheorghe. De-atunci proprietarul nu a mai venit în „inspecție” la mine. De Crăciun plec pentru două săptămâni la țară, unde mă pune dracu, la îndemnul altui prieten, să cunun un fin. Am cheltuit o groază de bani. Iar la București am avut alte chel-

tuieli neprevăzute, astfel încât la 20 Ianuarie când trebuia să plătesc al doilea trimestru, — n'am avut să achit toată suma. Colonelul când aude, își rotunzește ochii și mă privește înspăimântat.

— Păi așa ne-a fost vorba?! — întreabă.

— Se'ntâmplă, domnule colonel, — îi spun liniștit. Altor proprietari li se întâmplă și mai rău.

— Cum se'ntâmplă, domnule, cum se'ntâmplă?

Mă gândii c'ar fi fost inutil să-i spun „cum se întâmplă”, fiindcă el știa una și bună. Deaceea tăcui.

— Banii pentru chirie trebuie să-i păstrezi aici, domnule. (Și-mi arată buzunarul dela spate al pantalonilor.)

— Acolo, eu țin deobicei port-țigaretul, domnule colonel. Și apoi cum îți închipi d-ta că ași păstra 15.000 de lei în buzunar pentru chirie, când ași avea alte nevoi?

— Așa?! — strigă.

— Așa, uite.

Mă întrebai: „cum dracu oi fi putând să fiu așa de liniștit?”

Doctorul se plimbă câteva minute prin odaie, agitat, dar totuși atent să nu miște un lucru dela locul lui, mută mai la dreapta o vază, suflă peste o statueta, apoi se opri în fața mea.

— În cât timp crezi că ai putea să-mi achiți restul de 10.000 de lei?

Imi venea să mă topesc de răs. În cât timp, auzi!

— În trei zile? — întreabă.

— În trei zile, nu, — îi răspund domol. Dar . . . în patru.

— Bine, domnule Damian. Dar să știi că dacă în patru zile nu achiți, te evacuez.

Iar imi veni să râd. Și iar mă stăpânii.

După masă, m'am dus la un coleg, care locuia pe aceeași stradă, ca să-l iau la Camera Deputaților.

— Dece ești, mă, așa ploat?! — mă'ntreabă.

— Nu știu . . . Așa sunt eu uneori . . . Hai la Cameră. Pe drum, îl întreb:

— Ce chirie plătești?

— Șaizeci de mii.

— Nu e mult, — îmi dau eu părerea.

Iar după o pauză:

— Trimestrial?

— Poftim? — și se uită la mine foarte mirat.

— Am întreat: plătești chiria trimestrial?

— Ași... O plătesc întâmplător.

— Adică?!

— Adică, simplu: când pot... Deocamdată, am să-i achit din urmă vreo 50.000 de lei... Dar nu sunt mulțumit de proprietar, fiindcă nu face reparații...

„I-auzi, domnule!” — mă mirai. — „Ia uite, domnule. Ii datorează 50.000 de lei și tot el este nemulțumit!...”

— Și eu, îi spun, — am plătit pe o lună înainte, și mă amenință cu evacuarea dacă nu-i achit trimestrul întreg.

Prietenul mă privi diagonal, și-mi spuse simplu:

— Ești idiot!

Apoi mă întrebă la cine locuiesc. Îi spusei. Iar se uită la mine, de astădată cu nesfârșită milă, și zise:

— Nenorocitul!

Proprietarul meu era vestit în tot cartierul.

— Nenorocitul! — repetă. Pușcăria a fost moft pe lângă ce o să pățești cu asta.

În ziua patra fix la 12, mă pomenesc cu portarul.

— Vă poștește domnul colonel.

— Spune-i că mâine.

A doua zi, fix la 12, vine madama cu aceeași invitație.

— Mâine, madamo, mâine.

Peste un ceas vine iar portarul, cu un bilet dela proprietar, în care mă amenință că dacă până a doua zi la 12 nu-i achit restul din chirie, mă va împiedica să intru în apartament. Iar a treia zi, dimineața, vine în persoană și în uniformă. L-am găsit la biroul meu, pe scaunul meu. Cum m-a văzut a început să strige:

— Ce'nseamnă asta, domnule Damian?

— Bună dimineața, domnule colonel, mai întâi. Al doilea, poftim 5000 de lei. Al treilea, dă-mi o chitanță. Insfârșit, al patrulea, liniștește-te.

— M-ai speriat, domnule! — se văetă.

— Auzi: eu l-am speriat pe el!

— Mâine să-mi achiți și restul.

— Mâine?!

— Nicio amânare! — strigă. Cred c'am fost destul de indulgent cu d-ta.

Aveam pe birou o vază foarte frumoasă și foarte grea. O privii cu regret, mă uitai și la capul domnului colonel... „Dă-l dracului!” — îmi spusei. „Că intru în bocluc.”

— Știi că în biletul pe care mi l-ai trimis eri, n'ai pus o virgulă unde trebuia, domnule colonel?

— Poftim?!

— O virgulă, zic. Nu prea scrii corect. Și dumneata trebuie să cunoști gramatica, ce Dumnezeu. Că doar nu ești scriitor...

— Domnule Damian, eu n'am chef de glume. Te rog să-mi trimiți mâine restul de 5000 de lei, iar la Sf. Gheorghe să te muți.

Bine înțeles că nu m'am executat. Timpe de 2 săptămâni, a trimis la mine regulat de două ori pe zi: la prânz portarul, — iar seara madama. Și eu răspundeam invariabil:

— Măine!

Intr'o zi portarul îmi spuse:

— Domnule Damian, domnul doctor a zis că dacă mâine nu-i achitați restul, — vă închid apartamentul.

— Dă-l în...

Mă credeți dumneavoastră? L-am înjurat de mamă, de grijanie și de precistă. Am înjurat pe toți proprietarii din cartier și din lume, m'am înjurat pe mine însumi și m'am înjurat să devin proprietar, ca să scap de ei...

Dar restul de chirie, — tot nu i l-am dat. Abia peste o săptămână i-am trimis 2000 de lei. Iar el mi-a trimis vorbă să-i achit „măine” restul.

Acuma, începuse să-mi pândească sosirile și plecările. Imi trimitea zilnic bilete cu amenințări. Și eu tăceam. Până ntr'o seară. Era 7.30. Țin bine minte ora, fiindcă chiar în momentul acela mă uitasem la ceas. Aud soneria. Cum eram în holl m'am dus să deschid. În ușe, colonelul. În uniformă. Intră, fără să mă întrebe dacă am chef să-l primesc, și'ncepu ca de obicei:

— Ce'nseamnă asta, domnule Damian?

Privirea îi era mai mirată ca de obicei, și gesticula. M'am rezeamat, moale, de perete.

— Până când ai de gând să mă porți, domnule? Crezi că eu nu am cheltuieli cu casa? Ai? Că trebuie să plătesc păcura, că trebuie să plătesc apa, că trebuie să plătesc lumina...

Și făcea socoteala pe degete. La fiecare deget, eu făceam un pas îndărăt, și el unul înainte. El strigând, eu tăcând. Imi dam seama că eram vânat. Dar tăceam. Și am ajuns așa, în holl. Venise și nevastă-mea, intrase și servitarea... Colonelul nu se sinchisea: striga mereu și din ce în ce mai tare.

N'am putut să mai rabd. M'am îndreptat de șale, și-am început să urlu. Asta e cuvântul: să urlu!

— Ce vrei, domnule? Ai innebunit? Colonel ești d-ta? Doctor ești d-ta? Intelectual ești d-ta? Ești afară.

Proprietarul încremenise. Se uită la mine cu niște ochi de animal, foarte rotunzi și foarte nedumeriți.

— Spune, — am continuat după a pauză, — nu ți-e rușine? Ce te holbezi așa la mine? Ptiu!... Nu mă mai mir acumă de ce unii chiriași își omoară proprietarii... Ești afară, bestie...

Și prind, hotărât, un scaun greu de sufragerie. Colonelul a plecat, fără să mai spue a vorbă. Iar a doua zi, mi-a trimis un bilet foarte politicos, în care îmi propunea să-i achit cei 3000 de lei până la 20 Martie, sau dacă nu, în aceea zi să mă mut. I-am răspuns prin portar că mă voi muta la Sf. Gheorghe, când îi voi ochita și restul de 3000 lei.

... Când m'am mutat din casa domnului doctor, m'am uitat în oglindă: avem doua fire de păr alb, la tâmpla stângă! Două fire de păr alb!... Unul pe trimestru!... Ah, domnule colonel, domnule colonel, rămăneți-ar casa neînchiriată șapte ani, nu te-ar mai face general...

Mircea Damian

UN CENACLU DE CULTURA ROMANA IN UNGARIA ŞI ARDEAL INAINTE DE DUALISM

de VICTOR CORDOŞ

— FAMILIA INAINTE DE „JUNIMEA“ — IAŞII ŞI ORADEA — ROMANTISMUL
TRADIȚIONALISMUL ŞI CRITICISMUL DELA JUNIMEA. — CONCEPȚIA DELA
FAMILIA. — FAMILIA NOUILOR VREMI

■ nainte de Dualism și înainte ca pasivismul politic al Românilor
din Ardeal și Ungaria de altădată să fie decretat, „Foaia pentru
■ minte, inimă și literatură” dela Brașov încetează.

■ Vreme de aproape trei decenii, dela 1838, unise mințile, a
încălzit inimi și a rostit îndemnul pentru cultul duhului și al slovei
literare românești.

Minte, inimă și literatură a dat ea, cu râvnă neogoită, generației
pașoptiste românești.

A fost mărturia unei generații, a generației dela pașopt, alui
George Barițiu, alui Andrei și Iacob Mureșianu, dela cari venia
îndemnul și în grija cărora au fost date multe taine de rostit.

Din 1865, minte și inimă ne vine, printr'o ciudată ironie a sorții,
din capitala Țării Ungurești, dela redacția „Familiei”. Din Budapesta,
unde cele mai legitime năzuite, își găsiu capacul de oploșire.

Celce îndrăsnise, totuși, o astfel de chibzuială era Iosif Vulcan,
omul care pe lângă deosebitelile lui îndeletniciri literare și scriitori-
cești, mai avea și ceeace alții nu aveau de-o măsură cu el: conștiința
că năzuințele, cărora el și revista lui se vor dedica și vor lega două
veacuri, sunt în consonanță și cu cele ale unui neam întreg.

Realist și idealist, Vulcan lasă, în 1880, Budapesta în grija gentry-
lor și vine la Oradea unde va înfiripa un cuib cald de românism
din care, ca mâine, unii vor trece munții și, ca la o a doua descăli-
cătoare, vor descălica odată cu ei și sbuciumul și prăspastiile de
inimă deschise de misticismul național.

Și în vremece Iași Moldovei lăsau politicul pe seama Bucureș-
tilor, ca ei să rămână și pe mai departe o a doua capitală, — o capi-

tală a tradiției, — în aceeași vreme și Oradea din Bihorul românesc se deschide largă spre tot ceea ce îi putea veni din Regatul cel Tânăr și devine o cetățue de reper și de razim românesc pe toată întinderea spre șesul și apele Tisei.

Dacă la Iași, din îndemnurile veacului, din influența romantismului german, potrivite cu rostul tradiției moldovenești, ne răsare Junimea, ca un nou curent literar, așisderea și la Oradea, „Familia” lui Iosif Vulcan desvălește bogăția datinei ardelenți și cu vrednicia unui mândru mănunchiu de seriitori și oameni de devoțiune din Ardeal, Bucovina și Vechiul Regat, se integrează în ritmul năzuințelor de altădată a literaturii și culturii românești.

Alături de ardeleni ca: Barițiu, Cipariu, Al. Papiu-Ilarianu, Al. Roman, Ion Lapedatu, Aron Denșușianu, se întâlnesc oameni cu reputație câștigată în literatura și mișcarea științifică de dincolo ca Alexandri și Hașdeu. Tot la „Familia” se întâlnesc, pentru întâia dată, Eminescu cu bihoreanul Miron Pompiliu pe cari destinul îi va înfrăți și pe mai departe, — aci scriu apoi: Coșbuc, Andrei Bârseanu, V. Al. Urechia, Veronica Micle, Matilda Kugler Poni, s. c. l.

Cenaclul pe care Vulcan, din strădania lui, a izbutit să-l întruchipeze, împărtășește dela școala latinistă dela Blaj, preocupările și cercetările științifice asupra limbii și evoluției ei, fără să adopte, însă, eroarea latinizării forțate, care ademenise la început. Incolo acest cenaclu este departe de a inaugura școală proprie și orientare originală în virtutea unei tradiții sau a unui dogmatism indicat de aceasta, cum făcea, în vremea aceia Frédéric Mistral și felibrii: Roumanille, Roumien și Aubanel în dialectul Provenței franceze.

Romantismul și preocupările lui preocupă încă spirite și la noi, indeosebi, aceste preocupări nu sunt decât binevenite, ca la o vreme de refacere și plină primenire.

„Familia” se va îndrepta deci spre lumea de gândire și simțire a celor mulți, a poporului, dela care emană caracterul specific național.

În numere prizărite ale „Familiei” de acum peste jumătate de veac, netrec pe dinainte cuvinte cari sunt și străduințele și profesiunea de credință alui Iosif Vulcan: „Poporul românesc are calități cari ne indică și nouă un loc în rândul popoarelor înaintate”.

Judecata minții lui îi deslușește că poporul simte și că simțirea lui bogată este în măsură de a fi cunoscută de aproape.

Și tocmai când disputele filologice ajungeau la poarta Academiei Române, când etnopsihologia și filologia comparată făceau apel

la produsele populare, la folklor, atunci „Familia” devine, în această privință un adevărat muzeu cu gust și cu pricepere înzestrat.

Din strădania lui Iosif Vulcan și a altor bărbați reprezentativi ca Al. Mociony, Al. Lapedatu, Roman, s. c. l., se înfiripează, în 1870, societatea pentru crearea unui fond de teatru român.

În sarcina lui Vulcan cad, astfel, fatal, și greutățile și nevoile multiple inerente începutului. În slujba teatrului Iosif Vulcan dedica vrednicia lui care, pe cât deastră și felurită este în aceeași vreme și rodnică.

Și dacă judecăm că opera lui în cele ale teatrului împlinește în Ardeal rolul și rostul lui Asachi, Negruzzi, Alexandri pentru teatrul din Principate, — atunci pentru orice cercetător, comediile, farsele și piesele lui Vulcan vor fi de preință.

Cea mai rezistentă din creațiunile sale teatrale este drama: Ștefan Vodă cel Tânăr care a văzut lumina rampei și la București, încă în 1892. Scene întregi — ca aceea, bunăoară, unde alături de urgia sanghinarului Vodă Ștefănița, ni se prezintă boierimea cinstitoare a datinei moldovenești —, ne indică calități de tehnică și realizare cari rămân și prevestesc pe marii noștri dramaturgi de mai târziu, cari vor veni și vor lua crâmpoe din istoria Domnilor Țării, domni a căror evocare l-a ispitit pe Iosif Vulcan.

Prin Ștefan Vodă cel Tânăr, Vulcan rămâne în istoria teatrului românesc ca un precursor alui Barbu Ștefănescu-Delavrancea (Viforul) și alui Alexandru Davila.

Celelalte scrieri de acest gen alui Vulcan ca: Mireasă pentru Mireasă, Alb și Roșu, Ruga dela Chisetău . . . se înrudesc de aproape cu cañonetele și vodevilurile lui Alexandri.

Vulcan scrie la „Familia” și poezie — a scos și un volum „Lira mea” care, pe vremuri era cetit de amozzii zilei și de toți ceice aveau veleități de a scrie versuri.

Dar toată poezia lui ușoară, amoroasă, nu iese din orbita poeziei lui Alexandri de care e influențat și nici nu depășește cu mult nivelul eminescianilor de cari se găsiu și la „Familia”.

Tot la „Familia” Vulcan dă scrieri în proză, discursuri și conferințe ocazionale.

A încercat romanul — romanul de moravuri. Cași Nicolae Filimon în „Ciocoi vechi și noi” — „Ranele Națiuni” alui Vulcan ne înfățișază o seamă de ciocoi — ciocoi noștri, vorba lui Caragiale, — alături de ființe dragi și idealizate de Vulcan. Roman cu vădite tendințe — artă cu tendință — „Ranele Națiunii” a putut, totuși, să placă, altădată, și să facă, nu mai puțin, deliciul fetelor de popă.

Dacă am insistat mai de aproape asupra lui Vulcan, am făcut-o deoarece el, Vulcan, mai cu relief și mai cu prisosință la „Familia” și între oamenii de condeiu din Ardeal până la Coșbuc, și-a cheltuit vrednicia unei vieți întregi la propășirea literaturii ardelenști.

Și asupra celorlalți se îndreaptă gândul nostru de aducere aminte ca la niște oameni devotați unor preocupări mai presus de cele ce sunt ale vremii și unor năzuințe până la cari dacă nu s'au putut înălța și ridica cu înfăptuire întreagă, au lăsat locul altora, ca mai cu ușorință, pe urma lor, să se poată ridica.

În „Viața sufletească a poporului român” d. Nicolae Iorga, acest uriaș al gândirii și simțirii românești și, fără 'ndoială, sufletul cel mai complex al acesteia, — relevă interesul ce trebuie purtat ăstorfel de oameni și curentelor ce au înrăurit greșit ori cu folos:

... „Nu vom cunoaște bine această viață dacă ne vom opri la un singur scriitor oricât de mare ar fi el, oricât ar cuprinde într'însul pe ceilalți. Și aceștia mai mici trebuie cunoscuți pentrucă scrisul lor dovedește că a fost și cine să-i primească, să-i îndemne și răsplătească.

Cărțile bune și cărțile rele, cele ce au preț oricând și oriunde și acele care au avut preț numai pentru câțiva oameni într'un anumit timp, au interes într'o asemenea cercetare. Ea nu e cum se vede o istorie literară, căci în aceasta nu se ține seamă decât de cece este frumos, înțelept, însemnat, pe când dincoace are interes orice a fost și a înrăurit.

Gradul de înrăurire trebuie știut iarăși; cercetătorul e dator să afle, pe cât se poate, și care au fost cercurile sau stratele sociale cari s'au împărțășit prin cetire sau numai prin auz de o anumită literatură.

Pentru viața sufletească a românilor din toate timpurile de aici nu ajunge să se studieze Alexandri sau Eminescu sau cei câțiva prozatori de frunte, nu ajunge să se urmărească direcțiile bune, care pot fi uneori numai la începuturile lor și mărginite la o înrăurire slabă; e de nevoie să se știe ce au cetit ceilalți, de ce au cetit alte lucruri și întrucât cetirea lor a înrăurit asupra sufletului atâtor oameni ce au trăit și ei în acel timp.

Curentele greșite și cele răufăcătoare au stăpânit și ele suflete și dacă nimeni nu se gândește a le lăuda și a pune o vorbă bună pentru dânsele, cunoștința lor nu poate fi decât folositoare pentru a înțelege sufletul și inima unei societăți”.

De aceea a nu cunoaște „Familia” lui Vulcan dela Oradea înseamnă, pentru un cercetător de istorie literară ca și pentru fiecare

om cu oarecari curioșități în ale culturii românești, înseamnă a ignora procesul istoric și evolutiv al acesteia înainte de a ajunge la poezia lui Coșbuc, — este a te lipsi de cunoașterea preocupărilor și năzuințelor cari au fost și cele ale literaturii ardelenesti vreme de mai bine de un cincantenar.

A le ignora este a lipsi filozofia culturii noastre de tot sbuciumul și dinamica unei jumătăți de veac, din veacul XIX, care fără a fi una de criză și nici una de autentică creație purta, totuși, caracteristica și semnele unei culturi în plină devenire și care, după o laborioasă și prelungită gestație tinde spre unitate și spre bogată rodnicie.

Și omul, care în Ardeal și Ungaria de altădată a susținut aceste năzuințe dela cenaclul „Familiei”, cu inimă și înțelegere, a fost Iosif Vulcan. Năzuințele aceste, pe cari el le-a înțeles și în slujba cărora el s'a dedicat, vor întrece, neîndoios, vremelnicia operei lui de scriitor.

Dar dacă această operă, nu va strălui și nu va fi mereu în ritmul vremii, am credința că și despre Iosif Vulcan, cu bună dreptate, se poate spune că omul apare și rămâne și mai mult decât opera.

Nu cultiv paradoxul, nici nu vreau să ridic nedumeriri, dar aceasta nu i-o contestă nici cei mai întransigenți relativști.

Când scriu aceste rânduri, — a treia oară, îndemnul și gândul bun a biruit la Oradea. Poetul consacrat artei și scrisuri românesc în acest colț din mândra Țară Românească — dl. M. G. Samarineanu — cu un mănunchiu de scriitori distinși, înnoiește, iarăși, în seria III, „Familia” de altădată alui Iosif Vulcan, în haina vremilor noastre. Cei mulți înainte!

Beiuș, Mart 1934.

Victor Cordos

SCRIITORI ȘI CARȚI

de OCTAV ȘULUȚIU

N. IORGA: O VIAȚA DE OM

(Vol. II. Lupta)

Dacă vol. I al acestor memorii a însemnat procesul formării unei conștiinți, al iluminării unui caracter, în această a doua parte vedem acea conștiință și acel caracter la luptă. Conștiința lui N. Iorga n'a cunoscut de cât o singură țință: realizarea unei vieți naționale la lumina unui trecut bine cristalizat în tradiții și sub egida unor calități demonstrate cu prisosință în creațiile populare. Iar caracterul lui e marcat, dela intrarea lui în lupta publică până azi, o singură linie dreaptă și neclinită. Intransigența, aproape păgână, sălbatecă, tradusă atât de naiv în faptă prin demisiile gata să se producă și agravată de o irascibilitate și o pasiune veșnic treze, formează trăsătura specifică a figurei lui N. Iorga.

Pe frontul național, el a luptat întâi ca istoric. Și prima parte a acestui volum ne arată tipăriturile de documente sau de sinteză pe cari le-a întreprins, prin bunăvoința contribuție a descendenților de familie domnitoare române, a unor Al. Callimachi, G. G. Cantacuzino, C. Brâncoveanu, sau Barbu Știrbei. La acestea se adaugă activitatea în literatură, a istoricului, activitate împotmolită regretabil în mișcarea semănătoristă.

Ceeace trebuie fixat ca trăsătură caracteristică a generației pe care o reprezintă N. Iorga e incapacitatea distingerii planurilor, incapacitatea judecării sub aspectul unei singure categorii. Acestei incapacități i se datorește faptul că acea generație nu poate despărți arta de morală sau de alte domenii, fapt care n'ar fi grav, dacă arta n'ar fi, în raportarea sa la alte planuri, subordonată. Din această incapacitate de disociere a rezultat și „Semănătorismul” care se bazează pe o confuzie și o exagerare. Pe confuzia dintre estetic și etic și pe exagerarea ideii că arta trebuie să exprime sufletul național, transformată în falsul postulat că arta care exprimă sufletul național e bună. Aceiași caracteristică spirituală în judecarea oamenilor. O latură a sufletului lor e introdusă ca dominantă în toate celelalte manifestări. Astfel pentru că C. Stere e un trădător, el pierde orice alte calități pentru N. Iorga care nu-l mai poate privi obiectiv. Căci obiectivitate nu înseamnă cum s'ar crede degajare de subiectivitatea ta, ci judecarea obiectului în complexitatea sa, iar nu dintr'un singur punct de vedere, care îl denaturează așa cum îi convine afecțiunii sau urii noastre. N. Iorga judecă subiectiv, adică unilateral. Titu Maiorescu e pentru el un om rău, iar I. I. C. Brătianu un om plin de importanța

persoanei sale. În ambii nu mai vede nici prestanță, nici voință, nici simțul practic al omului politic, după cum pentru că C. Stere e un trădător nu mai vede în el inteligența cuprinzătoare, nici rara lui pregătire științifică. Judecata aceasta pasională și subiectivă, accentuiază încă odată caracterul intransigent al lui N. Iorga.

Dar continuând cu lupta pentru realizarea unei vieți naționale conștiente, putem enumăra în această categorie: cursurile de la Universitate, activitatea în Liga Culturală, crearea cursurilor de la Văleni, activitatea ziaristică și în sfârșit, participarea activă la o viață politică, uneori parlamentară, ale cărei condiții imorale le notează cu amarăciune. Și mai mult, la lămurirea ființei noastre naționale contribuie și călătoriile făcute de el în Ardeal, Basarabia, Bucovina; apoi în raietele prin orașele, mânăstirile și statele din Vechiul Regat.

Din toată această activitate care e o neconținută luptă, se desprind:

1. Lipsa unei conștiințe naționale serioase.
2. Lipsa unei orientări morale, care ne-a dus la dezastrul din marile războaie.
3. Lipsa unei organizări administrative temeinice.
4. Lipsa unei pregătiri militare și sanitare, altă cauză fundamentală a dezastrului din războiul pentru întregire.
5. Imoralitatea vieții publice și de partid, orientată numai în direcția căpătuirii partizanilor și a satisfacerii ambițiilor șefilor.
6. Lipsa unei culturi serioase.
7. Condițiile mizere de lucru științific în țara noastră.

Toate aceste puncte cari se soldează ca lipsuri perzistă încă și astăzi. Dezorientare morală și lipsă de conștiință națională cari făceau pe niște moșieri olteni cu pielea puțin sgârbiată de războaiele din 1907, să se adreseze soldaților lui Franz-Iosef să treacă granița ca să le apere burțile nesătute (v. pag. 158.) Aceiași lipsă de demnitate morală atunci când N. Iorga, luptând pentru binele românilor bucovineni e expulzat din Bucovina de autoritățile austriace. „Expulzarea a provocat indignare între bucovineni. Până și democratul aproape socialist Mihail Chisanovici, care scotea foaia, de loc naționalistă, Die Wahrheit, a protestat cu energie. În schimb presa partidelor de la noi s'a arătat încântată de ce mi s'a întâmplat, și un ziar de caricaturi înfățișa în figuri caraghioase gonirea „apostolului” (pag. 172). Nu mai citez de cât un fragment din care se va desprinde indolența noastră condamnabilă și indignatul simț de demnitate: „Monarhia vecină scosese în luptă pe Românii de acolo. „Câinii” erau puși împotriva rușilor în primele rânduri, cu gândul, uneori mărturisit, că astfel se ajută esențial la rezolvirea, prin cimitirele de război, a problemei naționale în Ungaria și chiar în Bucovina austriacă, unde o bestie încă în viață, și cu pensie, după tratate, din partea guvernului român, colonelul de jandarmi Fischer, trata o întregă populație nenorocită ca pe niște spioni și trădători în folosul rușilor și o menia chinurilor isprăvite cu spânzurătoarea”. (Pag. 219.)

Halul moral în care ne găseam și ne găsim încă își găsește în proza lui N. Iorga o pană vibrând de durere să fie descris.

La caracterul lui N. Iorga s'ar putea adăuga ideea că e un nedreptățit, pe care o trâmbețează de mult și peste tot și care răsbește și aci în multe locuri, când vorbește despre sine ca despre: „un om pa care soarta, fără a-i atribui rolul activ, continuu refuzat mijloacelor pe cari poate nu le avea mai puțin de cât favoriții ei etc., etc.” (pag. 296) și încă o anumită candoare naivă, uimitoare la un om care a trăit în lupta politică și nu înțelege că politică însemnează tactică dusă până la viclenie și maleabilitatea convingerilor gata de a le schimba după împrejurări. Căci iată ce spune: „generoasa sinceritate, frumoasa convingere fără care nu se poate un adevărat om politic” (pag. 213).

Tot atât de interesantă e o mărturie care nu poate fi pusă la îndoială căci vine dela un om demn de încredere, dar ne umple de uimire pentru că e cunoscut ca un mare vorbitor pe care publicul nu-l intimidează și care se simte bine în mijlocul lui „neplăcerea mea, iremediabilă, de a vorbi în public îmi dădea o senzație cu care eram de altfel obișnuit”. (Pag. 161.) E ciudată psihologia acestui om atât de sigur pe sine când vorbește, atât de familiarizat și familiar cu publicul și simțind totuși neplăcerea-care spunc că e iremediabilă-de a vorbi în public.

Aceleași calități pe cari le-am găsit în vol. I. se repetă și aci. Portretele oamenilor cu cari a venit în contact — și sunt câteva zeci, dacă nu peste două sute — sunt din același material sigur și indestructibil ca și acolo. Regele Carol I. dar mai ales Regele Ferdinand, trăesc, evocați în câteva rânduri risipite prin acest mare volum. Regele Ferdinand ni este arătat ca un îndărătnic, un îndărătnic din timiditate, fapt de sigur puțin cunoscut, mult mai puțin desigur de cât marea lui timiditate. Apoi defilează toate figurile noastre politice, I. I. C. Brăteanu, Titu Maiorescu, N. Filipescu, Tache Ionescu, I. G. Duca, P. P. Carp, Al Constantinescu, Al Marghiloman, C. Stere, A. C. Cuza, Aurel C. Popovici, Flondor, Averescu și câți alții, pentru a nu mai cita figurile literare sau pe cele ale simplilor prieteni sau oameni cu cari s'a întâlnit întâmplător în viață.

Dar cece este într'adevăr copleșitor în volumul de față este descrierea războiului pentru întregire. E desigur interesant și instructiv și războiul din Bulgaria, simplă manevră având drept unic dușman lipsa de pregătire sanitară a noastră. Dar în descrierea războiului din 1916—19 N. Iorga a găsit pana uitată a lui Gr. Urechea. Sunt într'adevăr pagini de cronicar acelea unde găsim toată icoana suferinții unui neam crucificat de nepregătirea și dezorientarea unor politicieni, de lipsurile tehnice și materiale și cotropit de năvala unor barbari. Prinderea progresivă a furturilor, aspectul Bucureștilor în panică sub bombele avioanelor, refugiul la Iași, calvarul de acolo, revoluția rusească și gonirea armatelor roșii dintr'o țară unde încercau să aducă o fericire pe care nici până azi n'au reușit să și-o dea lor înșiși, rușinea unui tratat odios, obrăznicia trădătorilor deveniți atotputernici, toate fazele unui război chinuit și nenorocos sunt trecute în revistă cu mare talent scriitoricesc. Și dintre toate acestea figura Reginei Maria se înalță pe deasupra, singura senină, singura conștientă, sin-

gura încrezătoare, cu o siguranță aproape mistică în izbânda finală, figură eroică, de o măreție de basm. Războiul cu zbugiunul lui surd, cu realitatea lui crudă pentru politicianismul român e cea mai de seamă parte a acestui al doilea volum. Și ceace expune pe larg C. Kirițescu în monumentală sa lucrare asupra aceluiași subiect, N. Iorga sintetizează în trăsături esențiale. În descrierea războiului N. Iorga s'a depășit, trecând dela portretul unui om, la acela al unui neam: putred în conducători și creator în energiile colective.

N. D. COCEA: PENTR'UN PETEC DE NEGREAȚĂ

(Ed. „Universala” Alcalay)

Există în țara noastră o mulțime de mituri. Nu avem mituri în filosofie sau în artă, așa cum ar fi rodnic și creator. Avem în schimb mituri în viața socială sau în viața politică, ceace e distrugător. Un asemenea mit este N. D. Cocea. Un mit care trebuie dărâmat fiindcă e un fals-mit.

Pentru că a fost ostentativ imoral, pentru că a afișat anumite pervertități și pentru că a avut o îndrăzneală nejustificată — ba o obraznicie, pentru că îndrăzneț nu poate fi de cât omul inteligent, iar prostul numai obraznic — față de Coroană. Impertinența de gazetăraș mucos a unui Cocea — mă mir de ce semnează cu inițială majusculă! — nu putea scădea întru nimic prestigiul unei Suveranități, care e prin însăși calitatea ei sacră și intangibilă. Dar acele atacuri au aureolat pe Cocea în fața proștilor ce nu știu ce aureolă de scaet, fiind că după cum spune Boileau: „un sot trouve toujours un plus sot quil'admire”. Așa dar, pentru că a fost pervers și obraznic și pentru că a putut să scrie cu o cursivitate foarte modestă o categorie de stânga a socotit că bietul Cocea e inteligent și talentat. De fapt lucrurile nu stau de loc așa.

N. D. Cocea n'a fost nici un moment intelectual și nici inteligent. Nici una din operele lui de ziarist nu o dovedeste. Tot ce a scris nu e decât diatribă, invectivă, pamflet de cuvinte, un pamflet nestimat de idei. Câtă deosebire între forța logică a profesorului Nae Ionescu, mai tânăr de cât scotografal de la Sighișoara, dar depășindu-l infinit.

N. D. Cocea n'a fost și nu este nici-un talent. În pamflet a fost depășit și cu câtă forță! — de T. Arghezi întâi, contimporanul său, și mai târziu de Pamfil Șeicaru. Pamfletul lui Cocea e apă chioară, colecție de clișee șters de inventivitatea verbală bogată și fantastică a lui Arghezi, sau de impetuoșitatea și verva lui Șeicaru.

I-a rămas lui N. D. Cocea literatura propriu zisă. A scris astfel o sărmană povestire semănătoristă „Vinul de viață lungă”, păcătuind prin hibriditate în compoziție și prin banalitate în stil, ca și prin melodramatism ieftin în concepție. Neconvins de succes a scris „Fecior de slugă” roman așa zis social, de fapt operă amorfă, duhoasă în expresie, incertă în idee și mai ales impietată de intervenția nedorită a gazetarului care pamfletizează subiectul. Puțină facilitare în

creerea personajilor și câteva momente epice izbutite, o concepție la îndemâna vulgului și o expresie cursivă de gazetar au putut să înșele publicul mare care e incapabil să distingă valoarea reală și care se lasă sedus de ceace e ușor de digerat pentru lenea lui de contemplator pasiv și neintelektual. Tot mai mult tentat de succesul material și mai ales purtat pe umeri de câțiva tineri inconștienți orbiți de falsa aureolă a falsului mit Cocea, rezemându-se pe cronichele lor interesate, pe reclamă plătită, sau pe bunăvoința prietenească a câtorva critici prea toleranți, Cocea a perseverat. Și aruncă azi pe piață un nou roman, care până a nu apuca să se pronunțe critica, s'a epuizat în trei ediții. De ce?

Pentru că „Pentru'un petec de negreață” are un titlu mincinos care prevestește pornografii demne de citit pe ascuns. Pentru că „Pentru'un petec de negreață” e un roman cu cheie. Dar cu cheie de closet nu cheie intelektuală. Pentru că cenzura a făcut o greșală să oprească un timp apariția acestui roman și această oprire a însemnat mărirea curiozității unui public inconștient și stupid.

După cum „Fecior de slugă” a reluat tema parvenirei tratată magistral de N. Filimon în „Ciocoi vechi și noi” și epuizată de Duiiu Zamfirescu în „Tanase Scatiu”, incapabil de a crea un tip nou în literatură N. D. Cocea reia în „Pentru'un petec de negreață” tema ratată de Al. Vlahuță în „Dan” și reluată de M. Sadoveanu în „Insemnările lui Neculai Manea”: tema ratatului. Andrei din „Pentru'un petec de negreață” e un tip de ratat, dar ratat în sine și ratat mai mult de autor. E mai mult ratat ca tip de cât tip de ratat. Căci dela început chiar autorul îl pune în contradicție cu sine însuși. Visător și intelektual, Andrei e incapabil de acțiune și incapabil de a desăvârși ceva. Totuși autorul îl face să militeze în coloanele unui ziar și apoi să devină om de afaceri care face un lucru pozitiv și-l desăvârșește până la urmă: câștigă peste un milion de lei ca samsar al unui ministru cumnat al său. Această psihologie neconvingătoare e însă și banală. Tipul ratatului e epuizat în literatura românească de Neculai Manea. El nu mai poate fi reluat decât cu mijloace intelectuale și cu totul noi, de cari nu dispune N. D. Cocea.

Curba vieții lui Adrian care până la urmă e neisprăvită și neconcludentă e angajată unei așa grele vieți sociale. Adrian iubește și face politică. În iubire găsește aceleași femei ușoare și vide intelectualicește, cari formează ponciful romanelor române gen Cosmin sau Rădulescu-Niger. Același poncif și în viața politică. N. D. Cocea creionează aceleași siluete de miniștri, fără nici o variație, trași pe calapod și fără nici un rost șarjați, pentru că e incredibil ca toți miniștrii să fie așa cum vrea N. D. Cocea și toți superficiali ca el: incuți, bădărani și proști.

Și în iubire psihologia lui Adrian suferă aceeași inconsistență: până la un moment dat timid și lipsit de experiență, devine deodată un Don Juan bucureștean. Încă o inconsecvență psihologică, dovedind lipsa capacității de creație a lui N. D. Cocea.

Toate celelalte personaje nu există și nu pot fi discutate. Câțiva țărani de operetă dacă putem spune astfel, sau țărani-clisee, gâmbuiți

prin cine știe ce cotloane semănătoriste. Câțiva orașeni pașișe facile, după siluete tot facile ale unor romane ca Babilon sau alte asemeni. Femeile sunt lipsite de ori ce contur, de ori ce forță plastică. Sunt sau incredibile apariții ca Viorica, țărancă în stare de a se preta perversităților unei boeroaice, sau Mira, calchiată după vampele cinematografelor și după romanele lui Dekobra. Bergher, din care N. D. Cocea a vrut să facă un tip și despre care ne spune mereu că-i inteligent și că e superior oricărui român nu spune nici un singur cuvânt inteligent și mare, în tot cursul romanului, din care să se vadă că într'adevăr e inteligent, ci se rezumă la citate din Biblie și la sarcasme de cafenea.

În ce privește viața socială, ea e tot atât de poncifă și facilă ca și cea psihologică. Descrierea vieții politice e făcută din culise, de un fecior de casă găsit cu piciorul în anumite părți, sau delă cafenea, cu aluzii vizibile și neconcludente, cu caracterizări superficiale, N. D. Cocea pamfletizează mereu. Dar calitatea acestui pamflet e inferioară. Iată până unde se poate ridica ironia lui: „Cu mâinile, cu picioarele, cu barba, Iorga scrie” (pag. 19). N. D. Cocea n'a găsit nici o glumă mai originală, de cât aceia a scrisului cu picioarele, întrebuintată de zeci de ori până acum și pe care n'a făcut-o într'un nimic personală. Iată și această caracterizare a unui personaj printr'o greșală de acord, cal de bătaie al tuturor pamfletarilor cari ca N. D. Cocea nu pot înțelege mai departe, că e o altă ironie mai cruntă de cât aceia de a pune în gura unui erou greșeli de gramatică: „Să mai spuneți, domnii mei, că românii nu este un popor democratic”... spune un erou. Și N. D. Cocea înregistrează ca o mare descoperire psihologică! De fapt pamfletarism subred. Ironie în denumirea personajilor cari devin: Păzvanție Sălbează, Safirim Ologu, sau Chirilă Pleșcanu... sub care se ascund nume cunoscute din scriitorimea bucureșteană. Dar ce inexpresivă ironie! Ce stupidă e repetarea ironiei făcută mai sus în această ironie la adresa lui Pleșcaru în care se ascunde Șeicaru, care oricât venin ar avea bietul Cocea contra lui, l-a depășit: „Deși gândea cu capul altora, scria cu propriile lui picioare. N'avea stil, și trecea drept un neîtrecut mânuitor al limbii românești”. (p. 307.) Să amendăm că nu N. D. Cocea e ținut să judece stilul cuiva.

Aceiași facilitate în ironizarea generației noi, care nu mai poate fi înșelată de N. D. Cocea cum a înșelat o întreagă generație incultă dintre 1908 și 1914. Căci iată ce absurde vorbe, cari nu merită să fie comentate, pune autorul în gura unui tânăr:

— „Ia lasă-mă în pace, domnule, cu Cervantes al d-tale!... Nu vreau să știu de Shakespeare!... Morți... Ingropați!... Literatura generației voastre”... (p. 357.) N. D. Cocea minte. Generația nouă nu caută să nege valorile spiritului omenesc, ci numai falsele valori ale generații vechi, printre cari și pe acea numită: N. D. Cocea.

T. Arghezi vorbind odată despre N. D. Cocea spunea: „Marele nostru prieten și porc de câine”... Și într'adevăr Cocea s'a dovedit astfel. Căci iată cum își reneagă acum și admirația pentru T. Arghezi când scrie acum: „rece, factice, calculat, plin de violențe verbale extrase cu forcepsul, chinuit în vechi formule stilistice ca picioarele chine-

zoaicilor din epoca mandarinilor, abrupt, inegal, cu respirația scurtă și mai presus de toate, lipsit de firul acela cald și comunicativ de umanitate, care e unica mărturisire a genului și singura lui demnitate". Stai și te crucești. Lasă că nici un rând din această critică nu e just, lasă că nu Cocea e acel justificat să o spună, dar o decență și o pietate față cu trecutul în care au fost prieteni îl obligau pe Cocea să păstreze pentru el ceace e poate convingere personală, dar nu să l pună în gura eroului său! E, indirect, o renegare, de altfel de așteptat dela el.

Lipsită de originalitate în concepție și în tipuri, lipsită de o axă, de o compoziție și de un suflu epic interesant, cu o expresie banală și cursivă de gazetar, plină de poncife și de facilități, plină de șarje sau de pamfletărie de joasă calitate „Pentr'un petec de negrață” e reprobabilă nu pentru cele câteva scene erotice lipsite de ori ce rost estetic și presărate din loc în loc pentru conformitate cu titlul, ci pentru realizarea estetică a unui material neselectat și lipsit de transfigurarea unei personalități puternice. Lipsit de simț estetic și de orice fast, Cocea n'are nici inteligența sclipitoare care să suplinească puterii creatoare și nici măcar un talent de virtuos ca să facă acceptate clișee de idei, de tipuri sau de expresie. Roman fabricat pentru un public de joasă calitate, pentru un public lipsit de intelectualitate „Pentr'un petec de negreață” e stigmatizat dela prima până la ultima pagină cu ștampila: ratare. Dela Cocea știm că nu mai putem aștepta nici o surpriză care să-i confirme mitul.

N O T E

IDEI — OAMENI — FAPTE

Pictorul Catul Bogdan.

Despre Catul Bogdan știe prea puțin publicul. Totuși pentru evoluția picturii în Ardeal aportul său e mai mult decât un simplu fapt. Catul Bogdan e printre cei dintâi cari au conștiința picturii adevărate.

În lucrările sale plutește o viață de intensă spiritualitate, iar variația problemelor tratate îl situează ca pe o personalitate căreia îi lipsește doar distanța celor câțiva ani pentru a fi definitivă.

Temperament analitic, răsfrânge în lucrările sale extrem de multă atenție, aproape minuțiozitate; de unde urmează desigur acea disciplină atât în compoziție cât și în tratarea pastei. De subliniat rafinamentul liniei, valoarea pe care pictorul acesta a văzut-o și a înțeles-o profund. — Cunoașterea raporturilor în aranjarea unei compoziții rezultă la el o dinamică interioară care cuprinde și emoționează.

E foarte greu a-l încadra în vre-un curent de artă. Dacă în începuturile sale, linia aspră și culoarea bruscă îl apropiau oarecum de tendințele expresionismului, în schimb griurile temperate și linia obiectivă de mai târziu îl separă, apropiindu-l mai mult de progresiști. În această ipostază a fost premiat de salonul oficial, probă că această atitudine convenea și oficialității noastre.

Urmează apoi a epocă în care este preocupat mult de lumină. Ajunge la o aprofundare a cromatismului culorii, dar se izolează într-o pictură de tonuri, ajungând — se pare — tocmai la un pol opus al personalității sale.

Pentru că talentul acestui pictor în primele manifestări a fost apreciat tocmai în celalt sens, al coloristicii.

Urmează apoi un timp în care pictorul se abține dela manifestări publice, când nu mă îndoesc și-a observat lucid evoluția și posibilitățile cari s'ar mai putea desprinde.

În expoziția din urmă e ușor de remarcat — schimbarea care a urmat e relativă. Pe lângă că își relevă ascunse calități de tehnică, dar în lucrările de acum dovedește mai mult o spontaneitate, subiectele mai bine alese și mai ales rețin din aceste lucrări raportul dintre culoare și fond, care pentru întâia dată e înțeles și exprimat.

Sunt aici realizări în cari atenția pentru echilibrul dinamic e depășită, ajungând la un puternic sentiment de expresie. De remarcat acel „cerc” sau „portret de soldat” și unul din peisaje. Palpează în aceste lucrări o viață de fină nervozitate și acel inedit al mișcării, care devine pe alocuri din dinamic, muzical, face din aceste lucrări opere cari cu toată discreția materialului tehnic vor rămâne un punct câștigat pentru plastică.

Privind în ansamblu opera sa se separă printr-o atenție a amănuntului, din care însă omite totdeauna anecdoticul, păstrând numai calitatea de ordin plastic.

Uneori lucrările sunt învăluite de o atmosferă opacă în care aerul devine material. Și mă gândesc la peisajele din Paris cari aveau atâta vibranță viață încât griurile fin nuanțate au făcut școală printre tinerii din Ardeal.

Înainte de a încheia, voi aminti și de încercările sale în arta decorativă religioasă. E probabil că talentul acestui pictor să-și găsească aici o canalizare mai promptă. — Cina de taină, pictată în biserica ortodoxă din Cluj e o lucrare de fericită inspirație. Așa cum pune problema Catul Bogdan realizează un pas imens pentru arta decorativă religioasă. — Dela haosul dilutant în care a degenerat pictura bizantină până la această lucrare este, hotărât, o distanță.

Nu pot să analizez aici — nici nu e locul — valoarea lucrării. În cariera pictorului Bogdan această lucrare va rămâne, cu siguranță, un punct luminos.

Dacă cei chemați ar înțelege, oferind acestui pictor timp necesar și posibilități materiale pentru a picta în întregime biserica, nu ne îndoiim cătuși de puțin că personalitatea sa se va putea desfășura cu toată amploarea pe care și-a dovedit-o îndeajuns.

Dar aportul acestui pictor poate că nu e integral semnalat dacă nu amintesc — încheind rândurile acestea — faptul că paralel cu activitate pur artistică, pictorul Catul Bogdan, dela înființarea Școlii de Arte frumoase din Timișoara, continuă a fi profesor și luminător în acest Ardeal de vitregia căruia-i fug învățătorii.

Generațiile în creștere vor aprecia această continuă veghe și activitate pentru înțelegerea și iubirea frumosului pur.

Ion Vlasiu

Administrarea Fundațiilor Regale

A fost odată o editură: îi zicea Casa Școalelor. Nu vreau să vă spun o poveste de mult uitată, regretabilă și... s'o lăsăm moartă. Vrău să amintesc însă că acolo unde nimeni n'are interes să câștige, afacerea dă faliment. În editura Casa Școalelor interesat era Statul. Și cum Statul nu e o persoană ci o abstracție, evident că nime-

ni nu s'a frânt cu firea să facă a prospera o afacere pentru care se interesau abstracțiile. Ea s'a soldat cu un gol imens în bugetul Statului (din nefericire bugetul acestei abstracții e o tristă realitate) și cu un maldăr de cărți roase de șoareci în depozitele editurii. Ni e teamă să nu se întâmple același lucru și cu Editura Fundațiilor Regale. Ii dorim tot binele, dar ne e teamă. Căci începem să vedem unele simptome îngrijorătoare.

Iată exemple: Revista Fundațiilor Regale apare la București exact pe ziua de întâi a fiecărei luni. La Oradea primul număr al acestei reviste a sosit exact la 2 Ianuarie. Al doilea număr la 3 Februarie, al treilea număr la 4 Martie, al patrulea la 7 Aprilie, al cincilea la 13 Mai. Iată cum progresează rapiditatea administrației Fundațiilor.

Altceva. Sosirea cărților în provincie se face cu întârzieri astronomice. De când au apărut George Gregorian, C. Noica, Horia Stamatu, Vladimir Cavarnali în volum, s'a decoperit un continent în planeta Jupiter. Mai de grabă ajunge la Oradea lumina stelelor (de toate categoriile), decât volumele Fundațiilor Regale. Iată un exemplu mai precis: Inimi sub săbii, apărut de trei săptămâni n'a sosit încă (azi 6 Iunie) la Oradea. Inutil să repet că acelaș lucru se petrece cu celelalte cărți. În acest timp Ig. Herz are posibilitatea să-și trimită porcăriile fasciculare în timp de 24 de ore în întreaga țară. Iar cărțile celorlalte edituri sosesc aci în cel mult trei zile dela apariție.

Mă rog, n'au Fundațiile Regale funcționari de administrație? Nu sunt plătiți acești funcționari? Dacă da este răspunsul la ambele întrebări — și altul nu poate fi — atunci ce lucrează acești funcționari? Cu ce se ocupă, ca să nu aibă timpul de a răspândi o carte apărută, nici la trei săptămâni, de

la apariție? Fapte regretabile cari duc la năruire o editură. Dacă funcționarii dela Fundații nu vor fi făcuți să înțeleagă că servesc un mare interes de cultură și că sunt obligați să muncească serios pentru răspândirea unei culturi care nu e destul să apară în volum, ci să se răspândească în toată țara, atunci Fundațiile Regale sunt condamnate la soarta Casei Școlalelor. Să sperăm că vor ieși din idealismul lor rău înțeles. Care idealism abdică atunci când e vorba de execuția tehnică a cărților.

Felul cum se tipăresc cărțile Fundațiilor, dovedește o economie prost înțeleasă. Volumele tinerilor scriitori premiați au apărut pe hârtie de măsline. Iar volumele lui George Gregorian nu pot fi deschise pentru că se rup în două, broșatul fiind inexistent. Tehnica grafică lasă mult de dorit. Și la asemenea material, prețul este prea mare.

E regretabil că frumoasa inițiativă a M. S. Regelui Carol II a intrat pe o linie moartă. Pentru că din felul cum se administrează Fundațiile, nu poate ieși nimic bun. O măsură urgentă se impune. Aceasta nu ca o încheiere cu un clișeu, a unei note îndurerate, ci ca o constatare sinceră a unui fapt. O. Ș.

Propaganda turistică în favoarea României

Turistul care cere, în orice agenție de voiaj, informațiuni asupra Elveției, Franței, Italiei, Austriei, etc., este imediat servit cu un bogat material de propagandă: prospecte, broșuri ilustrate, hărți, etc., care-i sunt puse gratuit la dispoziție.

Despre România nu există până acuma aproape nici un fel de publicație de acest gen.

Turistul, după ce căuta zadarnic prin birourile de voiaj din străinătate, nu găsea nici la București vre-o broșură turistică despre România, scrisă în limbi străine.

I se recomandau doar unele publicațiuni, foarte valoroase, dar pe cari trebuia să le plătească, — și încă destul de scump.

Era aici o lacună destul de serios resimțită de toți acei cari se interesau de propășirea turismului nostru.

Această lipsă a fost acum înlăturată grație inițiativei luate de Campania Internațională de Voiaj: Wagon-Lits Cook.

Avem sub ochi o broșură de 144 pagini, cu 136 fotografii (heliogravură) și o copertă în 4 culori, editată de această companie pe hârtie de lux, în limbile franceză, germană și engleză și care se va împărți gratuit turiștilor străini prin intermediul tuturor Agențiilor Wagon-Lits Cook din întreaga lume.

Textul scoate în relief frumusețile și pitorescul ținuturilor noastre și îndeamnă pe călătorul străin să-și aleagă anumite itinerarii pentru vizitarea României.

Materialul documentar și numeroasele fotografii cari ilustrează broșura au fost puse la dispoziție în mod deosebit de amabil de Direcțiunea Presei a Ministerului nostru de Externe, care s'a grăbit să încurajeze această inițiativă atât de utilă pentru propaganda țării noastre în străinătate.

Observăm cu această ocazie că Wagons-Lits (Cook) consacră actualmente un deosebit interes dezvoltării turistice a țării noastre.

Revistele de voiaj ale acestei companii internaționale publică articole în limbile engleză, franceză, germană, olandeză, italiană, etc. despre farmecul pe care-l prezintă o vizitare a României și dat fiind creditul de care se bucură Compania Internațională Wagons-Lits (Cook) printre turiștii din întreaga lume, suntem încredințați că eforturile ei vor da rezultate practice îmbucurătoare pentru dezvoltarea turismului românesc.

Paul Zarifopol

Moartea neașteptată a lui Paul Zarifopol, în mijlocul unei activități intense, ne-a îndurerat profund. Personal, am regretat dispariția unui intelectual de rară factură și a unui spirit creator în eseu, spirit subtil și ironic, stilist de calitate franceză, delicată și logică. Deși nu-i puteai accepta totdeauna concluziile, — ele fiind determinate uneori de alte motive decât de logică sau de intelectualismul care-i era totuși călăuză, — îți plăcea tocmai de aceia, pentru că era un om care merita să-l combați. Nu merită să fie combătut decât un spirit superior. Și Paul Zarifopol era unul. Luptând pentru clasicism și pentru raționalism, adversar al simplismului de cugetare, al incoerenței de gândire, în articolele sale Paul Zarifopol a pus totdeauna o fină ironie și o atică eleganță. Volumele sale, în cari și-a adunat articolele, sunt frumoase repertorii de idei generale, unde autorul desfășoară o personalitate intelectuală calmă și convingătoare. Paul Zarifopol a fost un intelectual și în același timp un moralist, în sensul pe care-l dau acestui cuvânt francezii. Esențialele lui sunt o continuă încercare de cunoaștere a sufletului omenesc. Fiind un spirit clasic și raționalist, el s'a mărginit însă la liniile generale și tipice ale acestui suflet, fără să-i pătrundă complexitățile individuale.

Că lasă un gol moartea lui Paul Zarifopol, e tot atât de banal s'o spunem, pe cât e de adevărat. Regret și această notă, căci în față mormântului acestui distins cărturar, perfect scriitor și abil cugetător, numai tăcerea e un omagiu suprem. O tăcere calmă și plină de sens, în care să se simtă deasupra ta zâmbetul sceptic și ironic al celui dispărut.

O. S.

Serbări școlare la Oradea

Una sută cincizeci de ani a implinit o școală orădană: Școala Normală Unită. Și acest soroc de lungă viațuire pe meleaguri cari nu i-au fost totdeauna propice, a fost sărbătorit cu fast, prezenți fiind doi miniștri și un subsecretar de stat. Praznicul s'a ținut în lăcaș nou, românesc, măreț, ctitorit de vlădica Frențiu, acel pastor modest la port dar cu linii vaste în vederi și acțiune: episcopul Orăzii.

Una sută cincizeci de ani de școală românească la capătul pustiilor maghiare, pe hotarul României de azi, în culețele plămânilor Ungariei de ieri. Câtă risipă de energie, ce sacrificii!... ce iubire de neam!...

Erau zile amare cele în cari s'a pus temelie, acum un veac și jumătate. Ruptura dintre biserici a marcat o slăbire, ca orice divizare, ca orice trunchiere. A marcat și un început de opintire, de posibilități de comuniune cu cultura generală. Unirea, înseamnă și ridicarea barierei care ne deschidea drumul Romei. Drumul cu tâlc al Romei teologice, dar drum spre metropola culturii și a civilizației, drum spre afirmare.

Pelerinii nației noastre, au știut să obțină benedicțiunea Papei din catedrala Vaticanului, au știut însă să rotească priviri scrutătoare și prin Forum, să buchinească ceasloave și molitve, dar să se infunde și prin biblioteci, scuturând de praf hrisoave vechi și vechi documente în cari ne stătea uitată baștina.

Și ce nobilă ni-i origina, ce trecut luminos, de luptă și vitejie!... Iată ce a întărit hotărârea vlădicului modest de atunci care, bravând vrăjmasia, a pus țărșă sărăcăcios din care a animat dorul de învățământ al nației. Un opaiț aprins cu mai mult fum de cât lumină, iată ce a fost începutul; o licărire palidă. Cei cari au vrut să

vadă însă au văzut, și pe dâra luminei acesteia crepusculare au știut să pășească mulți, ducând cu ei marea masă ignorantă a popoului spre liman.

Azi e școală mare, vastă, confortabilă și copios dotată. E rezultanta a unui veac și jumătate de chinuire, răbdare și nădejde.

D. Ministru dr C. Anghelescu „cărămidarul” instrucției, acela care a rupt-o cu tradiția politică și a propriului său partid, dând nației ceea ce credea că e periculos: posibilitatea de a se instrui, — dr. C. Anghelescu a patronat praznicul culturii. Era singurul indicat.

Ce lapidar nu i-a exprimat inspectorul G. Tulbure la banchet, sentimentele pe cari i le poartă dascăli-mea: „un singur regret avem” a spus d-l Tulbure, „că nu ne putem ranversa rolurile. Dacă am fi putut noi, dascăli-mea, te-am definitiva ministru al școlii”.

M. S.

Opera română

De un deceniu și jumătate, provincia a așteptat, a sărbătorit și, din bugetele locale, a răsplătit pe pionerii artei, preoți ai Thaliei. Din formațiile bucureștene, s'au desprins și vlădici ai acestui cult, și preoți unși dar și mulți jârcovnici. Provincia i-a primit pe toți. Ni-i trimitea Capitala, investiți cu odăjdii luxuriante în cea ce privește pretenția și cu strălucirea firmei: turneul Teatrului Național sau turneul Operei Române. Câți bălbâiți ai maidanelor periferice artei nu ni s'au prezentat și câți răgușiți ai cântului!...

Și, fiindcă provincia, mai ales cea mărginașă, își făcea profesie de credință, își satisfăcea o lăuntrică nevoie de a se auto amăgi, cinstind arta românească, oricum se prezenta ea, matadorii culturali ai Capitalei se transformară în bande organizate ca să jefuiască (cultural bineînțeles) și să

pustiască de credință în realitatea culturală, sufletul și bugetele locale.

Câte un Terente se furișă din culisele Naționalului sau ale Operei diversilor concesionari, își organiza o echipă și pornea iureș amețitor pe căi de cerșetorie să-și strângă arginți. Spectacolul pe care-l organizau era parte secundară, principalul îl deținea petiția la primărie sau la județ.

Că în scurt timp provincia începu să ocolească Teatrul misionarilor rapaci!...

Scurta au tras-o cei buni. Căci nu sută la sută au fost haiduci. Au fost și echipe de valoare. Una sau două a teatrului Național (în cincisprezece ani) toate echipele (rare) ale trupei Bulandra și niciuna a Operei din București.

Aceasta până la venirea dlui Ion Marin Sadoveanu în fruntea Operei. Tre-cerea acestui valoros element la cârma Operei Române am simțit-o. Echipa de operă, în frunte cu Niculescu-Basu pe care ne-a trimes-o dsa, a fost o revelație, un triumf, o cinstire a propriei instituțiuni din care făcea parte. „Căsătoria secretă” a fost un spectacol de înaltă factură. Purta pecetea seriozității înaltei instituțiuni bucureștene de care și-au bătut joc, timp îndelungat, mulți nechemați. Și ne-a cinstit și pe noi. Spectacolul acesta ne-a câștigat pentru viitorul efort al Operei Române, efort care suntem siguri că nu se va limita la barierele bucureștene.

Dar Clujul de ce se complace în vegetare? ... Opera aceasta care nu dă rod în capitala Ardealului de ce nu-și mișcă târnița prin orașele ardeleni? Comoditatea lui Pavel nu îngăduia? Acum e un profesor la conducere. E păcat de banii cheltuiți din buget, dacă nici dsa nu va înțelege să se miște.

M. S.

REVISTA REVISTELOR

ROMANEȘTI

Revista Fundațiilor Regale aduce în numărul pe Mai din nou eterna colaborare a lui Gala Galaction și Col. Lăcusteanu, deveniți temelii permanentizată a revistei. Materialul literal e ilustrat de poeme de G. Gregorian, din volumul recent apărut: *La poarta din urmă și cu Poeme (în proză) de Tudor Arghezi*. Poemul în proză e principal o întreprindere ratată și nu mai doi autori l-au scris fără să fi căzut în hibriditate: Baudelaire și Rimbaud. Lor li se mai adaugă Tudor Arghezi. Și asta numai pentru că el rămâne magicianul cuvântului românesc, revoluționarul vocabularului. O bună năvelă de Sandu Teleajen.

Trebuie reținut articolul lui C. Rădulescu *Motru despre Nașterea spirituală a secolului nostru*. Cu articole documentare ca acela a lui Z. Păclișeanu despre mișcarea memorandistă, a lui Al. Ciorănescu despre anumite corespondențe între geste franceze și opera lui Miron Costin. Șerban Cioculescu extrage cu pricepere toate părțile privitoare la literatură, din recente Memorii ale lui N. Iorga: *O Viață de Om*. Atricolul lui I. I. Cantacuzino despre Iacob Wassermann inteligent și documentat. Ceeace mai rămâne de reținut din restul numărului sunt cronicile lui Camil Petrescu, Victor N. Popescu și Paul Zarifopol.

Revista perzistă în aceeași lipsă totală de critică și informație românească actuală. Nici o cronică a cărților, nici una a revistelor nu merită să reprezinte cultura română în această revistă. Extrasele din revista revistelor nu pot împlini absența unei recenzii

amănunțite și sincere a revistelor românești. Iar *Cronica* lui Șerban Cioculescu nu ajunge să cuprindă nici o zecime din ceeace se tipărește în cartea românească. Cu aspectul ei exclusiv documentar *Revista Fundațiilor Regale* începe să se cufunde în vețust și inexpresiv.

Azi apare pe Mai cu material bogat. Articole de ideologie semnează Traian Herseni, Petru Manoliu, Horia Groza și Octav Șuluțiu. Poezia e reprezentată prin G. Gregorian, Cicerone Theodorescu, C. I. Șiclovanu, Ion Th. Ilea, Al Robot, Horia Stamatu, Vlaicu Bârna și Simeon Stolnicu. Poemele în proză de R. Han ilustrează teoria hibridității în literatură. Proza lui Isaia Răcăciuni bună, a lui Neagu Rădulescu excepțională. În acest număr Anton Holban începe publicarea piesei sale „*Oameni feluriți*”, în care calități de observator realist au trecut neobservate la reprezentarea de acum câțiva ani pe scena Teatrului Național. *Cronica literară*, bogată și competentă, e scrisă de C. Noica, M. Rozenkranz, Mihail Dan, Vasile Damaschin, al cărui studiu despre Bacovia trebuie citat în deosebi și Octav Șuluțiu. Un singur defect: lipsesc notele variate cari înviorau atât de mult numărul precedent. În dosul acestei realizări frumoase care e revista *Azi*, zâmbește prezența ascunsă modest a lui Zaharia Stancu.

Viața Românească își trage ultimele răsflări oboseite între atâtea reviste tinere și valoroase. În ultimele două numere (7 și 8) n'avem de cât să remarcăm un articol scris de piciorul

stâng a lui Virgil Madgearu, documentat și priceput ca al oricărei competențe tehnice din țara noastră, despre Economia dirijată. Acest articol ne-a demonstrat ce pricepuți sunt politicienii noștri în teorii și ne-a amintit că Virgil Madgearu care teoretizează în Viața Românească, n'a făcut nici-o faptă mare și temeinică în țara românească decât că nu și-a plătit impozitele. De asemenea dl profesor universitar Mihai (scrie Mihai ca Mihai Vi-teazul ca Mihai Eminescu...) D. Ralea dovedește în două articole o superficialitate și o banalitate — în cel mai bun caz... — înspăimântătoare. Pentru că dela un profesor universitar așteptăm ceva mai mult decât o recenzie superficială a teoriilor curente în Apus exprimată umil într-o concluzie sumară. Că individualismul, relativismul și mecanicismul tind să fie înlocuite și că se simt tendințe spre colectivism, absolutism și spontanietate, o știe dl Ralea de prin Apus. Dar ce contribuție personală aduce domnia sa la elucidarea acestor fenomene?

Ultima remarcă: ultima pudoare care împiedecă să fie amestecată literatura cu sociologia și materiismul istoric, a dispărut. Petre Pandrea își face de cap, erijind pe Marx critic și judecând operele cu principii scoase din Capitalul. Exagerarea „stângacilor” (singura formă în care se pot denumi cei de stânga) transformă literatura într'o uzină unde pot călca toți botforii nespălați ai proletarilor. Din fericire nu suntem în Rusia și nici nu putem fi cu Rușii. Petre Pandrea rămâne singurul să creadă că Ionel Teodoreanu e un mare scriitor pentru că nu e antisemit sau pentru că operele lui fac analiza sociologică a societății moldovenești...

Gând Românesc (Aprilie) se deschide cu un studiu solid al lui George Sofronie despre Superioritatea Statului

Național. De reținut amintirile literare ale lui Al. Ciura despre Ilarie Chendi și O. Iosif. O analiză și o pricepută punere la punct a volumului lui Petre Pandrea. Problema Psihoanalizei Judiciare, e făcută de Maxim Pop. Mai reținem Poezia Yvonnei Rossignon, feminină și delicată. Cronica literară e scrisă cu gust, cu înțelegere și pregătire de Ion Chinezu, care pare a fi dintre ardeleni cel mai înarmat critic literar.

Pagini Literare se intitulează vechiul Abecedar. Primul număr apare, într'un nou format și cu volumul mărit, bogat și interesant. Reținem Peisaj ardelean de Grigore Popa și Pe marginea câtorva romane de Romulus Demetrescu. In ce privește poeziile n'am vrea să întoarcem revistei critica pe care ne-o face revistei noastre. Atât răspundem că nu se poate ca într'o revistă să se publice material de calitate egală, că deficiențe se găsesc peste tot și că de ar fi totul bun, nu poate fi și totul pentru toate gusturile, unuia plăcându-i ceiace altul detestă. Cronicile foarte variate și multe transformă revista într'un laborator interesant de prelucrare a actualității literare și ideologice.

Frize care apare la Brașov, a scos al 4-lea număr, pe Mai, închinat numai poemului. E fericită ideea aceasta de estimare excepțională a poeziei, ajunsă azi la o dezvoltare deosebită și la posibilități de expresie indefinite — ca să nu spunem infinite. Închinarea unui număr exclusiv poeziei, trebuie privită ca o justă omagiere a ei. Și de aceia ne vine greu să triem și să erarhizăm din poeziile și numele celor reprezentanți acolo și ne mărginim să-i cităm pe toți deopotrivă de interesanți, unii mai realizați, alții mai puțin dar toți crezând în aceiași realitate, a visului, în aceiași muzicalitate, a cuvântului și în aceiași armonie,

a spiritului, care la un loc formează poezia: Ștefan Stănescu, Mircea Pavlescu, Coca Farago, Teofil Lianu, Aurel Chirescu, Al Călinescu, Pavel Nedelcu, Teodor Constantin, George Popa, B. Iordan, E. Ar. Zaharia, Silviu Roda.

Tara Bârsei apare în condiții tehnice frumoase și cu material bogat și variat. Partea documentară e mai purificată și mai prețioasă de cât cea literară, parte slabă. Multă informație și cronică. Reținem „Scrisorile vechi” publicate, continuarea studiului lui A. A. Mureșianu despre „Iluzia dacică” și începutul unei cercetări sociologice, a lui Ernest Bernea: Botezul în satul Cornova.

Viața Basarabiei o bună revistă de popularizare literară, minunată pentru acel colț de țară cu literatura rămasă în urmă cu 6 decenii. Interesant studiul lui M. Florin despre Sovietele, emigrația și republica moldovenească. Poezia lui Pan Halipa ne face să regretăm că nu se ocupă numai de politică, după cum politica lui ne face să regretăm că nu se ocupă numai de poezie. Interesantă poezia Cântecul lui Văleanu, folklorică, impregnată de un senzualism greoi și târăgănat mult influențat de cel rusesc.

Ramuri reappare la Craiova, în condiții tehnice frumoase, cu material cam slab însă și cu o sărăcie în cronici care o face să fie inferioară celor mai umile reviste cari apar în provincie. Din tot numărul nu rezistă atenției decât articolul lui Ovidiu Papadima despre Al. Odobescu. Acel al lui Al. Dima despre Motive hegeliane în scrisul lui Eminescu, iar dintre poeți rămân numele și acelea modeste, ale lui V. Ciocâlțu și Coca Farago. Urăm revistei să continue mai energic, mai bogat și mai calitativ de cât a început.

Cuget Clar e o revistă pentru tineret, cu un bogat material cultural, cu foarte frumoase chestiuni generale, de știință, de istorie, de literatură minunată făcută și destinată elevilor de liceu, dar cu un singur și capital defect: nu se vede în mâna nici unui elev. Și asta nu pentru că ei nu o cumpără. Ci pentru că e rău administrată. În loc să fie distribuită școlilor cari să o pună în mână celor către cari adresează, revista mucește prin cine știe ce depozite. În al doilea rând, apare din an în paște (numrul de față e 5—8, adică pe 2 luni) așa că de a ajunge în mână elevilor, efectele ei s'ar anula prin raritatea apariției. Și în sfârșit lipsește din ea colaborarea scriitorilor români de azi și o informație culturală bogată, care să-l introducă pe elev în literatură română de azi. Lucrurile s'ar putea remedia și ce rost minunat ar avea atunci această revistă!...

Era Nouă intră în aceeași categorie de reviste. Apare la Sf.-Gheoghe, tot sub conducerea învățătorilor și e făcută cu aceeași pricepere, servind interesele culturale locale.

Raze de Lumină o excelentă revistă de studii și preocupări teologice, apare de 6 ani aproape la București. De reținut studiul lui I. Coman despre sofism și creștinism scris în franțuzește, cu o singură rezervă: că în franțuzește „va urma” nu se pune „va suivre” ci „a suivre” mică îndreptare a unei subtilități de limbă a cărei ignorare face rău chiar dacă n'are legătură cu fondul studiului. O bună analiză a cazului de conștiință a lui Panait Istrati face Niță M. Mihai în articolul Un suflet în căutare de sine. Cronici extrem de bogate și actuale formează restul acestei admirabil făcute reviste.

Arbiter

MAGHIARE

NYUGAT (Apus An. XXVII. Nr. 8 din 16 Aprilie 1934) a provocat panică în Ungaria cu articolul „Salvarea ungarilor” semnat de publicistul Juliu Illyes. Autorul, care s'a distins mai ales ca poet, dă semnalul de alarmă invitând guvernul ungar să ia măsuri urgente pentru salvarea populației ungare din regiunile de dincolo de Dunăre (fosta Panonie) care, din cauza sistemului-un copil, se înpuținează cedându-și locul germanilor prolifici.

Acest articol prezintă un interes cu atât mai mare, cu cât în ultimul timp Panonia de altă dată este considerată de presa germană rassistă ca o provincie care, prin numărul prea mare al locuitorilor săi germani, i se cuvine Germaniei. Astfel „Berliner Tageblatt” din 11 Aprilie 1934 publică o hartă etnografică după care „jumătate din Panonia este pur germană.” Campania presei germane a fost relevată de ziarele „Prager Presse” și „Statisticky Obzor” din Praga.

D. Illyés demonstrează prin cifre statistice că populația ungară a acestei provincii este în continuă descreștere și dacă guvernul ungar nu reacționează rapid, este amenințată să dispară cu desăvârșire în marea imensă a expansiunii germane.

Cele mai periclitare județe sunt: Tolna, Baranya și Somogy, despre cari d. Zoltan Szabó, profesor universitar, spune că dela 1830 și până la 1920 (timp de nouă zeci ani) au pierdut 2—30% din populația lor ungară. Numărul copiilor nou născuți scade într-o proporție uimitoare.

Cauza acestui fenomen trist, după părerea d-lui Illyés este că majoritatea din teritoriul Ungariei se află în mâna câtorva latifundiari, iar țărani preferă să nu aibă copii, decât să le împartă puținul pământ ce au.

Spre a demonstra această stare anormală este suficient să știm că sunt comune cu o populație de 430 suflete, cari abia au 620 jughăre de teren arabil, restul de 130,000 de jughăre din hotarul lor aparțin unui duce.

În Ungaria actuală latifundiile de peste 1000 jughăre fac 3,778.567 jughăre cadastrale, aparținând a 1500 proprietari. Mai bine ca 82 proprietari au moșii între 10—50,000 de jughăre și se găsește un proprietar care singur stăpânește o moșie de 205,000 jughăre. Tot atunci mai multe milioane de țărani nu au nici-un petec de pământ.

Nenorocirea este că latifundiarii ungari nu-și dau pământul nici măcar în arendă țăranilor. Din cele 2.056.024 jughăre de teren arabil care sunt arendate în Ungaria, abia 464,884 jughăre s'au dat țăranilor.

Nici-o națiune nu poate renunța la o politică agrară — spune dl Illyés — dacă dorește să corespundă chemării sale în lupta popoarelor. În legătură cu această chestiune îmi reamintesc cuvintele unui prieten al meu din Ardeal, care mi-a vorbit de acțiunea de colonizare a românilor. Granița trianoniană în cele mai multe locuri a fost tratată prin latifundii. Românii imediat au expropriat, împărțit și populat partea ce le-a rămas, construind o mulțime de sate românești viguroase. Partea ce aparține Ungariei până astăzi constituie o singură bucată. Nu a fost suficient exemplul din Ardeal? — se întrebă prietenul meu. — „Tot nu ați învățat nimic încă?”

Există o singură soluție — încheie d. Illyés —: reforma agrară.

Alexandru Olteanu.

Familia în timpul vacanței.

În timpul vacanței „Familia” va apărea: No. 3 — pe Mai și Iunie și No. 4 — pe Iulie și August.

COOPERATIVA REGIONALĂ

» CRİȘUL «

pentru valorificarea cerealelor din Crișana

Face tot felul de operațiuni de cereale și derivatele lor pentru consumul intern și pentru export.

Aprovizionează cu grâu, făină și grăunțe unitățile militare de pe raza Corpului 6 Armată, precum și alte instituțiuni publice etc.

A avut și are mandat din partea Statului pentru susținerea prețurilor la grâu.

A făcut și face diferite aprovizionări publice de cereale pentru hrană și semințe.

Prin Centrala Cooperativă de Import și Export din București se poate aproviziona cu cereale din toată țara și face export.

Interesul tuturor producătorilor agricoli mari și mici din regiunea de Vest a țării este să se înscrie membri la această cooperativă, pentru a-și putea valorifica produsele lor la prețurile cele mai bune.

Incercați și vă veți convinge.

Sediul central

ORADEA

CALEA ARADULUI 45

TELEFON: 7-28

